

ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย
ชุดภาคอีสาน

ขอนแก่น
Khon Kaen

ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย | ชุดภาคอีสาน
ขอนแก่น

สารบัญ

สารบัญ

ทรัพยากร
การท่องเที่ยวไทย
ชุดภาคอีสาน
ขอนแก่น

สารบัญ

ดวงตราประจำจังหวัดขอนแก่น :

เป็นภาพเจดีย์ประดิษฐานบนตอไม้ มาจากตำนานการสร้างพระธาตุขามแก่น ศาสนสถานสำคัญของจังหวัด ซึ่งกล่าวว่าครั้งหนึ่งต้นมะขามใหญ่ที่ตัดโค่นลงไว้หลายปีกลับงอกงามมีกิ่งก้านสาขาขึ้นอีก ชาวเมืองถือว่าเป็นนิมิตอันศักดิ์สิทธิ์ จึงพร้อมใจกันสร้างเจดีย์ครอบตอไม้หรือแก่นไม้มะขามนั้นไว้ และถือเป็นสิ่งเคารพบูชา ต่อมามีคำเรียกว่า “ขามแก่น” ซึ่งเพี้ยนเป็น “ขอนแก่น” ในปัจจุบัน

พันธุ์ไม้มงคลพระราชทานประจำจังหวัด :

กัลปพฤกษ์ (*Cassia bakeriana* Craib)

คำขวัญประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๒ :

พระธาตุขามแก่น เสียงแคนดอกคูน ศูนย์รวมผ้าไหม ร่วมใจผูกเสี่ยว เที่ยวขอนแก่น นครใหญ่ ไดโนเสาร์สิรินธรเน่ สุดเท่เหรียญทองมวยโอลิมปิก

สารบัญ

คำนำ

ใน พ.ศ. ๒๕๕๔ จะเป็นโอกาสมหามงคลของปวงชนชาวไทยอีกวาระหนึ่ง คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พิจารณาเห็นว่าน่าจะได้จัดทำโครงการอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสอันสำคัญยิ่งนี้

อนึ่ง ในโอกาส ๔๘ ปี แห่งการสถาปนาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ และจะมีอายุ ๕๐ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๕๓ นับเป็นช่วงเวลายาวนานที่ยังมิได้มีการรวบรวมสรรพความรู้ที่เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยอย่างเป็นระบบ แนวคิดการจัดทำหนังสือทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยจึงได้ก่อกำเนิดขึ้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยแบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ *ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ* เช่น หาดทราย ชายทะเล เกาะแก่ง ผาและเพิงผา ป่า เขา น้ำตก ถ้ำ น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน ทะเลสาบ รวมถึงสิ่งที่กำเนิดขึ้นร่วมกาลสมัยกับประวัติศาสตร์ธรรมชาติ ซากดึกดำบรรพ์เป็นอาทิ *ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา* เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงพิพิธภัณฑสถาน *ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม* เช่น งานเทศกาล ประเพณี ศิลปะการแสดง ศิลปหัตถกรรม หอศิลป์ วิถีชีวิต ตลอดจนกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้สำรวจรวบรวมข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยมาโดยตลอด นับแต่ก่อตั้งองค์กรเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ และได้ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นไปโดยสะดวก ปลอดภัย และได้ความรู้ มีการจัดทำอนุสาร อ.ส.ท. จุลสาร ฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว หนังสือ หนังสือภาพ แผ่นพับ ใบปิด (โปสเตอร์) โปสการ์ด บทความ สารคดี ภาพยนตร์ วีดิทัศน์ ตลอดจนสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยด้านการท่องเที่ยว และจัดให้มีการรับรองมาตรฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในนามของรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ซึ่งมีขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ฯลฯ แต่การนำเสนอข้อมูลโดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยเรียงลำดับอักษรจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกแก่การค้นคว้า เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในโอกาสนี้ องค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นฐานข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว นักศึกษา และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ได้นำไปใช้ประกอบการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ซึ่งเป็นรากฐานประการหนึ่งของเศรษฐกิจประเทศ ตามนโยบายของรัฐบาล ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีเป้าหมายประการหนึ่งให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างงานและกระจายรายได้ไปยังทุกภูมิภาค

อนึ่ง ในช่วงรอยต่อของความเปลี่ยนแปลงเช่นทุกวันนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับสิทธิและหน้าที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรต่างๆ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวมากขึ้นกว่าในอดีต การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยตระหนักดีว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายประเภทยังมิได้มีระบบบริหารจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งหากการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวขาดฐานข้อมูลที่ถูกต้องรองรับ ก็จะนำมาซึ่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ จึงได้กำหนดภาระหน้าที่ในการให้ความรู้แก่บุคลากรในหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น หนังสือทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการให้ความรู้นี้ด้วย

การจัดทำทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย แบ่งเป็น ๔ ชุด เริ่มต้นที่ภาคอีสาน ในโอกาสที่ พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๓ เป็นปีท่องเที่ยวอีสาน และจะติดตามด้วยภาคกลาง - ภาคตะวันออก ภาคเหนือ และภาคใต้ แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือชุดนี้ เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ ซึ่งรวบรวมมาจากข้อเสนอแนะของท้องถิ่นและฐานข้อมูลส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์สาขาต่างๆ ผู้แทนหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชน ร่วมเป็นที่ปรึกษา อำนวยการดำเนินงาน ทั้งได้มีการประชุมตรวจสอบเนื้อหาอย่างละเอียดเพื่อความถูกต้อง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้จากหนังสือชุดทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย จะเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจอันมีผลสืบเนื่องให้เกิดความสำนึกหวงแหนรักษามรดกที่ธรรมชาติและบรรพชนได้สร้างไว้ เพื่อให้คนไทยสามารถเป็นเจ้าบ้านผู้มีความรู้ มีศักดิ์ศรี และมีอัธยาศัยไมตรีต่อผู้มาเยือน มีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างถูกวิธี ทำให้ประเทศไทยสามารถเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของโลกได้อย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

วิธีใช้

คำหลัก เรียงตามตัวอักษร ก – ฮ แยกประเภทตามลักษณะทรัพยากรการท่องเที่ยว

สัญลักษณ์ แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ได้แก่

ธรรมชาติ

ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา

ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

บึงแก่นนคร

บึงแก่นนคร เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดกลางอำเภอเมืองขอนแก่น พื้นที่ ๖๐๓.๕ ไร่ เป็นบริเวณที่ *เพียเมืองแพน* หรือเจ้าเมืองขอนแก่นในอดีต นำผู้คนมาสร้างชุมชน บ้านเรือน วัด และได้อาศัยน้ำในบึงเป็นแหล่งน้ำและอาหารนับแต่ พ.ศ. ๒๓๔๙ ภายหลังพัฒนาเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็น 'แก้มลิง' กักเก็บน้ำบรรเทาปัญหาอุทกภัยในฤดูน้ำหลาก

บึงแก่นนครเดิมชื่อ *บึงบอนขอนแก่น* เพราะมีต้นบอนขึ้นอยู่โดยรอบ ต่อมาเมื่อมีการย้ายเมืองขอนแก่นจากริมบึงบอนฝั่งตะวันตก ไปยังฝั่งตะวันออก ชาวบ้านจึงเรียกว่า *บึงเมืองเก่า* จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้มีการทำคันดินรอบบึงเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้สำหรับหมู่บ้านรอบบึง ได้แก่ บ้านเมืองเก่า บ้านโนนทัน และบ้านตูม ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๕ ในสมัยนายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีนโยบายพัฒนาขอนแก่นให้เป็นเมืองหลวงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บึงเมืองเก่าได้เปลี่ยนชื่อเป็น *บึงแก่นนคร*

ปัจจุบัน บึงแก่นนครเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีการจัดภูมิทัศน์เพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้เอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของชาวอีสาน จัดทำเป็น *สวนหมอนขิด* หมอนยัดนุ่นที่ทำจากผ้าฝ้ายทอมือด้วยวิธีขิด *สวนดอกคูน* ดอกไม้ท้องถิ่นประจำจังหวัด *สวนล้อเกวียน* ยานพาหนะในอดีต *สวนไห* ภาชนะประจำบ้านสำหรับเก็บปลาร้าหรือปลาแดก และ *โฮงมูนมังเมือง* เป็นสถานที่จัดนิทรรศการแสดงประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของเมืองขอนแก่น

ดูที่ บึงทุ่งสร้าง / โฮงมูนมังเมือง

แก้มลิง

แก้มลิง เป็นชื่อเรียกแหล่งกักเก็บหรือหน่วงน้ำ (detension area) ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วม มีแนวคิดจากการที่ลิงอมกล้วยไว้ในกระพุ้งแก้มได้คราวละมาก ๆ ก่อนจะค่อย ๆ นำออกมาเคี้ยวและกลืนกินภายหลัง

โครงการที่ใช้วิธีกักเก็บน้ำในลักษณะแก้มลิงจึงเกิดขึ้นทั่วประเทศ รวมถึงบึงแก่นนครซึ่งสามารถบรรเทาปัญหาน้ำท่วมได้เช่นกัน

บ

๒๖

ความนำ แสดงภาพรวมหรือจุดเด่นของคำหลัก

ความหลัก ย่อหน้าที่ ๒ แสดงองค์ความรู้ของทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ๆ เช่น ความเป็นมา ภูมิปัญญา

ความรอง – ล้อมกรอบ แสดงเกร็ดความรู้ หรือขั้นตอนกระบวนการ

หมวดอักษร และ ***เลขหน้า***

ดูที่ อ่านเพิ่มเติมเพื่อโยงความรู้ความคิด

ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย ชุดภาคอีสาน ประกอบด้วย ***บทนำ*** ได้แก่ ภูมินิเวศ / ยุคดึกดำบรรพ์ ปูมบ้านปูมเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ / ศิลปวัฒนธรรม ***คำหลัก*** เรียงลำดับตามอักษร ก – ฮ แยกประเภทตามลักษณะแหล่งท่องเที่ยว ***ดัชนี*** อยู่ต่อท้าย ช่วยในการสืบค้น ***บรรณานุกรม*** อยู่ท้ายเล่ม สำหรับผู้ประสงค์ค้นคว้าเพิ่มเติม ทั้งนี้ ได้กำหนดกรอบการเขียน เช่น

- หลีกเลี่ยงคำหรือความที่จะก่อความขัดแย้ง
- คำเฉพาะหรือภาษาท้องถิ่น คงไว้โดยวงเล็บภาษากลาง เช่น ฮูบแต้ม (จิตรกรรมฝาผนัง) หอแจก (ศาลาการเปรียญ)
- ยุค / สมัย กำหนดใช้คำว่า *ยุค* ในความหมายที่ใหญ่และกว้างกว่า *สมัย*
- พันธุ์ไม้ / พรรณไม้ ใช้ตามบริบท เช่น *พันธุ์ไม้* ใช้ในกรณีเกี่ยวกับการสืบต่อพันธุ์ (สายพันธุ์) *พรรณ* หมายถึงชนิด (เน้นรูปร่างภายนอก)
- ภาพเขียนสี ใช้ในกรณีที่เป็น *ภาพเขียนสี* โดยแท้จริง นอกนั้นใช้ว่า *ศิลปะถ้ำ*
- แม่น้ำ / ลำน้ำ ในหนังสือชุดนี้ กำหนดใช้คำว่า *แม่น้ำ* ในกรณีเอ่ยถึงเส้นทางน้ำตลอดสาย เช่น แม่น้ำโขง และใช้ *ลำน้ำ* ในกรณีเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำ หรือเป็นคำเรียกอย่างท้องถิ่นอีสาน เช่น ลำน้ำมูน ลำน้ำชี
- สร้างบ้านแปงเมือง ในหนังสือชุดนี้ กำหนดใช้ *แปงเมือง* ตามการออกเสียงอย่างท้องถิ่นภาคเหนือและภาคอีสาน ซึ่งต่างจากราชบัณฑิตยสถานที่ใช้ว่า *แปลงเมือง*

สารบัญ

สารบัญ

ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาขอนแก่น

แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตของจังหวัดขอนแก่น

ภูมินิเวศ

ที่ตั้งและอาณาเขต

ขอนแก่น (Khon Kaen) เป็นจังหวัดที่ตั้งชื่อตามตำนานการก่อสร้างพระธาตุขามแก่น ซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญประจำจังหวัดขอนแก่น อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณบนที่ราบสูงโคราช อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๔๔๙ กิโลเมตร พื้นที่ ๑๐,๘๘๕.๙๙ ตารางกิโลเมตร (๖,๘๐๓,๗๔๓.๗๕ ไร่) มีประชากรจำนวนมากรองจากจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดอุบลราชธานีตามลำดับ

อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดเลย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดอุดรธานี ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดนครราชสีมา ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งเขตการปกครองเป็น ๒๖ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองขอนแก่น บ้านไผ่ พล น้ำพอง ชุมแพ ภูเวียง มัญจาคีรี หนองเรือ กระนวน หนองสองห้อง ชนบท สีชมพู แวงน้อย อุบลรัตน์ บ้านฝาง เขาสวนกวาง พระยืน แวงใหญ่ เปือยน้อย ภูผาม่าน ซำสูง หนองนาคำ โคกโพธิ์-ไชย บ้านแฮด โนนศิลา และอำเภอเวียงเก่า

สารบัญ

ภูมิประเทศ

เป็นที่ราบสูง มีลอนสูงต่ำสลับกันไป โดยลาดเทไปทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ ความสูงจากระดับทะเลปานกลาง ๑๐๐ - ๒๐๐ เมตร ลักษณะภูมิประเทศที่โดดเด่นอยู่ทางตะวันตกของจังหวัด ซึ่งมีธรณีสัณฐานแบบโก่งตัว ประกอบกับชั้นหินเป็นหินหมวดเสาขัวและหินหมวดพระวิหารเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เกิดเป็นน้ำตก หน้าผา ลานหิน รวมทั้งบ่อ ห้วย หนอง บึง เลิง (แอ่งกระทะ พื้นน้ำกว้าง) กุด (น้ำลึก แคบ มีสัตว์น้ำชุกชุม) ทาม (ที่ลุ่มริมฝั่ง น้ำท่วมถึง) บางบริเวณเป็นหินปูน ซึ่งปรากฏเป็นถ้ำซึ่งมีหินงอกหินย้อยเช่นที่อำเภอภูผาม่าน

พื้นที่โดยรวมแบ่งเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ ที่ราบสูงด้านตะวันตก ที่ราบตอนกลาง และแอ่งโคราช มี *ลำน้ำสำคัญ* ได้แก่ ลำน้ำชี ลำน้ำพอง ลำน้ำเชิญ และลำธารหลายสายที่เกิดจากเทือกเขาทางฝั่งตะวันตกของจังหวัดไหลไปทางฝั่งตะวันออก ลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำใหญ่ของจังหวัดและภูมิภาค *แหล่งน้ำอื่นๆ* ได้แก่ อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ บึงแก่นนคร บึงทุ่งสร้าง ฯลฯ ภูเขา ได้แก่ ภูผาม่าน ภูเวียง ภูผาดำ ภูผาแดง ภูเม็ง ภูพานคำ ภูโน ภูวัด เขาสวนกวาง เป็นบริเวณที่อุดมด้วยป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ ทำให้ขอนแก่นมี *อุทยานแห่งชาติ* ถึง ๓ แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน อุทยานแห่งชาติภูเวียง อุทยานแห่งชาติน้ำพอง และเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ

ภูมิอากาศ

ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม มี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน (เดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม) ฤดูฝน (เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม) ฤดูหนาว (เดือนตุลาคม - กุมภาพันธ์)

จุดชมทิวทัศน์หินช้างสี

ประเภทของป่าที่พบในจังหวัดขอนแก่น

ป่าเต็งรัง

ป่าเบญจพรรณ

ป่าดิบแล้ง

สารบัญ

ยุคดึกดำบรรพ์

สันนิษฐานว่าเมื่อประมาณ ๑๖๐ ล้านปีมาแล้ว บริเวณจังหวัดขอนแก่นเป็นที่อยู่อาศัยของไดโนเสาร์ที่มีชื่อในปัจจุบันว่า *ภูเวียงโกซอรัส สิรินธรเน (Phuwiangosaurus sirindhornae)* และ *ไซแอมโมซอรัส สุธีธรนี (Siamosaurus suteethornae)* จากหลักฐานที่พบในชั้นหินหมวดพระวิหารบริเวณภูเวียงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ และต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้มีการสำรวจอย่างจริงจัง ก่อนที่กรมทรัพยากรธรณีจะจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียงขึ้นที่ตำบลสนามบิน อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เรื่องไดโนเสาร์และซากดึกดำบรรพ์

ปูมบ้านปูมเมือง

ขอนแก่นเป็นดินแดนที่พบร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ผ่านยุคประวัติศาสตร์ มาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยมีความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงรัชกาล ก่อนจะเข้าสู่ยุคสมัยใหม่อย่างเต็มรูปแบบในรัชกาลปัจจุบัน โดยที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมและร่องรอยประวัติศาสตร์ไว้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้จำนวนมาก

ยุคก่อนประวัติศาสตร์

ประมาณ ๓,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว สันนิษฐานว่าจังหวัดขอนแก่นมีมนุษย์อยู่อาศัย ปรากฏหลักฐาน เช่นที่แหล่งโบราณคดีถ้ำฝ่ามือที่ภูเวียง มีศิลปะถ้ำรูปฝ่ามือสีแดง และแหล่งโบราณคดีถ้ำลายมือที่ภูพานคำ พบภาพฝ่ามือและภาพลายเส้น

นอกจากนี้ยังมีการขุดพบเครื่องมือเครื่องใช้สำริด เหล็ก และเครื่องมือปั่นด้ายทอผ้า รวมถึงหัวขวานทองแดงอายุเก่าแก่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์

จังหวัดขอนแก่นมีหลักฐานชุมชนโบราณ เช่น *แหล่งโบราณคดีโนนนกทา* อำเภอหนองนาคำ *แหล่งโบราณคดีโนนเมือง* อำเภอชุมแพ *แหล่งโบราณคดีบ้านโนนชัย* เทศบาลนครขอนแก่น *ชุมชนโบราณบ้านเมืองเพีย* อำเภอบ้านไผ่ *ชุมชนโบราณท่ากระเสริม* อำเภอน้ำพอง

เมืองโบราณโนนเมือง

ยุคประวัติศาสตร์

สมัยวัฒนธรรมทวารวดี
พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖

ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมทวารวดี ปรากฏหลักฐาน เช่น เมืองโบราณโนนเมือง พระพุทธรูปปางแสดงธรรม พบที่เมืองโบราณชัยวาน ฯลฯ

สมัยวัฒนธรรมขอม
พุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๘

ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมขอม ปรากฏหลักฐาน เช่น กู่เปือยน้อย และกู่ประภาชัย

กู่เปือยน้อย

สมัยอยุธยา
พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๔

พ.ศ. ๒๒๕๗ ปลายสมัยอยุธยา ภูเวียงเป็นชุมชนหน้าด่านของนครเวียงจันทน์

ชาวพื้นบ้านขอนแก่น (มณฑลอุดร)

สมัยรัตนโกสินทร์

พ.ศ. ๒๓๒๒ ไทยปกครองหัวเมืองลาว หลวงพระบาง จำปาศักดิ์ รวมถึงภาคอีสานตอนบน

พ.ศ. ๒๓๔๐ รัชกาลที่ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเพียเมืองแพน ผู้สืบสายขุนนางจากนครจำปาศักดิ์เป็นพระนครศรีบริรักษ์ (ตำแหน่งเจ้าเมือง) ครองเมืองขอนแก่น ซึ่งแรกตั้งขึ้นที่บ้านโนนทอง

พ.ศ. ๒๓๕๒ ย้ายเมืองครั้งที่ ๑ จากบ้านโนนทอง ริมบึงบอน ไปยังบ้านดอนพันชาด

พ.ศ. ๒๓๘๑ ย้ายเมืองครั้งที่ ๒ จากดอนพันชาด ไปยังบ้านโนนทัน ริมบึงบอน

พ.ศ. ๒๔๒๔ ย้ายเมืองครั้งที่ ๓ จากบ้านโนนทัน ไปบ้านทุ่ม

พ.ศ. ๒๔๓๔ รวมหรือย้ายเมืองครั้งที่ ๔ รวมบ้านดอนบมเข้ากับบ้านทุ่ม

พ.ศ. ๒๔๔๒ ย้ายเมืองครั้งที่ ๕ จากบ้านทุ่มไปบ้านเมืองเก่า

พ.ศ. ๒๔๔๙ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จตรวจราชการมณฑลอีสาน แรมคืนที่ขอนแก่น

พ.ศ. ๒๔๕๑ ย้ายเมืองครั้งที่ ๖ จากบ้านเมืองเก่า ไปบ้านพระลับ

พ.ศ. ๒๔๗๖ เปิดเส้นทางเดินรถไฟระหว่างกรุงเทพฯ - ขอนแก่น

สถานีรถไฟขอนแก่น

พ.ศ. ๒๔๙๓ ขอนแก่นเริ่มมีไฟฟ้าใช้ ต่อมามีการสูบน้ำจากกุดกว้างมาทำน้ำประปา

พ.ศ. ๒๔๙๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม-ราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเยี่ยมราษฎรในจังหวัดขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๐๒ จังหวัดขอนแก่นได้รับการกำหนดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พ.ศ. ๒๕๐๖ เปิดเที่ยวบินพาณิชย์เที่ยวแรกที่สนามบินขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๐๗ ก่อตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๐๙ เขื่อนอุบลรัตน์ ก่อสร้างแล้วเสร็จ

พ.ศ. ๒๕๑๙ ค้นพบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ที่อำเภอเวียงเก่าเป็นครั้งแรกของประเทศ

พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๓๖ ค้นพบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์กินเนื้อ อายุเก่าแก่ที่สุดในโลก ประมาณ ๑๒๐ - ๑๓๐ ล้านปี ที่อำเภอเวียงเก่า

พ.ศ. ๒๕๔๔ - ปัจจุบัน กรมทรัพยากรธรณีก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง เป็นแหล่งศึกษาซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์

จังหวัดขอนแก่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างหุ่นไดโนเสาร์เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของจังหวัด รวมทั้งอุทยานไดโนเสาร์ศรีเวียง

อุทยานไดโนเสาร์ศรีเวียง

กลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึงกลุ่มคนที่มีประวัติศาสตร์ ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน มีสำนึกในความเป็นกลุ่มหรือเผ่าพันธุ์เดียวกัน แม้ภาษาไม่อาจบอกความเป็นชาติพันธุ์ในทุกกรณี แต่เป็นสิ่งที่เข้าถึงได้ง่าย และเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและทำความรู้จักกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าของผู้อยู่ร่วมแผ่นดิน

ประเทศไทยมีความซับซ้อนของภาษาและชาติพันธุ์ หลายกลุ่มมีถิ่นฐานนอกประเทศและได้อพยพเข้ามา บางกลุ่มยังอพยพเข้ามาเรื่อย ๆ บางกลุ่มมีประวัติอพยพจากประเทศเพื่อนบ้าน และบางกลุ่มอยู่มาแต่ดั้งเดิม

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำวิจัยสร้างแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย สำหรับภาคอีสาน พบว่ามีภาษาพูด ๒๐ ภาษาหลัก เป็นภาษาใน *ตระกูลไท ๑๑ ภาษา* และภาษาใน *ตระกูลออสโตรเอเชียติก ๙ ภาษา*

ส่วนจังหวัดขอนแก่น กลุ่มภาษาของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ประกอบด้วย *ลาวอีสาน ผู้ไท ไทยกลาง ไทยโคราช* นอกจากนี้ ยังมีผู้ใช้ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาจีน และภาษาเวียดนามในเขตตลาดและเขตเมืองด้วยเช่นกัน

หมายเหตุ : คำที่ปรากฏในล้อมกรอบนี้ เป็นคำเรียก *ภาษา* ของกลุ่มชาติพันธุ์ อ้างอิงจาก *แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๗* ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล (เดิมคือสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล) อาจสะกดแตกต่างจากคำเรียกชื่อ *กลุ่มชาติพันธุ์* ที่ปรากฏในคำหลัก

ลานจัดแสดงใบเสมาโบราณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ศิลปวัฒนธรรม

ศิลปกรรม

จังหวัดขอนแก่นมีศิลปกรรมหลายแขนงให้ชื่นชมและเรียนรู้

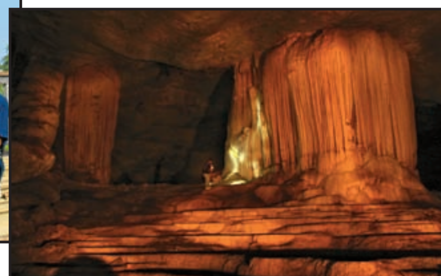
สถาปัตยกรรม เช่น กู่หรือปราสาทหิน ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมขอม สิมหรือโบสถ์ เช่น สิมวัดไชยศรี ซึ่งยังคงรักษาขนบธรรมเนียมโบราณให้เข้าได้เฉพาะผู้ชาย สิมวัดสระทอง (บ้านบัว) ซึ่งได้รับรางวัลด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมแห่งเอเชียแปซิฟิก (2002 UNESCO Asia - Pacific Heritage Award of Merit) จากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ สิมร่วมสมัย เช่นที่วัดป่าแสงอรุณ

จิตรกรรม นับแต่ศิลปะถ้ำตามเพิงผา ฮูบแต้ม (จิตรกรรมฝาผนัง) บนผนังสิม ที่แสดงศิลปะนิสัยเรียบง่าย สนุกสนาน และยึดมั่นในพระพุทธศาสนา

หัตถกรรม อำเภอชนบท เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมด้วยกรรมวิธีมัดหมี่ที่มีคุณภาพ และมีกำลังผลิตมากที่สุดแห่งหนึ่ง ชาวอำเภอชนบทรวมตัวกันเพื่อเชื่อมโยงสู่ระบบอุตสาหกรรม และได้รับความช่วยเหลือทางเทคโนโลยีจากรัฐบาลญี่ปุ่น ทำให้ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษซึ่งข้ามลำน้ำโขงมาในอดีตสืบทอดต่อไปในอนาคต

วรรณกรรม หรือตำนานของอีสานสะท้อนอยู่ในฮูบแต้มบนผนังสิม เช่น เรื่องสินไซ (สังข์ศิลป์ชัย) พะลัก พะลาม (พระลักษมณ์ พระราม) ตลอดจนภาษาพูด ภาษาเขียน อักษรธรรม ที่ชาวขอนแก่นยังคงใช้ หรือเรียนรู้อยู่ในปัจจุบัน

วัฒนธรรม

ฮีตสิบสอง เช่นเดียวกับชาวอีสานทั่วไป ชาวขอนแก่นดำเนินชีวิตอยู่ในครรลองของธรรมชาติและพระพุทธศาสนา ฮีตสิบสอง หรือประเพณีสิบสองเดือนที่หมุนเวียนไปตามฤดูกาล เป็นกรอบการดำเนินชีวิตมานับแต่อดีตจนปัจจุบัน ได้แก่ เดือนอ้าย - บุญเข้ากรรม เดือนยี่ - บุญคูนลาน เดือนสาม - บุญข้าวจี่ เดือนสี่ - บุญผะเหวด (บุญพระเวส) เดือนห้า - บุญสงกรานต์ เดือนหก - บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด - บุญซำฮะ เดือนแปด - บุญเข้าพรรษา เดือนเก้า - บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ - บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา เดือนสิบสอง - บุญกฐิน

หมอลำ - หมอแคน การแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ หมอลำซึ่งแสดงคู่กับหมอแคน แสดงถึงลักษณะนิสัยรักความรื่นเริง หมอลำมีหลายลักษณะและมีการพัฒนาไปตามยุค ได้แก่ *ลำพื้น* มีเนื้อหาเกี่ยวกับชาดกในพระพุทธศาสนา พัฒนาเป็น *หมอลำหมู่* ซึ่งขอนแก่นเคยมีมากถึง ๘๐ คณะ *ลำโจทย์ลำแก้* เป็นการตั้งคำถามและโต้ตอบกัน *ลำเกี้ยว* ระหว่างหมอลำหญิงชาย *ลำชิงชู้* หมอลำชายสองคนลำเพื่อชิงคู่รักกัน *ลำแมงตับเต่า* ลำกลอนประกอบเสียงพิณและกั๊บแก๊บ (เครื่องเคาะทำจากไม้) ให้ความสนุกสนานชวนคิดแบบสองแง่สองมุม *ลำซิ่ง* เป็นการประยุกต์ใช้แคนกับเครื่องดนตรีสากล และลำกลอนผสมกับเพลงลูกทุ่ง หมอลำชาวขอนแก่นจะมีลีลารวดเร็วจังหวะทำนองกระชั้นกว่าหมอลำกลุ่มอื่น ๆ ในภาคอีสาน แต่ทั้งนี้ จะมีผ้าขาวม้าคาดเอวเป็นเอกลักษณ์ส่วนหนึ่ง ซึ่งก็เป็นผ้าทอพื้นบ้านนั่นเอง

บึงแก่นนคร

สารบัญ

สารบัญ

กู่ประภาชัย

กู่ประภาชัย หรือกู่บ้านนาคำน้อย อยู่ในบริเวณวัดกู่บ้านนาคำน้อย ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เป็นโบราณสถานประเภทปราสาทหินที่สร้างขึ้นโดยได้รับอิทธิพลศิลปะขอม สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (พ.ศ. ๑๗๒๐ - ๑๗๘๐) เนื่องในพระพุทธศาสนา นิกายมหายาน ในช่วงที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งอาณาจักรขอมขยายอำนาจมาถึงไทยในระหว่าง พ.ศ. ๑๗๒๔ - ๑๗๖๒ กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ และประกาศขอบเขตโบราณสถาน พื้นที่ ๓ ไร่ ๒ งาน ๒๙ ตารางวา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑

กู่ประภาชัยเป็นอโรคยศาล (ศาสนสถานซึ่งมีหน้าที่เป็นสถานพยาบาล) มีบรรณาลัย (ห้องเก็บคัมภีร์) ล้อมรอบด้วยกำแพงศิลาแลง มีโคปุระ (ซุ้มประตู) ทางทิศตะวันออกด้านเดียว ทับหลัง (แผ่นหินเหนือกรอบประตู) เป็นหินทราย นอกกำแพงมีสระน้ำโบราณ ซึ่งมีน้ำตลอดปี ชาวบ้านถือเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ เดิมใช้ในพิธี *บุญฮดสรง* หรือ *พิธีเถราภิเษก* เลื่อนตำแหน่งภิกษุสงฆ์ตามธรรมเนียมท้องถิ่น

เดิมกู่ประภาชัยชื่อกู่บ้านนาคำน้อย ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ นายประภาส บุญชัย ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้เดินทางมาพบกู่หรือปราสาทโบราณ จึงสร้างวัดขึ้นพร้อมกับทำนุบำรุงทั้งวัดและโบราณสถานอย่างต่อเนื่อง ภายหลังนายประภาสถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ ลูกหลานได้สร้างรูปปั้นเป็นอนุสรณ์ในบริเวณวัด และมีผู้เรียกกู่บ้านนาคำน้อยว่าว่ากู่ประภาชัย

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๓ กรมศิลปากรได้ขุดแต่งบูรณะกู่ประภาชัย พบภาชนะดินเผา ไห ฐานรูปเคารพ พระพุทธรูปปางสมาธิ พระพิมพ์ขนาดเล็ก เป็นต้น ชาวชุมชนได้ร่วมกันสร้างสถานที่เก็บโบราณวัตถุที่ขุดพบเพื่อจัดเป็นแหล่งทัศนศึกษา

งานประเพณีบูชาเทวาลัยที่กู่ประภาชัยจัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ (ประมาณเดือนเมษายน) ของทุกปี ชาวบ้านนาคำน้อยจะจัดดอกไม้ธูปเทียนมาบูชา และจัดภัตตาหารถวายพระภิกษุ บางครั้งอาจจัดให้มี *รำผีฟ้า* ร่วมบวงสรวงด้วย

ดูที่ กู่เปือยน้อย

สารบัญ

กู่เปือยน้อย

กู่เปือยน้อย หรือปราสาทเปือยน้อย หรือพระธาตุกู่ทอง อยู่ที่บ้านหัวขัว ตำบลเปือยน้อย อำเภอเปือยน้อย จังหวัดขอนแก่น เป็นโบราณสถานประเภทปราสาทหินที่สร้างขึ้นโดยได้รับอิทธิพลศิลปะขอม สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมในศาสนาฮินดูไศวนิกาย ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ และประกาศขอบเขตโบราณสถานพื้นที่ ๘ ไร่ ๒ งาน ๕๒ ตารางวา เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕

กู่เปือยน้อย ประกอบด้วยกลุ่มปราสาทอิฐและหินทราย ๓ องค์บนฐานศิลาแลงเดียวกัน หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มุมทิศตะวันออกเฉียงใต้มีบรรณาลัย (ห้องเก็บคัมภีร์) ทั้งกลุ่มปราสาทและบรรณาลัยล้อมรอบด้วยกำแพงศิลาแลง มีโคปุระ (ซุ้มประตู) เข้า - ออกทางทิศตะวันออก - ตะวันตก นอกกำแพงมีคูน้ำ ด้านหน้ามีบาราย (อ่างเก็บน้ำในวัฒนธรรมขอม) ส่วนต่างๆ ของปราสาทเป็นรูปแบบศิลปะขอมที่ขยายอิทธิพลมาถึงไทยในช่วง พ.ศ. ๑๕๐๕ - ๑๗๑๕

ปัจจุบัน มีงานประเพณีบูชาเทวาลัยที่ปราสาทเปือยน้อยในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ (ประมาณเดือนเมษายน) ร่วมกับพิธีทางพระพุทธศาสนา และประเพณีผูกเสี่ยว อำเภอเปือยน้อยได้ชื่อว่าสามารถรักษาแบบแผนและพิธีการดั้งเดิมของประเพณีผูกเสี่ยวไว้ได้สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของภาคอีสาน

ดูที่ งานเทศกาลไหม ประเพณีผูกเสี่ยว
และงานกาชาดจังหวัดขอนแก่น

ประเพณีผูกเสี่ยวอำเภอเปือยน้อย

การผูกเสี่ยว เป็นประเพณีดั้งเดิมที่สร้างความสมัครสมานแนบแน่นในสังคมอีสาน ภายหลังการปฏิบัติตามประเพณีลดน้อยและเปลี่ยนแปลงไป จนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ นายเลื่อน รัตนมงคล หัวหน้ากิ่งอำเภอเปือยน้อย (ชื่อในขณะนั้น) ได้รื้อฟื้นเพื่อรักษาประเพณีผูกเสี่ยวตามแบบแผนและพิธีการดั้งเดิม ด้วยการจัดพิธีผูกเสี่ยวโดยสรรหาคู่เสี่ยวที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน ใบหน้าคล้ายคลึง ในอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง ศึกษาและดูนิสัยใจคอกัน เพื่อจัดพิธีผูกเสี่ยวแบบดั้งเดิมที่หน้ากู่เปือยน้อยในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ (ประมาณเดือนเมษายน) มีการร่าง *ธรรมนูญคู่เสี่ยว* ใจความสำคัญ ได้แก่ ร่วมเป็นร่วมตาย ไปมาหาแวะหรือเยี่ยมเยียนกันเสมอ ไปมาหาต้อนหรือมีของฝากกันเป็นนิจ และนับถือเครือญาติเสี่ยวเสมอด้วยเครือญาติของตน ประเพณีผูกเสี่ยวอำเภอเปือยน้อย ต่างจากการผูกเสี่ยวใน *งานเทศกาลไหม ประเพณีผูกเสี่ยว และงานกาชาดจังหวัดขอนแก่น* ซึ่งจัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักคำว่าผูกเสี่ยวในเบื้องต้น

เปือย

ชื่ออื่น : เปือย (เป็นภาษาถิ่นอีสาน) หรือ ตะแบก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Lagerstroemia balansae* Koehne.

วงศ์ : LYTHRACEAE

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นสูงประมาณ ๒๐ - ๒๕ เมตร ดอกเป็นช่อสีม่วง เมื่อแก่จัดเปลี่ยนเป็นม่วงแดง ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด เปลือกลำต้นใช้ปรุงเป็นยาแก้บิด ลงแดง เป็นต้น

เขื่อนอุบลรัตน์

เขื่อนอุบลรัตน์ เขื่อนน้ำพอง หรือเขื่อนพองหนีบ ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เป็นเขื่อนอเนกประสงค์แห่งแรกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นเขื่อนเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยพลังน้ำแห่งที่สอง (หลังจากเขื่อนภูมิพล) สร้างขวางลำน้ำพองบริเวณช่องเขารอยต่อระหว่างเทือกเขาภูเก้า - ภูพานคำ อยู่ในความดูแลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

เขื่อนอุบลรัตน์ พัฒนามาจาก *โครงการน้ำพอง* เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ วางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี มาทรงเป็นประธานในพิธีเปิดเขื่อนเมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๙

เขื่อนมีลักษณะเป็นหินถมแกนดินเหนียว ยาว ๘๘๕ เมตร สูง ๓๒ เมตร สันเขื่อนสูง ๑๘๘.๑๐ เมตรจากระดับทะเลปานกลาง สันเขื่อนกว้าง ๖ เมตร ฐานเขื่อนกว้าง ๑๒๕ เมตร อ่างเก็บน้ำจุ ๒,๒๖๓ ล้านลูกบาศก์เมตร มีอาคารโรงไฟฟ้าที่ติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาดกำลังผลิต ๘,๔๐๐ กิโลวัตต์ ๓ เครื่อง รวมกำลังผลิต ๒๕,๒๐๐ กิโลวัตต์ ผลิตไฟฟ้าได้ ๕๕ ล้านกิโลวัตต์ชั่วโมง นับเป็น

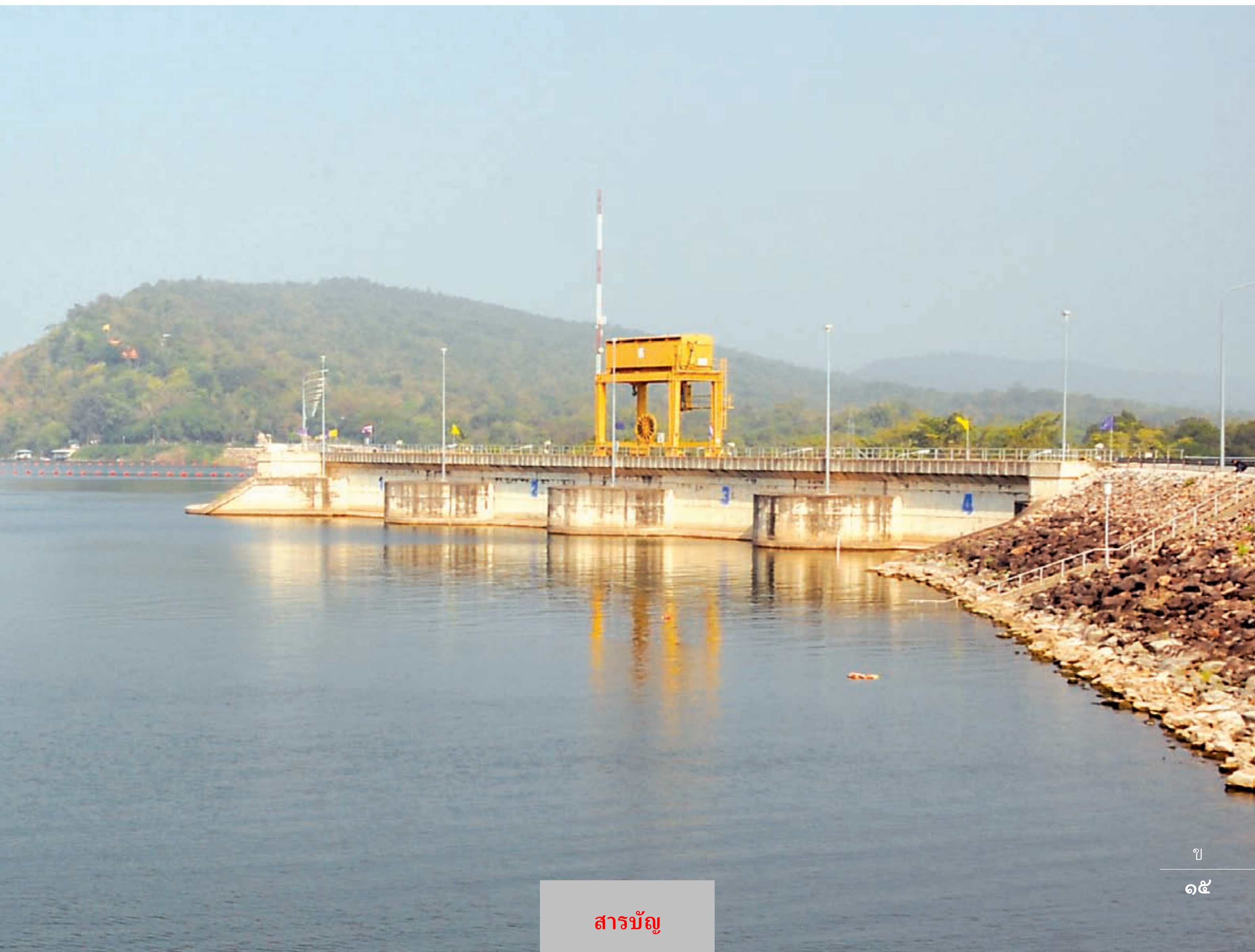
แหล่งผลิตไฟฟ้าหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางส่วนส่งไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ส่งน้ำในระบบชลประทานไปยังพื้นที่การเกษตร ๓๐๐,๐๐๐ ไร่ ในจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม ทำให้เพาะปลูกได้มากกว่าปีละครั้ง และปลูกพืชในฤดูแล้งได้ เป็นแหล่งประมงขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศ ช่วยบรรเทาภาวะน้ำท่วมฉับพลันในพื้นที่ริมลำน้ำพองและลำน้ำชี ตลอดจนเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำ น้ำในอ่างเก็บน้ำฯ มาจากภูกระดึง ลำน้ำหลักที่ไหลลงอ่างเก็บน้ำฯ ได้แก่ ลำน้ำเชิญ ลำน้ำพอง และลำน้ำพะเนียง

อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ ครอบคลุมหลายตำบลเช่น ตำบลบ้านผือ ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ ตำบลทุ่งโป่ง ตำบลหนองกุงเซิน และตำบลนาหว้าซึ่งอยู่ท้ายอ่างเก็บน้ำ บางบริเวณมีการเตรียมพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว บางแห่งพัฒนาแล้วและมีบริการเช่นล่องเรือชมทัศนียภาพ แพที่พัก แพอาหาร ส่วนในฤดูแล้งน้ำในอ่างลดลง เกิดเป็นหาดบางแสน ๒ และหาดพัทยา ๒ มีบริการจักรยานน้ำ (เรือถีบ) เรือกล้วยหรือบานานาโบต (banana boat) คล้ายกับชายหาดต้นแบบในจังหวัดชลบุรี

ดูที่ หาดบางแสน ๒ / หาดพัทยา ๒

อุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ

อุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของจังหวัดขอนแก่น อุดรธานี และจังหวัดหนองบัวลำภู สภาพทั่วไปเป็นภูเขาหินทราย หินดินดาน หินดินดานปนทราย หินลูกรัง และดินร่วนปนทราย พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรัง มีสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ ภูเก้าอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขื่อนอุบลรัตน์ ส่วนภูพานคำอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

ค่ายเปรม ติณสูลานนท์ และหอเกียรติยศรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์

ค่ายเปรม ติณสูลานนท์ และหอเกียรติยศรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ อยู่ที่ ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่ของกองพันทหารม้าที่ ๑๔ ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้รับพระราชทานชื่อ *ค่ายเปรม ติณสูลานนท์* เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ และสร้างหอเกียรติยศขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นที่รวบรวมชีวประวัติและผลงานสำคัญของประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ มีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

ภายในหอเกียรติยศฯ มี ๒ อาคาร เชื่อมต่อกัน จัดแสดงนิทรรศการชีวประวัติ เกียรติยศ และผลงานที่พลเอก เปรม ติณ-สูลานนท์ ทำเพื่อประเทศไทย แบ่งเป็นหัวข้อได้แก่ เด็กชายเปรม จากเด็กชายสู่นายร้อยทหารหาญ วีรบุรุษ เส้นทางการเมือง นำชาติรุ่งเรือง รางวัลเกียรติยศ และบุคคลตัวอย่าง

จุดเด่นอีกประการหนึ่งของสถานที่แห่งนี้คือ ซุ้มประตูค่ายทหารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมอีสานบนฐานมั่นคง ๓ จุด เป็นสัญลักษณ์แทนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ถัดขึ้นมาเป็นฐาน คือ *เอวขัน* หรือ *แอวขัน* ด้านบนสุดเป็น *พุ่มยอดขันหมากเบ็ง* หมายถึงบายศรีที่ใช้ผลหมากดิบ ประดิดประดอยเป็นพุ่ม ซึ่งมีกล่าวถึงในพุทธประวัติที่เกี่ยวกับอานิสงส์ของการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยหมากเบ็ง

นอกจากนี้ ภายในค่ายฯ ยังมีฐานเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เช่นเดียวกับค่ายทหารทั่วประเทศ และฟาร์มเลี้ยงนกกระจอกเทศ การเข้าเยี่ยมชมต้องติดต่อไปล่วงหน้า

คำโพน

คำโพน เป็นหลุมหรือบ่อหินที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา อยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

สันนิษฐานว่า คำโพนเกิดจากกระบวนการเมื่อธารน้ำเกิดการไหลวน ณ จุดหนึ่ง และกรวดหินที่อยู่ในน้ำบริเวณดังกล่าว ได้ครูดถูพื้นหินทรายจนเป็นหลุมกลมป่อง ส่วนบนแคบ เรียกว่า *กุมภลักษณ์* (กุมภะ เป็นภาษาบาลี แปลว่าหม้อ กุมภลักษณ์คือลักษณะอย่างหม้อ ภาษาอังกฤษเรียก pothole) ซึ่งเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นมากในพื้นที่หินทรายของภาคอีสาน

การเดินทางไปคำโพน ต้องติดต่อเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เพื่อนำทางเช่นเดียวกับผาสวรรค์ และพลาญชาด ซึ่งเป็นจุดชมทิวทัศน์ในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำพองเช่นเดียวกัน

ดูที่ จุดชมทิวทัศน์ผาสวรรค์ / จุดชมทิวทัศน์พลาญชาด / อุทยานแห่งชาติน้ำพอง

งานเทศกาลดอกคูน เสียงแคน และถนนข้าวเหนียว

งานเทศกาลดอกคูน เสียงแคน และถนนข้าวเหนียว เป็นงานที่เทศบาลนครขอนแก่นร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดขึ้น โดยนำสัญลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดมารวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน คือบริเวณบึงแก่นนครและถนนศรีจันทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๓ - ๑๕ เมษายนของทุกปี ช่วงเดียวกับ *งานบุญสรงน้ำ* หรือ *บุญเดือนห้า* หรือ *บุญสงกรานต์* ซึ่งเป็นหนึ่งในประเพณี ๑๒ เดือน หรือ *ฮีตสิบสอง* ของชาวอีสาน

คูน (*Cassia fistula* L.) หรือ *ราชพฤกษ์* ทางการกำหนดให้เป็นต้นไม้ประจำชาติของไทย เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง ๑๐ - ๒๐ เมตร เจริญเติบโตได้ดีในที่โล่งแจ้ง ทั้งดินร่วนซุย ดินร่วนปนทราย ดินร่วนเหนียว ทนแล้งและดินเค็มได้ นิยมปลูกเป็นไม้มงคลเพื่อความเจริญรุ่งเรืองเป็นทวีคูณ ดอกคูนสีเหลืองสว่างไสวเป็นช่อห้อยย้อยลง ผลิบานในฤดูร้อนโดยเฉพาะในช่วงสงกรานต์ และมักทิ้งใบเกือบหมดในช่วงผลิดอก เป็นดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น พบเห็นได้ริมถนนทุกสายในเขตเทศบาลและที่สวนคูนริมบึงแก่นนคร ในระหว่างเทศกาลฯ มีการประกวดเกวียนบุปผชาติประดับดอกคูน บางครั้งมีผู้เรียก *คูน* หรือ *ราชพฤกษ์* สับสนกับ *กัลปพฤกษ์* (*Cassia bakeriana* Craib) ซึ่งมีดอกสีชมพูอ่อน และเป็นพันธุ์ไม้มงคลพระราชทานประจำจังหวัดขอนแก่น

แคน ขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีหมอแคนหรือนักเป่าแคนมากที่สุดในภาคอีสาน แคนเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านและสันนิษฐานว่าเป็นเครื่องดนตรียุคแรกของมนุษย์นับย้อนไปได้ประมาณ ๒,๐๐๐ ปี เป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวที่สามารถบรรเลงให้เกิดเสียงประสานพร้อมกันได้ถึง ๑๑ เสียง และทำให้เกิดเสียงยาวนานต่อเนื่องได้ตลอดการบรรเลง

ข้าวเหนียว เป็นอาหารหลักของชาวอีสาน (ยกเว้นบางอำเภอในจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ที่รับประทานข้าวเจ้าเป็นหลักอย่างชาวเขมร) ถนนข้าวเหนียวหมายถึงถนนศรีจันทร์ในช่วงเทศกาลฯ จะปิดการจราจรบางช่วง เปิดเป็นถนนคนเดิน (pedestrian) เพื่อให้เล่นสาดน้ำสงกรานต์ ทำนองเดียวกับวันสงกรานต์ที่ถนนข้าวสารในกรุงเทพมหานคร

งานเทศกาลดอกคูน เสียงแคน และถนนข้าวเหนียว อยู่ในช่วงสงกรานต์หรือปีใหม่ของไทย ชาวอีสานที่ไปทำงานต่างถิ่นจะกลับบ้านรดน้ำขอพรผู้สูงอายุ ร่วมพิธีเปลี่ยนผ้าครอง หรือผ้าที่ผูกบูชาศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมือง และพระธาตุขามแก่น

ดูที่ บึงแก่นนคร / พระธาตุขามแก่น / ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมือง / โฮงมูนมังเมืองขอนแก่น

งานเทศกาลไหม ประเพณีผูกเสี่ยว และงานกาชาดจังหวัดขอนแก่น

งานเทศกาลไหม ประเพณีผูกเสี่ยว และงานกาชาดจังหวัดขอนแก่น เริ่มขึ้นจาก *งานเทศกาลไหมขอนแก่น* เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ และได้นำ *ประเพณีผูกเสี่ยว* มาร่วมด้วยในปีถัดมา เพื่อแนะนำให้นักท่องเที่ยวรู้จักคำว่า *เสี่ยว* โดยไม่ไขว้เขวจากความหมายที่แท้จริงนัก งานจัดบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด ระหว่างวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน - ๑๐ ธันวาคม ของทุกปี ร่วมกับงานกาชาด

งานเทศกาลไหม เป็นช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวจะได้เห็นกระบวนการผลิตผ้าไหมและซื้อผ้าไหม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของจังหวัดขอนแก่น ได้ชมเซิ้งประกอบขบวนแห่เทพีไหม ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงอารมณ์สนุกสนานของชาวอีสาน มีทั้งเพลงบรรเลงและประกอบการขับลำโดยมีลูกคู่ร้องรับ เช่น เซิ้งสาวไหม เซิ้งสวิง เซิ้งข้าวปุ้น เซิ้งกระด้ง เซิ้งกระหยัง เซิ้งสาละวัน เซิ้งแหย่ไข่มดแดง ซึ่งแตกต่างจากการเซิ้งเพื่อดึงดูดให้ผู้คนไปร่วมงานบุญหรือขอความร่วมมือในกิจการต่าง ๆ การเซิ้งสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอฝนหรือข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ เช่น เซิ้งบั้งไฟ เซิ้งแห่นางแมว

ประเพณีผูกเสี่ยว เป็นประเพณีดั้งเดิมของกลุ่มวัฒนธรรมไทย - ลาว ที่เน้นความรักและซื่อสัตย์ระหว่างเพื่อน เป็นการผูกมิตรที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลร่วมเป็นร่วมตายกันไปจนตลอดชีวิต คู่เสี่ยวอาจเกิดวันเดือนปีเดียวกัน อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน รูปร่างหน้าตาคล้ายคลึงกัน บางครั้งเป็นผู้ที่คบหาสมาคมถูกอัธยาศัยไว้ใจกัน ทำงานหรือเดินทางไปประกอบอาชีพด้วยกัน จะเป็นคู่หญิง - หญิง ชาย - ชาย หรือ หญิง - ชาย ก็ได้ แต่ปัจจุบันการผูกเสี่ยวหญิง - ชาย มีลดน้อยลง

การผูกเสี่ยวเกิดจากคู่เสี่ยวตกลงใจกันเอง หรือบิดามารดาหาคู่เสี่ยวให้โดยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย มีการพูดตกลงหรือลั่นวาจาต่อกัน ประกาศให้ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงรับทราบ จัดบายศรีสู่ขวัญ เชิญผู้อาวุโสมาเป็นสักขีพยานและให้ศีลให้พร ผูกข้อมือให้แก่คู่เสี่ยวด้วยด้ายมงคล คู่เสี่ยวผูกด้ายมงคลไว้ระยะหนึ่งและเก็บรักษาไว้ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสัญลักษณ์ของการตกลงเป็นมิตรแท้ การผูกเสี่ยวช่วยขยายสังคมที่มีความรัก สามัคคี ซื่อสัตย์และเกื้อกูลกัน

การผูกเสี่ยวใน *งานเทศกาลไหม ประเพณีผูกเสี่ยว และงานกาชาดจังหวัดขอนแก่น* จัดขึ้นให้นักท่องเที่ยวรู้จักคำว่า *เสี่ยว* อย่างถูกต้อง ต่างจากประเพณีผูกเสี่ยวที่อำเภอเปือยน้อย ซึ่งมีพิธีกรรมลึกซึ้งสามารถรักษาแบบแผนและพิธีการดั้งเดิมไว้ได้มากที่สุดแห่งหนึ่งของอีสาน

ดูที่ กู่เปือยน้อย / งานเทศกาลดอกคูน เสียงแคน และถนนข้าวเหนียว

บายศรีอีสาน

ในพิธีผูกเสี่ยว มี *พานบายศรี* เป็นสิ่งประกอบสำคัญ พานบายศรีเย็บด้วยใบตองซ้อน ๓, ๕ หรือ ๗ ชั้น ประกอบด้วยดอกบัว เทียนชัย มะพร้าวอ่อน แว่นเทียน เทียน และด้ายสายสิญจน์ การประดิษฐ์พานบายศรีเป็นภูมิปัญญาโบราณในพิธี *ทำขวัญ* หรือ *สูดขวัญ* เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและเป็นเครื่องกำหนดให้บุคคลอยู่ในศีลธรรม ปัจจุบัน *บายศรีอีสาน* เป็นวิชาเรียนในสถานศึกษาที่ผสานภูมิปัญญา ศรัทธา ศิลปะ และมีการพัฒนาเป็นธุรกิจสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

จุดชมทิวทัศน์ผาสวรรค์

ผาสวรรค์ เป็นจุดชมทัศนียภาพอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ที่งดงามจุดหนึ่ง อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำพอง ตำบลป่าหวายนั่ง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น หน้าผาสูงชันสวยงามคล้ายผาหล่มสัก ที่ภูกระดึง จังหวัดเลย

บริเวณผาสวรรค์ เป็นลานหินกว้างบนสันเขาป่าโสกแต้ ลาดชันลงทางทิศตะวันตก ลักษณะเป็น *ผาดิ่ง* ไปจนจดที่ราบอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์

การเดินทางไปผาสวรรค์ ค่อนข้างลำบาก จึงเหมาะไปพักแรมมากกว่าไปเช้าเย็นกลับ และต้องติดต่อเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เพื่อนำทาง เช่นเดียวกับคำโพนและพลาญซาด ซึ่งอยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำพองเช่นเดียวกัน

ดูที่ คำโพน / จุดชมทิวทัศน์พลาญซาด / อุทยานแห่งชาติน้ำพอง

จุดชมทิวทัศน์พลาญซาด

พลาญซาด หรือลานซาด เป็นลานหินกว้างบนสันเขา มีต้นซาดขึ้นอยู่ประปรายอยู่ที่อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำพอง จากพลาญซาด สามารถมองเห็นทิวทัศน์อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ และผืนป่าหรือทิวเขาด้านทิศตะวันตกของอุทยานฯ ได้อย่างชัดเจน

การเดินทางไปพลาญซาด ต้องติดต่อเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เพื่อนำทาง เช่นเดียวกับคำโพน และผาสวรรค์ ซึ่งอยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำพองเช่นเดียวกัน

ดูที่ คำโพน / จุดชมทิวทัศน์ผาสวรรค์ / อุทยานแห่งชาติน้ำพอง

ซาด

ชื่ออื่น : ซาด หรือ ยางกราด

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dipterocarpus intricatus Dyer*

วงศ์ : DIPTEROCARPACEAE

เป็นไม้ยืนต้นผลัดใบขนาดใหญ่ สูง ๑๐ - ๒๐ เมตร ใบเดี่ยวรูปไข่ ผิวใบด้านล่างออกสีเทาอมขาว ดอกเป็นช่อสีชมพูออกตามซอกใบ ผลกลมมีครีบบาง ๆ พับไปมาตามแนวยาวตัวผล ๕ ครีบ มีกลีบเลี้ยงเป็นปีกยาวติดอยู่ ๒ ปีก ไม้ซาดนำมาใช้สร้างบ้านและคอกสัตว์ ใช้เป็นสมุนไพรแก้ปวดฟัน สมานแผล ขับเสมหะ ขับปัสสาวะ รักษาแผลในทางเดินปัสสาวะ แก้ตกขาว และแก้ท้องเสีย

จุดชมทิวทัศน์หินช้างสี

จุดชมทิวทัศน์หินช้างสี อยู่ที่ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น บนสันเขาป่าโสกแต้ ซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติที่อุดมสมบูรณ์ ในบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำพอง เรื่องเล่ากล่าวว่ามีช้างมาเสียดสีก้อนหินและทิ้งร่องรอยไว้ เป็นที่มาของชื่อ *หินช้างสี*

ธรณีวิทยาโครงสร้างของจุดชมทิวทัศน์หินช้างสีอาจเกิดจากรอยเลื่อน (faulting) หรือการแตกหักเลื่อนตัวของเปลือกโลก ทำให้เกิดการยกตัวและทรุดตัวของแผ่นดิน ต่อมา ชั้นหินดังกล่าวผ่านกระบวนการผุพังอยู่กับที่ และการกร่อนทำลาย จนเป็นสภาพภูมิประเทศที่เห็นในปัจจุบัน

ส่วนโพรงหินที่ปรากฏ อาจเกิดจากถูกน้ำเซาะ ลมพัดพาเม็ดทรายมาครูดถู หรือการยุบตัวของเกลือหิน

จากสภาพธรณีวิทยาที่แปลกตาและสามารถเข้าถึงได้ทั้งการเดินและด้วยจักรยานเสือภูเขา ทำให้หินช้างสีเป็นจุดหมายที่ท้าทายนักปั่นจักรยานจำนวนมาก

ดูที่ อุทยานแห่งชาติน้ำพอง

ถ้ำค้างคาว

ค้างคาวปากย่น

ชื่ออื่น : ค้างคาวปากย่น

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tadarida plicata*

วงศ์ : MOLOSSIDAE

พบได้ทั่วประเทศไทยและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มักอยู่รวมเป็นฝูงใหญ่หลายล้านตัว ลักษณะเด่นคือริมฝีปากด้านบนหนาและย่นหยักไปจนถึงปลายจมูก ไม่มีกลีบจมูก ใบหูสั้นติดหนังหัว ลำตัวยาวประมาณ ๗ เซนติเมตร ปีกยาวประมาณ ๓๐ เซนติเมตร น้ำหนักประมาณ ๒๕ กรัม มีขนปกคลุมลำตัวตั้งแต่ปีกลงไป สีน้ำตาลเข้มและจางลงตรงส่วนท้ายลำตัว ออกหากินเมื่อดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า อาหาร เช่น แมลงปีกแข็ง มวนเพลี้ย ผีเสื้อกลางคืน มีประโยชน์คือช่วยควบคุมศัตรูพืช และใช้มูลเป็นปุ๋ยพืช

ถ้ำค้างคาวอยู่ที่ ตำบลภูผาม่าน อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน หน้าผาของถ้ำอยู่สูงจากระดับพื้นดินประมาณ ๑๐๐ เมตร คูหาถ้ำเป็นอุโมงค์ใหญ่ลึกเข้าในภูเขา เป็นที่อาศัยของค้างคาวปากย่นนับล้านตัวที่ออกหากินเวลาเย็นโพล้เพล้ถึงค่ำ มองเห็นเป็นเงาสีดำยาวนับสิบกิโลเมตรขึ้นไปทางทิศเหนือ ใช้เวลาประมาณ ๓๐ - ๔๕ นาที จึงเบาบางลง

ข้อมูลจากเทศบาลตำบลภูผาม่านบันทึกว่า ค้างคาวเมื่อบินอยู่บนท้องฟ้ากระทบกับแสงอาทิตย์ยามลับขอบฟ้าจะเห็นลำตัวค้างคาวเป็นสีแดง ชาวบ้านจึงเรียก *ค้างคาวแดง* หรือ *อีเจียแดง* เมื่ออากาศร้อน ค้างคาวจะบินสูง ถ้าอากาศเย็นหรือฝนตก ค้างคาวจะบินต่ำ บางครั้งต่ำกว่ายอดไม้ เมื่อฝูงค้างคาวบินกระจายเต็มท้องฟ้า ชาวบ้านเชื่อกันว่าอีกไม่นานจะมีพายุฝน

ดูที่ อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน

ถ้ำปู่หลุบ

ถ้ำปู่หลุบ อยู่ที่ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ปากถ้ำกว้างประมาณ ๑.๕ เมตร มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นร่มรื่น มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่ราษฎรสร้างขึ้น ภายในถ้ำมี ๕ คูหา มีศาลปู่หลุบซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาและเชื่อกันว่าเป็นบรรพบุรุษสายหนึ่งของราษฎรที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ปู่หลุบช่วยคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินมาหลายชั่วอายุคน

ภาคอีสาน มีพิธีบวงสรวงปู่หลุบเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขในเดือน ๖ สืบทอดกันมาแต่อดีต เช่นที่จังหวัดหนองบัวลำภูและจังหวัดเลย มีพิธีบวงสรวงปู่หลุบเพื่อแก้บนหรือขอฝน พิธีประกอบด้วยการเซ่นไหว้ด้วยสุราขาว หัวหมู เป็ด ไก่ อาหารคาว อาหารหวาน บายศรี และการฟ้อนรำประกอบดนตรีพื้นบ้านบรรเลงด้วยพิณและแคน เป็นต้น

ภายในถ้ำปู่หลุบมีหินงอกหินย้อยตามธรรมชาติของภูเขาหินปูน ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของภาคอีสานฝั่งตะวันตก โดยเฉพาะในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดเลย และจังหวัดชัยภูมิ หินงอกหินย้อยเป็นตะกอนของสารละลายจากหินปูน (limestone) ที่น้ำได้ระเหยออกไป นอกจากนี้ ภายในถ้ำปู่หลุบยังมีน้ำผุดที่มีน้ำขังอยู่ตลอดปี

ดูที่ อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน

ถ้ำฝ่ามือ

ถ้ำฝ่ามือ อยู่ที่บ้านหินร่อง ตำบลเมืองเก่าพัฒนา อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูเวียง มีลักษณะเป็นเพิงหินทรายขนาด ๒๕ x ๒๕ เมตร สูง ๑๕ เมตร ชั้นล่างเป็นโถงจุคนได้ประมาณ ๒๐ คน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ หน่วยศิลปากร ๗ ขอนแก่น พบภาพมือขนาดใหญ่และเล็กสีแดง ตำแหน่งภาพอยู่สูงจากพื้นในระดับที่ยืนทำได้ไม่ต้องปีนป่าย ใช้มือทาบลงบนผนังแล้วพ่นสีแดงลงไป ปรากฏเป็นละอองรอบฝ่ามือ เป็นวิธีการเดียวกับที่พบบนผนังถ้ำ หรือเพิงผาหลายแห่งทั่วโลก ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ มีการสำรวจอีกครั้ง พบภาพถูกยาฆ่าแมลงฉีดทับ จึงใช้น้ำทำความสะอาด ปรากฏภาพมือขนาดใหญ่ ๔ ภาพ เล็ก ๒ ภาพ

ศิลปะถ้ำดังกล่าวไม่สามารถระบุอายุได้ เนื่องจากส่วนประกอบของสีที่เป็นอินทรียวัตถุซึ่งใช้ในการหาอายุด้วยวิธีกัมมันตรังสีคาร์บอน (radiocarbon) ได้สูญไปตามกาลเวลา แต่สามารถพิจารณาจากเรื่องราวในภาพ สันนิษฐานว่าอยู่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในสมัยสังคมล่าสัตว์ - หาของป่า

ดูที่ อุทยานแห่งชาติภูเวียง

ถ้ำพญานาคราช

ถ้ำพญานาคราช อยู่ที่ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน เป็นถ้ำที่จัดว่าสวยงามที่สุดแห่งหนึ่งของอุทยานฯ เส้นทางประมาณ ๑ กิโลเมตร ในถ้ำคดเคี้ยวราวกับพญานาคกำลังเลื้อย เป็นที่มาของชื่อถ้ำ คูหาถ้ำกว้างขวาง มีหินงอกหินย้อยเป็นช่อชั้น เมื่อกระทบแสงไฟจะเกิดประกายแวววาวระยิบระยับ

ความแวววาวของหินงอกหินย้อย เกิดจากผลึกแร่แคลไซต์ (calcite) ซึ่งมีกำเนิดในหินชั้นและหินแปร (หินอ่อน) และเป็นแร่ประกอบที่สำคัญในหินปูนบางครั้งเรียกแร่ฟันหมา (dogtooth spar)

ดูที่ **อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน**

ถ้ำพระ

ถ้ำพระ อยู่ที่อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน เป็นถ้ำที่มีลักษณะยาวเฉียงขึ้นด้านบน สามารถเดินทะลุถึงยอดภูผาม่าน ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปไม้เก่าแก่อายุนับศตวรรษ ศิลปะล้านช้าง (ลาว)

การเดินสำรวจถ้ำพระไปจนถึงยอดภูผาม่าน ทำให้เห็นสภาพภูเขาหินปูนซึ่งเป็นธรรมชาติส่วนใหญ่ของขอบฝั่งตะวันตกของพื้นที่ภาคอีสาน เช่น ในเขตจังหวัดขอนแก่น จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดเลย ถ้ำที่ปรากฏในบริเวณดังกล่าวมีลักษณะธรณีสัณฐานเป็นหินปูนที่อาจเกิดน้ำใต้ดินที่ค้างอยู่ในรอยแตกของหินละลายหินปูนออกไปกลายเป็นถ้ำ ซึ่งมักมีหินงอกหินย้อย

หินปูน (limestone) เป็นวัตถุดิบสำคัญที่นำไปแปรรูปใช้ในอุตสาหกรรมปูนซิเมนต์ เพื่อก่อสร้างถนน เขื่อน ทางรถไฟ เป็นต้น ในหินปูนมีแร่ประกอบที่สำคัญคือแคลไซต์ (calcite) ผลึกของแร่แคลไซต์อาจสะท้อนแสงทำให้หินงอกหินย้อยในถ้ำเกิดประกายแวววาว

ดูที่ **อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน**

หินงอก หินย้อย

หนังสือ *ทำเนียบซากดึกดำบรรพ์ไทย นามยกย่องบุคคล* ของกรมทรัพยากรธรณี ได้ให้คำจำกัดความหินงอกและหินย้อยไว้ว่า

หินงอก *(stalagmite)* คราบหินปูนที่งอกจากพื้นถ้ำหินปูนขึ้นไปหาเพดานถ้ำ น้ำที่หยดจากเพดานถ้ำหรือจากปลายล่างของหินย้อยนั้น ยังมีสารประกอบที่ได้มาจากการละลายอยู่ในตัว ดังนั้น เมื่อตกถึงพื้นถ้ำจึงกระเซ็นไปรอบ ๆ รอยหยาด เมื่อน้ำระเหยไปจะปล่อยสารประกอบไว้ สารประกอบนั้นจะสะสมตัวสูงขึ้น ๆ จากพื้นถ้ำ หินงอกมักมีขนาดใหญ่แต่ม่อต้อกว่าหินย้อย

หินย้อย *(stalactite)* คราบหินปูนที่ย้อยลงมาจากเพดานถ้ำหินปูน มีลักษณะเป็นท่อน เป็นกรวย หรือเป็นแผงม่านลงมา ปกติแวววาวเมื่อต้องแสง ที่มีสีอ่อน ๆ จาง ๆ อยู่ในตัวก็มี ตรงปลายล่างสุดของส่วนย้อยมีน้ำหยดลงสู่พื้นถ้ำด้วย การที่เกิดหินย้อยนี้ก็เนื่องจากน้ำที่มีคาร์บอนไดออกไซด์ละลายอยู่ได้ละลายเอาสารประกอบในหินปูนออกมา แล้วหยาดหยดจากรอยร้าวในเพดานถ้ำ เมื่อน้ำระเหยไปจึงปล่อยให้สารประกอบที่ละลายมานั้นมาสลายตัวแล้วพอกพูนจับตัวกันเป็นหินย้อย เคยมีผู้วัดอัตราการงอกของหินย้อยในถ้ำที่มีชื่อเสียงหลายแห่งของโลก ปรากฏว่าการงอกแต่ละเซนติเมตรกินเวลานับร้อยปี ในบางถิ่นเรียกว่า *นมผา*

หินย้อยและหินงอกนี้นานเข้าย่อมบรรจบกันกลายเป็นรูปเสารองรับเพดานถ้ำ (column in cavern) และโดยที่หินย้อยและหินงอกมีรูปลักษณะความแวววาวและสีสันต่าง ๆ ในต่างตอนต่างถ้ำ จึงได้รับขนานนามตามความเด่นนั้น ๆ

ถ้ำภูตาหลอ

ถ้ำภูตาหลอ อยู่ที่ตำบลวังสวาบ อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยเป็นช่อชั้นสวยงาม คูหาถ้ำส่วนหนึ่งเป็นโถงเพดาน สูง ๕ - ๗ เมตร พื้นกว้างประมาณไร่เศษ ราบเรียบ จุคนได้นับร้อย

ถ้ำภูตาหลออยู่ในภูเขาหินปูน มีหินงอกหินย้อยซึ่งเป็นคราบหินปูนที่เกิดจากน้ำละลายหินปูนที่เพดานถ้ำ ให้ค่อย ๆ ย้อยหยดลงบนพื้น น้ำที่กระเซ็นไปโดยรอบ เมื่อระเหยจะตกตะกอนสารประกอบย้อยลงมาเป็นหินย้อย เมื่อน้ำตกลงที่พื้นก็มีการตกตะกอนอีก จนสูงขึ้น กลายเป็นหินงอกอยู่ตรงกับหินย้อย หินงอกมักมีรูปทรงม่อต้อกว่าหินย้อยจากเพดานถ้ำ และเมื่อหินงอกหินย้อยมาบรรจบกัน จะกลายเป็นเสารองรับเพดานถ้ำ กระบวนการดังกล่าวใช้เวลาหลายร้อยพันปี และโดยธรรมชาติหินปูนจะเปราะ ดังนั้น หินงอกหินย้อยจึงหักได้ง่าย ผู้ที่ทำหินงอกหินย้อยเสียหายจึงเท่ากับทำลายประติมากรรมที่ธรรมชาติได้ใช้เวลาสร้างสรรค์นับร้อยพันปีไปในเวลาชั่วพริบตา

ดูที่ **อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน**

ถ้ำลายมือ

ถ้ำลายมือ อยู่ที่หมู่บ้านดอนกอก ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณภูพานคำ เป็นถ้ำหรือเพิงผาหินทรายยาว ๘ เมตร สูง ๗ เมตร ที่มีภาพหลากหลาย เช่น ฝ่ามือสีแดงคล้ายน้ำหมาก ใช้เทคนิคทาสีบนฝ่ามือแล้วทาบบนผนัง และภาพลายเส้น เช่น เส้นขนาน เส้นคด ตัววี (V) ตัววาย (Y) ลายซิกแซ็ก วงกลม สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม หัวลูกศร ฯลฯ

ภาพต่าง ๆ ที่ปรากฏบนเพิงผา ปัจจุบันเรียกรวมว่า *ศิลปะถ้ำ* ไม่สามารถระบุอายุได้ เนื่องจากส่วนประกอบของสีที่เป็นอินทรีย-วัตถุซึ่งใช้ในการหาอายุด้วยวิธีกัมมันตรังสีคาร์บอน (radiocarbon) ได้สูญไปตามกาลเวลา แต่สามารถพิจารณาจากเรื่องราวในภาพ สันนิษฐานว่าอยู่ในยุคก่อนประวัติ-ศาสตร์ เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในสมัยสังคมล่าสัตว์และเป็นลักษณะภาพที่พบได้ในถ้ำทั่วโลก

ดูที่ **ถ้ำฝ่ามือ**

แหล่งศิลปะถ้ำ

นักโบราณคดี มีงานสำคัญประการหนึ่งคือศึกษาศิลปะถ้ำ วิธีการคือ เดินทางไปยังแหล่งศิลปะถ้ำ เก็บข้อมูลภาพที่พบเห็น จดบันทึก และศึกษาสภาพภูมิประเทศแวดล้อม บริเวณที่นักโบราณคดีพบศิลปะถ้ำ เช่น ตามไหล่เขาหรือเชิงเขาที่ไม่สูงจากพื้นราบมาก ลานบนภูเขาหินทราย ป่าทึบใกล้ทางเดินหรือด่านสัตว์ เพิงผาหิน และถ้ำที่ไม่ลึกนัก ปัจจุบัน ศิลปะถ้ำที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของไทยอยู่ที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี

น้ำตกตาดฟ้า

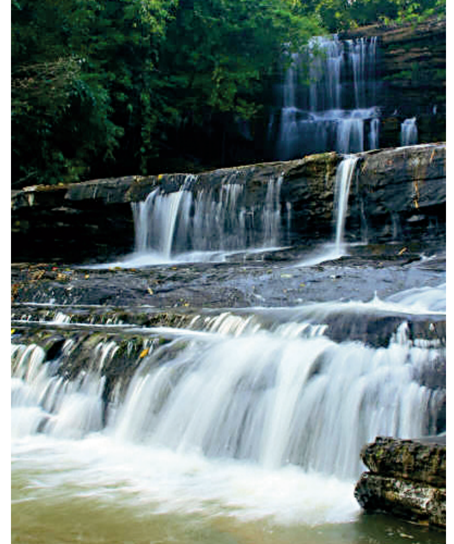
น้ำตกตาดฟ้า อยู่ที่บ้านดงสะคร่าน ตำบลวังสวาบ อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน เป็นน้ำตกขนาดเล็ก สูงประมาณ ๒๐ - ๓๐ เมตร ต้นน้ำมาจากลำธารบริเวณห้วยตาดฟ้าซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตอำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น กับอำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ ไหลไปตามชั้นหินที่ลดหลั่นลงสู่ลำน้ำเชิญ ก่อนจะถึงปลายทางที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์

การเดินทางสู่น้ำตกค่อนข้างท้าทาย เพราะยากลำบากและใช้เวลานาน ด้วยเป็นพื้นที่ห่างไกลสุดเขตจังหวัดขอนแก่น คือบ้านดงสะคร่าน ฤดูฝนน้ำมาก ฤดูหนาวและฤดูร้อนน้ำน้อยจนถึงน้ำแห้ง เช่นเดียวกับน้ำตกตาดใหญ่ที่อยู่ใกล้กัน

ดูที่ เขื่อนอุบลรัตน์ / น้ำตกตาดใหญ่ / อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน

ตำบลวังสวาบ

ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลวังสวาบ กล่าวว่า วังสวาบเคยเป็น *วังน้ำ* ที่มี *ต้นสวาบ* ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงได้รวมคำเรียกพื้นที่แห่งนี้ว่า *วังสวาบ* สวาบเป็นพืชน้ำที่ชาวบ้านเก็บได้จากริมน้ำ นำมากินกับน้ำพริกหรือลาบ

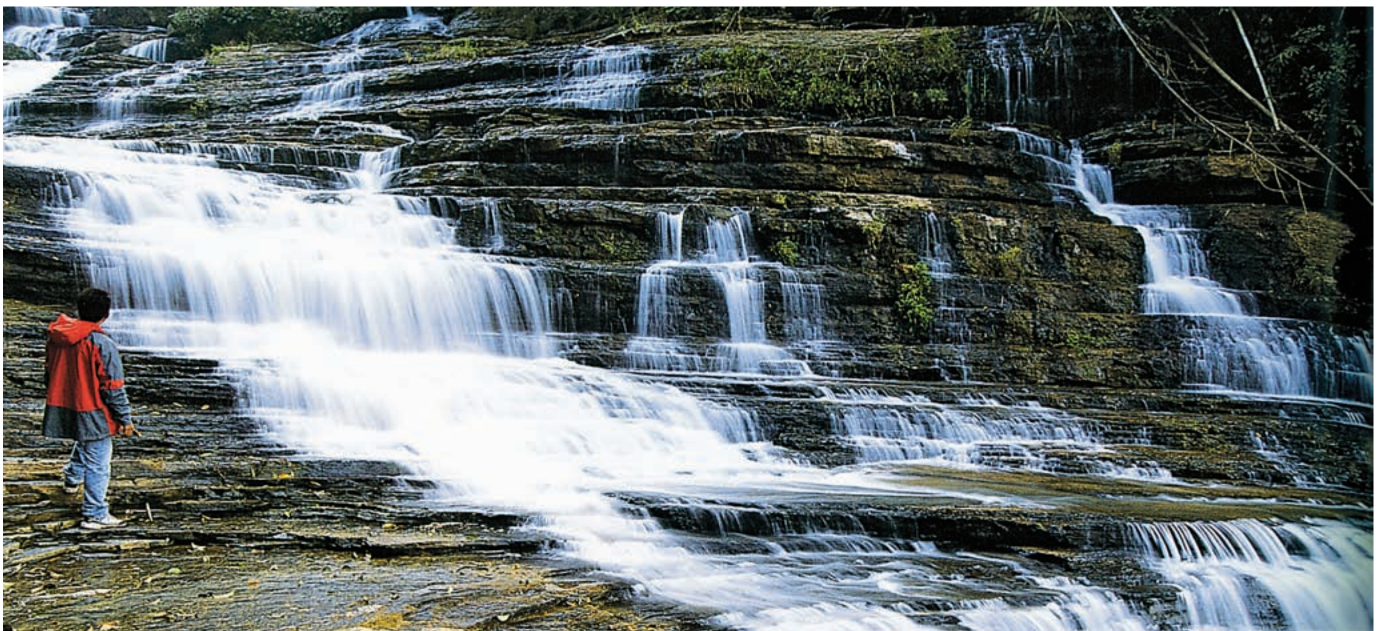
น้ำตกตาดใหญ่

น้ำตกตาดใหญ่ อยู่ที่บ้านดงสะคร่าน ตำบลวังสวาบ อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ สูงประมาณ ๘๐ เมตร มีโขดหินลดหลั่นให้น้ำไหลเป็นขั้นบันไดก่อนลงสู่ลำน้ำเชิญในฤดูน้ำหลากและไหลไปยังปลายทางที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์

การเดินทางสู่น้ำตกเป็นเรื่องท้าทาย เพราะค่อนข้างยากลำบากและใช้เวลานาน ทั้งยังสูงชันและเป็นพื้นที่ห่างไกลสุดเขตจังหวัดขอนแก่น คือบ้านดงสะคร่าน ฤดูฝนมีน้ำมาก ฤดูหนาวและฤดูร้อนมีน้ำน้อยจนถึงน้ำแห้ง เช่นเดียวกับน้ำตกตาดฟ้า ที่อยู่ใกล้กัน

ดูที่ เขื่อนอุบลรัตน์ / น้ำตกตาดฟ้า / น้ำตกตาดฮ้อง / อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน

น้ำตกตาดฮ้อง

น้ำตกตาดฮ้อง หรือน้ำตกตาดร้อง อยู่ระหว่างรอยต่ออุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ตำบลภูผาม่าน อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น และอุทยานแห่งชาติภูกระดึง จังหวัดเลย เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ สูงประมาณ ๖๐ - ๗๐ เมตร เกิดจากลำน้ำพอง ซึ่งมีต้นน้ำจากน้ำตกขุนพองบนภูกระดึง จังหวัดเลย สายน้ำตกลงจากผาสูงกระทบแผ่นหินเบื้องล่าง เกิดเสียง *ฮ้อง* หรือ *ร้อง* ดัง เป็นที่มาของชื่อน้ำตก

การเดินทางไปยังน้ำตก ต้องเข้าทางภูกระดึง จังหวัดเลย และส่วนใหญ่จะมีน้ำตลอดปี

ดูที่ น้ำตกตาดฟ้า / น้ำตกตาดใหญ่ / อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน /

น้ำตกทับพญาเสือ

น้ำตกทับพญาเสือ อยู่ทางทิศใต้ของเทือกเขาภูเวียง ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูเวียง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ ต้นน้ำมาจากภูเวียง ไหลไปรวมกับลำธารและห้วยต่าง ๆ ก่อนจะลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ ตามเส้นทางสู่น้ำตกมีต้นจันทน์ผาขึ้นหนาแน่น

ดูที่ เขื่อนอุบลรัตน์ / อุทยานแห่งชาติภูเวียง

จันทน์ผา

ชื่ออื่น : จันทน์ผา

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dracaena loureiri* Gagnep.

วงศ์ : DRACAENACEAE

เป็นไม้ยืนต้น มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยโดยเฉพาะตามป่าเขา สูงประมาณ ๕ - ๗ ฟุต ลำต้นแข็งแกร่ง แตกใบบริเวณยอด ใบสีเขียวเข้ม เรียวยาว ปลายแหลม เจริญเติบโตได้ในดินแทบทุกชนิด ทนทานต่อโรคและแมลง จัดเป็นไม้โบราณชนิดหนึ่ง นิยมใช้เปลือกทำน้ำยาอุทัย

จันทน์ผา มีชื่ออยู่ในบัญชีอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศที่ว่าด้วยชนิดของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ หรือไซเตส (CITES - The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) ที่มีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ ประเทศไทยเป็นสมาชิกอันดับที่ ๘๐

บึงแก่นนคร

บึงแก่นนคร เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดกลางอำเภอเมืองขอนแก่น พื้นที่ ๖๐๓.๕ ไร่ เป็นบริเวณที่ *เพียเมืองแพน* หรือเจ้าเมืองขอนแก่นในอดีต นำผู้คนมาสร้างชุมชน บ้านเรือน วัด และได้อาศัยน้ำในบึงเป็นแหล่งน้ำและอาหารนับแต่ พ.ศ. ๒๓๔๙ ภายหลังพัฒนาเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็น 'แก้มลิง' กักเก็บน้ำบรรเทาปัญหาอุทกภัยในฤดูน้ำหลาก

บึงแก่นนครเดิมชื่อ *บึงบอนขอนแก่น* เพราะมีต้นบอนขึ้นอยู่โดยรอบ ต่อมาเมื่อมีการย้ายเมืองขอนแก่นจากริมบึงบอนฝั่งตะวันตก ไปยังฝั่งตะวันออก ชาวบ้านจึงเรียกว่า *บึงเมืองเก่า* จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้มีการทำคันดินรอบบึงเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้สำหรับหมู่บ้านรอบบึง ได้แก่ บ้านเมืองเก่า บ้านโนนทัน และบ้านตูม ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๕ ในสมัยนายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีนโยบายพัฒนาขอนแก่นให้เป็นเมืองหลวงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บึงเมืองเก่าได้เปลี่ยนชื่อเป็น *บึงแก่นนคร*

ปัจจุบัน บึงแก่นนครเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีการจัดภูมิทัศน์เพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้เอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของชาวอีสาน จัดทำเป็น *สวนหมอนขิด* หมอนยัดนุ่นที่ทำจากผ้าฝ้ายทอมือด้วยวิธีขิด *สวนดอกคูน* ดอกไม้ท้องถิ่นประจำจังหวัด *สวนล้อเกวียน* ยานพาหนะในอดีต *สวนไห* ภาชนะประจำบ้านสำหรับเก็บปลาร้าหรือปลาแดก และ *โฮงมูนมังเมือง* เป็นสถานที่จัดนิทรรศการแสดงประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของเมืองขอนแก่น

ดูที่ บึงทุ่งสร้าง / โฮงมูนมังเมือง

แก้มลิง

แก้มลิง เป็นชื่อเรียกแหล่งกักเก็บหรือหน่วงน้ำ (detension area) ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วม มีแนวคิดจากการที่ลิงอมกล้วยไว้ในกระพุ้งแก้มได้คราวละมาก ๆ ก่อนจะค่อย ๆ นำออกมาเคี้ยวและกลืนกินภายหลัง

โครงการที่ใช้วิธีกักเก็บน้ำในลักษณะแก้มลิงจึงเกิดขึ้นทั่วประเทศ รวมถึงบึงแก่นนครซึ่งสามารถบรรเทาปัญหาน้ำท่วมได้เช่นกัน

บึงทุ่งสร้าง

บึงทุ่งสร้าง เป็นบึงในสวนสุขภาพ อยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เดิมเรียก *ท่งซ่าง* เป็นทุ่งกว้างซึ่งมีทางน้ำฝนไหลลงสู่ห้วยพระ และไหลต่อไปยังลำน้ำชี ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ มีการสร้างทำนบกั้นน้ำระหว่างบ้านหนองใหญ่ถึงบ้านโคกกลาง บึงทุ่งสร้างในปัจจุบันเป็นบึงน้ำกว้างใหญ่นับพันไร่

จดหมายเหตุสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ คราวเสด็จตรวจราชการมณฑลอีสาน และได้เสด็จมาทุ่งสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ กล่าวว่า

"...ทุ่งสร้างเป็นทุ่งกว้างใหญ่ เนื้อที่ลุ่มมีทางน้ำฝนไหลออกไปลงลำน้ำพาชีได้ แต่ทางที่ทำทำนบนั้น ครั้นทำทำนบแล้วน้ำก็ยังขังอยู่ กลายเป็นหนองใหญ่โตอุดมด้วยปลาและนกต่าง ๆ จึงเป็นที่ราษฎรเล่นแข่งเรือกันตามฤดูกาล ครึกครื้นทุกปี..."

ปัจจุบันพื้นที่ ๑,๖๙๔ ไร่ ส่วนหนึ่งจัดเป็นสวนสุขภาพประจำจังหวัดขอนแก่น และเป็นพื้นที่สีเขียวหรือ 'ปอด' ของเมืองเพิ่มเติมจากบริเวณบึงแก่นนคร เป็น 'แก้มลิง' รองรับน้ำบรรเทาปัญหาอุทกภัยในตัวเมืองขอนแก่น เป็นที่เพาะพันธุ์สัตว์น้ำตามระบบนิเวศ และมีสวนไม้มงคลให้ได้ศึกษา ๙ ชนิด ได้แก่ พะยูง (*Dalbergia cochinchinensis* Pierre) สักทอง (*Tectona grandis* L.f.) ราชพฤกษ์ (*Cassia fistula* L.) ทองหลางลาย (*Erythrina variegata* L.) ขนุน (*Artocarpus heterophyllus* Lam.)

ไผ่สีสุก (*Bambusa blumeana* Schult. f.) ชัยพฤกษ์ (*Cassia javanica* L. subsp. renigera (Wall.) Larsen) ทรงบาดาล (*Senna surattensis* (Burm.f.) Irwin & Barneby) และกันเกรา (*Fagraea fragrans* Roxb.)

ดูที่ **บึงแก่นนคร**

บึงทุ่งสร้าง / ซ่าง

ซ่าง เป็นคำภาษาอีสาน สันนิษฐานตามตำนานหนึ่งว่ามาจากคำ *ซ่างเถาะ (ซ่างเถอะ)* ตำนานเล่าว่า ชาวบ้านมองเห็นพระยืนอยู่ (ที่มาของชื่ออำเภอพระยืน) จึงเดินไปตั้งใจจะนิมนต์ แต่พระรูปนั้นได้ออกเดินไปจนลับตา (ที่มาของชื่อตำบลพระลับ อำเภอเมืองขอนแก่น) ชาวบ้านยังคงติดตามต่อไปจนถึงบึงที่มีท่ง (ทุ่ง) กว้างใหญ่ และไม่เห็นท่านเสียแล้ว จึงคิดว่า *ซ่างเถาะ (ซ่างเถอะ)* เป็นที่มาของชื่อ *บึงท่งซ่าง*

ผานกเค้า

ผานกเค้า อยู่ที่ตำบลวังสวาบ อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน รูปร่างคล้ายนกเค้ายืนเกาะอยู่บนโขดหินขนาดใหญ่ การชมผานกเค้าให้ได้มุมงามต้องมองจากภูกระดึง จังหวัดเลย ไปทางทิศตะวันออก

ผานกเค้า เป็นหน้าผาของยอดภูเปือย ซึ่งเป็นภูเขาหินปูนบริเวณขอบนอกหรือนอกเขตที่ราบสูงโคราช บริเวณดังกล่าวส่วนใหญ่มีธรณีสัณฐานเป็นหินปูน ทำให้มีถ้ำและหินงอกหินย้อยที่สวยงามจำนวนมาก ผานกเค้ายังเป็นชื่อของหินหมวด (Pha Nok Khao Formation) ซึ่งมีตำแหน่งแบบฉบับอยู่ที่ผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย เป็นหินปูนสีเทาสลับกับหินดินดาน อายุประมาณยุคเพอร์เมียน (Permian) หรือระหว่าง ๒๘๐ - ๒๒๕ ล้านปี

นกเค้า เป็นชื่อวงศ์นกกินเนื้อที่ออกหากินเวลากลางคืน ทั่วโลกมีนับร้อยชนิด ประเทศไทยมี ๑๙ ชนิด ล้วนอยู่ในบัญชีรายชื่อสัตว์หายากใกล้สูญพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครอง ห้ามทำการค้าโดยเด็ดขาด ได้แก่ นกแสก (*Tyto alba*) นกแสกแดง (*Phodilus badius*) นกเค้าเหยี่ยว (*Ninox scutulata*) นกเค้าหน้าผากขาว (*Otus sagittatus*) นกเค้าแดง (*Otus rufescens*) นกเค้าภูเขา (*Otus spilocephalus*) นกเค้าหูยาวเล็ก (*Otus sunia*) นกเค้ากู่ หรือ นกฮูก (*Otus lempiji*) นกเค้าแคระ (*Glaucidium brodiei*) นกเค้าโมง หรือ นกเค้าแมว (*Glaucidium cuculoides*) นกเค้าจุด (*Athene brama*) นกเค้าป่าหลังจุด (*Strix seloputo*) นกเค้าป่าสีน้ำตาล (*Strix leptogrammica*) นกเค้าแมวหูสั้น (*Asio flammeus*) นกเค้าใหญ่พันธุ์เนปาล (*Bubo nipalensi*) นกเค้าใหญ่พันธุ์สุมาตรา (*Bubo sumatranus*) นกเค้าใหญ่สีคล้ำ (*Bubo coromandus*) นกทึดทือพันธุ์เหนือ (*Ketupa zeylonensis*) นกทึดทือมลายู (*Ketupa ketupa*)

ส่วน *นกฮูก* ที่มักเข้าใจสับสนกับนกเค้าแมวนั้น แท้จริงเป็นคำเรียกตามเสียงร้องของนกเค้าชนิดทึดทือ ที่ร้องว่า “ฮูก ฮูก ฮูก..ก..ก..ก..”

นกเค้าออกหากินเวลากลางคืน จึงมีระบบตาและหูไวกว่านกชนิดอื่น กินเนื้อเป็นอาหาร จึงมีเล็บโค้งแหลมและจะงอยปากงุ้มคมสำหรับจับสัตว์ฉีกกิน ขนอ่อนนุ่มปลายเบา จึงทำให้บินได้เงียบกริบ สามารถพุ่งโฉบไปตามเสียงเพื่อจับเหยื่อกินได้แม้ในที่มืดสนิท ดวงตานกเค้ามีขนาดใหญ่อยู่ด้านหน้าของหัวและไม่สามารถชำเลืองได้ เมื่อต้องการดูสิ่งใดจึงต้องหันทั้งหัวราวกับหมุนคอได้โดยรอบ ขนที่ปกคลุมหนาตลอดลำตัวจรดหัว ทำให้ดูเหมือนนกตัวกลมไม่มีคอ นกเค้ากินหนู ตั๊กแตน และแมลงต่าง ๆ ที่เป็นศัตรูพืช บางชนิดกินนกตัวเล็ก ๆ มักกลืนเหยื่อทั้งตัว สำรอกกระดูกและขนทิ้งพื้นเบื้องล่างใต้โพรง

ดูที่ อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน

ผ้าฝ้ายมัดหมี่อำเภอบ้านไผ่

ผ้าฝ้ายมัดหมี่อำเภอบ้านไผ่ เป็นเอกลักษณ์หนึ่งของจังหวัดขอนแก่น มีวิธีสร้างลายผ้าด้วยการมัดเส้นด้ายก่อนนำไปย้อมและทอ ทำให้มีลวดลายแปลกตา ชุมชนทอผ้าฝ้ายที่เปิดให้เข้าทัศนศึกษา เช่น บ้านละว้า ตำบลเมืองเพีย อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ผ้าฝ้าย (cotton) เป็นผ้าทอจากเส้นด้ายซึ่งมาจากปุยหุ้มเมล็ดฝ้าย ตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มและผ้าอื่น ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เนื้อผ้าฝ้ายจะแน่นทนทาน แตกต่างจากผ้าไหมซึ่งมีเนื้อละเอียดและทอจากใยของหนอนไหมที่กินใบหม่อนเป็นอาหาร

มัดหมี่ (ikat) คือวิธีสร้างลวดลายผ้าโดยใช้เชือกมัดด้ายให้เป็นเปลาะ ๆ ตามลายที่จินตนาการหรือกำหนดไว้ก่อนจะนำไปย้อม เมื่อย้อมสีจะไม่ติดส่วนที่มัดไว้ ถ้าต้องการลายซับซ้อนจะต้องมัดให้ถี่ ถ้าต้องการหลายสีจะต้องมัดแล้วย้อมหลายครั้ง ผู้มัดต้องเข้าใจรูปแบบของลายและวิธีผสมสีจึงได้ลายสวยงาม

อำเภอบ้านไผ่ เป็นอำเภอเก่าแก่ เดิมชื่อบ้านเกิ้ง ขึ้นกับเมืองชนบท (ชลบถ) ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ และเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ อำเภอบ้านไผ่มีชื่อเรื่องการทอผ้าฝ้าย ในขณะที่อำเภอชนบทมีชื่อเรื่องการทอผ้าไหม

ดูที่ ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท

ฝ้าย

ชื่อสามัญ : cotton

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Gossypium herbaceum* L.

วงศ์ : MALVACEAE

ฝ้ายเป็นไม้พุ่มมีเมล็ดซึ่งหุ้มด้วยปุย ปุยฝ้ายใช้เป็นวัตถุดิบในการทำเส้นด้ายทอผ้าฝ้าย ซึ่งให้สัมผัสนุ่ม ซับเหงื่อและระบายความร้อนได้ดี ชาวอีสานปลูกฝ้ายและทอผ้าฝ้ายใช้ในชีวิตประจำวันมาแต่โบราณ เช่น เป็นเครื่องนุ่งห่ม หมอนขิดถวายพระ ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน ฯลฯ

การปลูกฝ้ายเริ่มในฤดูฝนพร้อมกับเริ่มทำนา และเริ่มเก็บ *สมอฝ้าย* หรือผลฝ้ายราวเดือน ๑๑ ซึ่งทำนาใกล้แล้วเสร็จ ก่อนเข้าสู่ช่วงที่หญิงสาว *ลงข่วงเข็นฝ้าย* หรือปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นใยในฤดูหนาว และ *ตำหูก* หรือทอผ้าเป็นลำดับต่อไป

ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท

ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท เป็นเอกลักษณ์หนึ่งของจังหวัดขอนแก่น และภาคอีสาน มีวิธีสร้างลายผ้าด้วยการมัดเส้นไหมก่อนนำไปย้อมและทอ ทำให้ลวดลายแปลกตา การทอผ้าไหมมัดหมี่จึงต้องคิดคำนวณให้รอบคอบก่อนมัด ย้อม และทอ เนื่องจากเส้นไหมเป็นวัตถุดิบราคาสูง เส้นเล็กบาง ช่างทอต้องมีจินตนาการ สายตาดี และฝีมือประณีต

ผ้าไหม (*silk*) เป็นผ้าทอจากเส้นใยที่ได้จากดักแด้ของหนอนไหม นำมาตัดเย็บเสื้อผ้าและของใช้ที่ต้องการความประณีตสวยงามเป็นพิเศษ เนื้อผ้าไหมละเอียด เป็นมันวาว ต่างจากผ้าฝ้ายที่มีลักษณะเด่นคือเนื้อแน่นทนทาน

มัดหมี่ (*ikat*) คือวิธีสร้างลวดลายผ้าโดยใช้เชือกมัดด้ายให้เป็นเปลาะ ๆ ตามลายที่จินตนาการหรือกำหนดไว้ก่อนจะนำไปย้อม เมื่อย้อมสีจะไม่ติดส่วนที่มัดไว้ ถ้าต้องการลายซับซ้อนจะต้องมัดให้ถี่ ถ้าต้องการหลายสีจะต้องมัดแล้วย้อมหลายครั้ง ผู้มัดต้องเข้าใจรูปแบบของลายและวิธีผสมสี จึงได้ลายสวยงาม วิธีมัดหมี่นี้บางตำราสันนิษฐานว่ามาจากอินเดีย ผ่านอินโดนีเซียและกัมพูชามาถึงไทย

อำเภอชนบท หรือเดิมคือ ***ชลบถ*** ซึ่งหมายถึงทางน้ำ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๖ ราษฎรอพยพมาจากเมืองสุวรรณภูมิ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ซึ่งอพยพมาจากแขวงจำปาศักดิ์อีกทอดหนึ่ง พร้อมกับภูมิปัญญาการทอผ้าที่สืบทอดมานานนับร้อยปี ปัจจุบันชาวจำปาศักดิ์ สปป.ลาว มีชื่อเสียงในด้านการทอผ้าไหม ในขณะที่อำเภอชนบทก็เป็นแหล่งรวมการทอผ้าไหมใหญ่ที่สุดของไทย

ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท เป็นผ้าไหมที่จัดว่างดงามประณีตและแสดงภูมิปัญญาที่สืบทอดมานานนับศตวรรษ วิทยาลัยการอาชีพจังหวัดขอนแก่น ได้ศึกษาลายผ้าเก่าแก่ที่ชาวอำเภอชนบทในอดีตเป็นผู้ทอ พบลายพื้นฐานหรือแม่ลาย ๗ แบบ ได้แก่ ๑. ลายหมี่ข้อ ๒. ลายหมี่โคม ๓. ลายหมี่บักจับ ๔. ลายหมี่กง ๕. ลายหมี่ดอกแก้ว ๖. ลายหมี่ขอ ๗. ลายหมี่ใบไผ่ การจัดวางลายมี ๒ วิธี ได้แก่ ลายเดียวทั้งผืน และลายที่มีเส้นแบ่งทั้งแนวตั้งและนอน เรียกว่า *หมี่คั่น* หรือ *หมี่ตา*

ปัจจุบันมีการนำเส้นไหมมัดย้อมจากอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ไปให้ช่างทอในจังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดบุรีรัมย์ด้วยเช่นกัน

ดูที่ ผ้าฝ้ายมัดหมี่อำเภอบ้านไผ่

พระธาตุขามแก่น

พระธาตุขามแก่น อยู่ในวัดเจติยภูมิ บ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สร้างขึ้นประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ประกาศกำหนดขอบเขตโบราณสถาน พื้นที่ ๒ งาน ๖๒ ตารางวา เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๐

พระธาตุขามแก่น เดิมชื่อ *ธาตุใหญ่บ้านขาม* เปลี่ยนชื่อเป็นพระธาตุขามแก่นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ ตามตำนานกล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานและถวายพระเพลิงแล้ว พระอรหันต์จากเมืองโมริยะได้รับพระอังคารธาตุไปไว้ที่นครของตน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๓ พระมหากัสสปะพร้อมด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์จากทุกสารทิศ เตรียมอัญเชิญพระอุรังคธาตุ (กระดูกหน้าอก) ของพระพุทธเจ้าไปประดิษฐานที่ภูกำพร้า (พระธาตุพนมในปัจจุบัน) ส่วนพระอรหันต์จากเมืองโมริยะได้อัญเชิญพระอังคารธาตุไปยังภูกำพร้าเช่นกัน ระหว่างทางได้พักแรมและประดิษฐานโกศบรรจุพระอังคารธาตุไว้บนตอมะขาม เมื่อเดินทางต่อไปถึงพระธาตุพนม ปรากฏว่าพระธาตุได้สร้างแล้วเสร็จ ไม่สามารถบรรจุพระอังคารธาตุได้ พระอรหันต์จากเมืองโมริยะจึงอัญเชิญพระอังคารธาตุกลับ โดยพักแรมที่เดิมและพบว่าตอมะขามกลับแตกกิ่งก้านเป็นที่อัศจรรย์ จึงได้สร้างเจดีย์ครอบตอมะขามที่กลับมีชีวิตนั้น และบรรจุพระอังคารธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ภายใน

ในทางสถาปัตยกรรม สันนิษฐานว่าพระธาตุขามแก่นพัฒนาแบบมาจากพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย ซึ่งสร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีสตนาคนหุต (ล้านช้าง) เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ส่วนพระธาตุขามแก่นอาจสร้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ เป็นเจดีย์ฐานต่ำ องค์พระธาตุสูง ๑๙ เมตร ฐานด้านทิศตะวันออกและตะวันตก กว้าง ๑๐.๙๐ เมตร รอบองค์พระธาตุมีกำแพงแก้วล้อมรอบ

พระธาตุขามแก่น ถือเป็นประธานของวัดเจติยภูมิ การสร้างสิม (โบสถ์) ของวัดจึงสร้างไว้ด้านหลัง และหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ปัจจุบันมีงานนมัสการพระธาตุขามแก่นเป็นประจำทุกปีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (ประมาณเดือนพฤษภาคม) และงานห่มผ้าพระธาตุขามแก่นในช่วงเทศกาลสงกรานต์

พระมหาธาตุแก่นนคร

พระมหาธาตุแก่นนคร เป็นศาสนสถานซึ่งสร้างขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ อยู่ในบริเวณวัดหนองแวง ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ในตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และรวบรวมงานแกะสลักภาพนิทานพื้นบ้านอีสาน และชาดก

วัดหนองแวง เดิมชื่อวัดเหนือ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๒ โดย *เพียเมืองแพน* เจ้าเมืองคนแรกของขอนแก่น ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ มีหมู่บ้านล้อมรอบสามด้าน และมีบึงแก่นนครอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ วัดพัฒนาดีเด่นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ และได้รับฐานะเป็นพระอารามหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗

พระมหาธาตุแก่นนคร เป็นสิ่งก่อสร้างสูงใหญ่โดดเด่นเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของเมืองขอนแก่น สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี และจังหวัดขอนแก่นมีอายุ ๒๐๐ ปี เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กก่ออิฐถือปูน ๙ ชั้น เรือนยอดทรงเจดีย์แบบล้านช้าง ฐานทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้าง ๕๐ เมตร สูงจากพื้นดินถึงยอดฉัตร ๗๑ เมตร ปลียอดเป็นทรงเจดีย์ ๓ ชั้นเช่นเดียวกับพระธาตุพนม มีกำแพงแก้วและพญานาคครอบพระจุลธาตุทั้งสี่มุม เช่นเดียวกับพระธาตุหลวงเวียงจันทน์ รูปทรงโดยรวมของพระมหาธาตุแก่นนครเป็น *ทรงจอมแห* หรือ *ทรงตากแห* โดยมีจอมแหอยู่ที่ยอดฉัตร แผ่กว้างอย่างอ่อนช้อยในลักษณะตกท้องช้างลงถึงชั้นล่าง ซึ่งเปรียบได้กับตีนแห ผู้ออกแบบคือนายอุทัยทอง จันทกรณ์ ช่างพื้นบ้านอีสานผู้มีผลงานดีเด่นทางด้าน

วัฒนธรรมระดับชาติ ได้รับแรงบันดาลใจจากภาพชีวิตชาวประมงอีสาน ซึ่งมีแหเป็นเครื่องมือจับปลา เมื่อจะตากแหก็ใช้ไม้ไผ่ ๒ ลำ ค้ำจอมแห (ส่วนยอด) ให้สูงขึ้น เส้นสายรูปทรงของร่างแหที่ลู่ลงและผายกว้างออกอย่างอ่อนช้อยสวยงามคือรูปทรงของพระมหาธาตุแก่นนคร

พระมหาธาตุ ๙ ชั้น เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ที่รวมจิตรกรรมและงานแกะสลักบานประตู หน้าต่างไม้ เป็นเรื่องราวนิทานพื้นบ้านอีสานและชาดก ชั้น ๑ แกะสลักภาพนิทานเรื่อง *จำปาสี่ต้น* และจิตรกรรมฝาผนังแสดงประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น ชั้น ๒ แกะสลักไม้เป็นเรื่อง *สินไซ* (*สังข์ศิลป์ชัย*) ชั้น ๓ เรื่อง *นางผมหอม* ชั้น ๔ เป็นภาพพระประจำวันเกิด เทพประจำทิศ ชั้น ๕ เป็น *ชาดก* ชั้น ๖ เรื่อง *เวสสันดรชาดก* ชั้น ๗ เรื่อง *เตมียชาดก* ชั้น ๘ รูปพรหม ๑๖ ชั้น ชั้น ๙ เป็นหอพระพุทธและเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

งานนมัสการพระมหาธาตุแก่นนคร จัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำถึงวันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๖ (ประมาณเดือนพฤษภาคม) เป็นประจำทุกปี

พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง

พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง ตำบลสนามบิน อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น อยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูเวียง จัดแสดงเรื่องราวการขุดค้นพบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ในจังหวัดขอนแก่น และบริเวณใกล้เคียง จุดเด่นคือพิพิธภัณฑ์สร้างขึ้นในบริเวณที่พบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์แห่งแรกในประเทศไทย และเป็นชนิดใหม่ของโลก อยู่ในความดูแลของกรมทรัพยากรธรณี

พ.ศ. ๒๕๑๙ ขณะที่นายสุธรรม แย้มนิยม นักธรณีวิทยาของกรมทรัพยากรธรณี กำลังสำรวจแหล่งแร่ยูเรเนียม ได้พบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ยาวประมาณ ๑ ฟุต ที่บริเวณ *ห้วยประตูตีหมา* ภายในอุทยานแห่งชาติภูเวียง ภายหลัง นักโบราณชีววิทยาชาวฝรั่งเศสตรวจสอบพบว่าเป็นซากดึกดำบรรพ์ของไดโนเสาร์กินพืช หรือซอโรพอด (Sauropod)

พ.ศ. ๒๕๒๔ คณะสำรวจโบราณชีววิทยาไทย-ฝรั่งเศส ได้สำรวจบริเวณ *ภูประตูตีหมา* พบกระดูกไดโนเสาร์กินพืชขนาดใหญ่ และต่อมาได้พบฟันไดโนเสาร์ ฟันจระเข้ ฟันและเกล็ดปลา กระดองเต่า ในจำนวนนี้เป็นไดโนเสาร์สกุลใหม่และชนิดใหม่ คณะผู้วิจัย คือ ดร.อิริก บุฟโต และนางรุจา อิงคะวัติ จึงตั้งชื่อว่า *สยามโมซอรัส สุธีธรนี* (*Siamosaurus suteethorni*, Buffetaut and Ingavat) ตามหลักสากลของการตั้งชื่อซากดึกดำบรรพ์ ชื่อลำดับแรกเป็นชื่อสกุล ตั้งขึ้นตามชื่อประเทศที่ค้นพบ ในที่นี้หมายถึงสัตว์เลื้อยคลานจากสยาม ลำดับที่ ๒ เป็นชื่อชนิด ตั้งจากชื่อนายวราวุธ สุธีธร ผู้มีส่วนสำคัญการค้นพบซากดึกดำบรรพ์ของสัตว์มีกระดูกสันหลังในประเทศไทย ลำดับที่ ๓ คือชื่อคณะผู้วิจัย

พ.ศ. ๒๕๓๖ ที่บริเวณ *หินลาดยาว* มีการขุดค้นพบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์กินเนื้อสกุลใหม่ ตั้งชื่อว่า *สยามโมไทรันนัส อิสานเอนซิส* (*Siamotyrannus isanensis*, Buffetaut, Suteethorn and Tong)

พ.ศ. ๒๕๓๗ หลังขุดค้นซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์มานานกว่า ๑๐ ปีที่ภูเวียง มีการพบกระดูกไดโนเสาร์กินพืชมากพอสำหรับการวิจัยโดยละเอียด คณะสำรวจไดโนเสาร์ไทย – ฝรั่งเศสจึงดำเนินการและพบในเวลาต่อมาว่า กระดูกดังกล่าวเป็นของไดโนเสาร์สกุลใหม่ จึงขอพระราชทานพระราชานุญาต

หลุมขุดค้นซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ที่ภูเวียง

เปิดให้เข้าทัศนศึกษาได้เฉพาะหมายเลข ๑, ๒, ๓, และ ๙

๑. *ภูประตูตีหมา* พบกระดูกไดโนเสาร์ขนาดใหญ่เรียงรายอยู่ในชั้นหิน มีกระดูกซึ่งเป็นตัวอย่างต้นแบบของไดโนเสาร์ *ภูเวียงโกซอรัส สิรินธรเน* (*Phuwiangosaurus sirindhornae*, Martin, Buffetaut and Suteethorn)

๒. *ถ้ำเจีย* พบกระดูกส่วนคอไดโนเสาร์กินพืช เรียงต่อกัน ๖ ชิ้น นักโบราณชีววิทยาได้หุ้มเฝือกปลาสเตอร์ไว้รอการศึกษา ภายหลังเฝือกถูกงัดออก กระดูกเสียหาย

๓. *ห้วยประตูตีหมา* พบกระดูกสันหลังและกระดูกซี่โครงไดโนเสาร์กินพืชขนาดใหญ่

๔. *โนนสาวเอ้* ชาวบ้านหนองคองได้พบกระดูกไดโนเสาร์กินพืชขนาดใหญ่และขนาดเล็กของพวกที่อยู่ในวัยเยาว์ เกล็ดปลาเลปิโดเทส กระดองเต่า ต่อมาถูกบุกรุกทำลายเหลือเพียงเศษกระดูก

๕. *ซำหญ้าคา* พบกระดูกไดโนเสาร์กินพืชขนาดใหญ่และขนาดเล็กของพวกที่อยู่ในวัยเยาว์

๖. *ดงเค็ง* พบกระดูกไดโนเสาร์กินพืช และซากดึกดำบรรพ์จระเข้ขนาดเล็ก

๗. *ภูน้อย* พบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ขนาดใหญ่และขนาดเล็กของพวกที่อยู่ในวัยเยาว์ จระเข้ขนาดเล็ก

๘. *หินลาดป่าชาด* พบรอยตีนไดโนเสาร์ขนาดต่าง ๆ มากกว่า ๖๘ รอย เกือบทั้งหมดเป็นไดโนเสาร์กินเนื้อขนาดเล็ก และพบร่องรอยการเดินทางของสัตว์ดึกดำบรรพ์

๙. *หินลาดยาว* พบกระดูกสันหลังโผล่ขึ้นจากชั้นหินทรายสีแดงของหินหมวดเสาขัว อายุประมาณ ๑๓๐ ล้านปี และพบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ *สยามโมไทรันนัส อิสานเอนซิส* (*Siamotyrannus isanensis*, Buffetaut, Suteethorn and Tong)

นักโบราณชีววิทยา

นักโบราณชีววิทยา ไม่ใช่นักโบราณคดี แต่ทั้งสองสามารถเชื่อมต่อความรู้เพื่อบอกเล่าประวัติธรรมชาติ โลก และอารยธรรมมนุษย์ได้ *นักโบราณชีววิทยา* ใช้วิชาธรณีวิทยาประกอบศาสตร์อื่น ๆ เพื่อศึกษาซากดึกดำบรรพ์ เช่น กระดูกไดโนเสาร์ เปลือกหอย ก้างปลาโบราณ ฯลฯ ในช่วงเวลาที่ยังไม่มีการบันทึกใด ๆ ส่วน *นักโบราณคดี* ใช้วิชาโบราณคดีประกอบศาสตร์อื่น ๆ เพื่อศึกษาโบราณสถาน เช่น เมืองโบราณโนนเมืองกู่เปือยน้อย ศึกษาโบราณวัตถุ เช่น เสมาเมืองฟ้าแดดสงยาง เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง รวมทั้งศึกษาศิลปะถ้ำ ฯลฯ

เชิญพระนามาภิไธยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นชื่อไดโนเสาร์ว่า *ภูเวียงโกซอรัส สิรินธรเน* (*Phuwiangosaurus sirindhornae*, Martin, Buffetaut and Suteethorn)

พ.ศ. ๒๕๔๓ พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียงเกิดขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องไดโนเสาร์ ในอาคารจัดแสดงนิทรรศการ นอกอาคารมีหลุมขุดค้นที่เข้าศึกษาหาความรู้ได้ ๔ แห่ง คือหลุมขุดค้นที่ ๑, ๒, ๓ และ ๙ จากทั้งหมด ๙ แห่ง (ดูล้อมกรอบ)

นอกจากจังหวัดขอนแก่นแล้ว ยังมีแหล่งศึกษาเรื่องไดโนเสาร์ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของไทยคือ พิพิธภัณฑ์สิรินธร (พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูกุ้มข้าว) จังหวัดกาฬสินธุ์

ดูที่ อุทยานแห่งชาติภูเวียง

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น อยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับอารยธรรมอีสาน ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคประวัติศาสตร์ จุดเด่นได้แก่เสมาหินทรายจากเมืองโบราณหลายแห่งในภาคอีสาน และเครื่องใช้เครื่องแต่งกายของเจ้าเมืองขอนแก่นในอดีต

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติประจำเมือง ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ เพื่อรวบรวมและสงวนรักษาศิลปวัตถุและโบราณวัตถุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธานในพิธีเปิดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้พัฒนาให้ประชาชนสามารถเข้าเรียนรู้วิธีจัดเก็บในคลังโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ได้ มีโบราณวัตถุในคลัง ๔,๕๐๐ ชิ้น ในห้องจัดแสดง ๕๐๐ ชิ้น

พื้นที่ ๔๕ ไร่เศษ แบ่งเป็นลานจัดแสดงใบเสมาโบราณและอาคาร ๓ หลัง ได้แก่

อาคาร ๑ จัดแสดงอารยธรรมอีสานตอนบนยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยวัฒนธรรมทวารวดี การค้นพบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ ประวัติเมืองขอนแก่น ศิลปะพื้นบ้านอีสานตอนบน ฯลฯ

อาคาร ๒ จัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียน

อาคารจัดแสดงใบเสมา มีใบเสมาขนาดต่าง ๆ และใบเสมาหินทรายที่มีจารึกจากอีสานตอนบน

โบราณวัตถุชิ้นสำคัญ ได้แก่

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่น เครื่องมือหินกะเทาะ จากแหล่งโบราณคดีริมฝั่งลำน้ำโขง จังหวัดเลย ภาชนะดินเผา จากแหล่งโบราณคดีบ้านธาตุ จังหวัดอุดรธานี กำไลงาช้าง จากแหล่งโบราณคดีบ้านโพนสูง จังหวัดอุดรธานี ลูกปัด ต่างหูเปลือกหอย กระดิ่งสำริด จากแหล่งโบราณคดีบ้านโนนชัย จังหวัดขอนแก่น

ยุคประวัติศาสตร์ เช่น ใบเสมาสลักภาพพุทธประวัติตอนพิมพาพิลาป ศิลปะทวารวดี พบที่เมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ พระพิมพ์ปางแสดงธรรม ศิลปะทวารวดี พบที่เมืองโบราณนครจัมปาศรี จังหวัดมหาสารคาม พระพิมพ์ปางสมาธิและแผ่นเงินดุน ศิลปะทวารวดี พบที่โบราณสถานในจังหวัดมหา-สารคาม พระพุทธรูปปางแสดงธรรม ศิลปะทวารวดี พบที่เมืองโบราณชัยวาน จังหวัดขอนแก่น เทวรูปพระวิษณุและพระศิวะ ศิลปะ

ลพบุรี พบจากการขุดแต่งกู่น้อย จังหวัดมหาสารคาม ศิลาจารึกอักษรขอม ภาษาเขมร พบจากการขุดแต่งโบราณสถานศาลานางขาว จังหวัดมหาสารคาม จารึกบนหินทรายในอโรคยศาล (ศาสนสถานซึ่งมีหน้าที่เป็นสถานพยาบาล) เป็นอักษรขอมภาษาสันสกฤต พบจากการขุดแต่งโบราณสถานกู่แก้ว จังหวัดขอนแก่น พระพุทธรูปปางนาคปรกและพระวัชรธร ศิลปะลพบุรี พบจากการขุดแต่งกู่สันตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม พระวัชรธร ศิลปะลพบุรี พบจากการขุดแต่งกู่แก้ว จังหวัดขอนแก่น นอกจากนี้ ยังมีเสื่อผ้าไหมทอยกดอก ง้าว และกล่องใส่ยาเส้นของพระนครศรีบริรักษ์ (อิน) อดีตเจ้าเมืองขอนแก่น ลำดับที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๑ - ๒๓๘๗

เมืองโบราณโนนเมือง

เมืองโบราณโนนเมือง อยู่ที่ตำบลชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง ในอดีตเคยเป็นชุมชนโบราณยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย อายุประมาณ ๒,๕๐๐ ปี มีพัฒนาการผ่านยุคประวัติศาสตร์สมัยวัฒนธรรมทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖) และสมัยวัฒนธรรมขอม (พุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗) ก่อนจะถูกทิ้งร้างไป

นักโบราณคดีสำรวจเมืองโบราณโนนเมือง พบว่าในสมัยวัฒนธรรมทวารวดี มีการขุดคูน้ำ สร้างคันดินเป็นคูเมือง ๒ ชั้น เมืองชั้นในรูปทรงค่อนข้างกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง ๔๒๐ เมตร เมืองชั้นนอกรูปทรงยาวรี เส้นผ่าศูนย์กลาง ๖๐๐ เมตร มีเสมาหินทรายปักอยู่โดยรอบ เสมาจำนวนหนึ่งได้นำไปเป็นเสาหลักเมืองจังหวัดขอนแก่นที่ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมือง ณ ศาลาสุขใจ ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น และเสาหลักของอำเภอชุมแพเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐

นอกจากนี้ ได้สำรวจพบภาชนะดินเผาเคลือบน้ำโคลนสีแดง และลายเขียนสี เครื่องมือเครื่องใช้สำริดและเหล็ก เครื่องประดับทำจากหิน เปลือกหอย สำริด และแก้ว เครื่องใช้ทำจากดินเผา เช่น แวดินเผา ซึ่งใช้ในการปั่นฝ้ายเป็นเส้นด้าย หินดุ ซึ่งใช้ในการขึ้นรูปภาชนะดินเผา ฯลฯ

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๓๕ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๙ จังหวัดขอนแก่น สำรวจพบว่าใต้ดินลึกลงไปจากบริเวณโนนเมืองมีร่องรอยชุมชนประวัติศาสตร์อีกชั้นหนึ่ง มีการขุดเปิดหลุมที่ความลึก ๒๗๐ เซนติเมตร พบโครงกระดูกมนุษย์ฝังอยู่พร้อมเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ภาชนะดินเผาเขียนสี ลายขูดขีด ลายเชือกทาบ กำไลสำริด กำไลกระดูกสัตว์ เช่น กระดูกหมู กระดูกควาย เขากวาง และกระดองเต่า ใกล้กับโครงกระดูก พบเครื่องมือเหล็ก เช่น จอบ เคียว กระดูกสัตว์ เช่น เก้ง กวาง ปลา ฯลฯ สันนิษฐานว่าอยู่ในยุคที่มนุษย์รู้จักทำการเกษตร

ปัจจุบัน เมืองโบราณโนนเมืองจัดเป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายต่อเนื่องยุคประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับเมืองโบราณเมืองเพีย อำเภอบ้านไผ่ เมืองโบราณชัยวาน อำเภอโคกโพธิ์ชัย และเมืองโบราณดงเมืองแอม อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น

ดูที่ ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมือง

รอยพระพุทธบาทหินลาด

รอยพระพุทธบาทหินลาด เป็นรูปรอยบนพื้นหินทราย อยู่ที่บ้านหนองตับเต่า ตำบลป่าปอ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

รอยพระพุทธบาทหินลาด ยาว ๑๗๒ เซนติเมตร ส้นพระบาทกว้าง ๔๐ เซนติเมตร ปลายพระบาทกว้าง ๘๐ เซนติเมตร นิ้วทั้ง ๕ สกัดลึก ยกขอบสูงเป็นสันระหว่างนิ้วซึ่งเป็นแนวเกือบเสมอกันตามลักษณะมหาบุรุษ การสกัดหินเป็นรอยพระพุทธบาทเป็นสิ่งสมมติในลักษณะอุเทสิกเจดีย์ มีเจตนาเพื่ออุทิศต่อพระศาสดา ทำนองเดียวกับการสร้างพระพุทธรูปหรือพระพิมพ์

ในบริเวณลานหินแห่งนี้ ยังมีร่องรอยการสกัดหินไปใช้ ลักษณะเป็นหินทรายเนื้อหินและขนาดใกล้เคียงกับหินทรายที่ใช้สร้างกู่เปือยน้อยซึ่งอยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ๑๒ กิโลเมตร

ดูที่ กู่เปือยน้อย

รอยพระพุทธบาท

รอยพระพุทธบาท เป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนสร้างขึ้นเพื่อสักการะแทนพระพุทธเจ้าหลังปรินิพพาน ตาม *ลักษณะมหาบุรุษ* ซึ่งกล่าวไว้ในสุตตันตปิฎกส่วนหนึ่งว่า นิ้วพระบาทนั้นยาวเสมอกัน การสร้างรอยพระพุทธบาทเกิดขึ้นก่อนการสร้างพระพุทธรูป และในสมัยหลัง ยังมีการสร้าง รอย*พระพุทธบาทจำลอง* จากรอยพระพุทธบาทที่เชื่อกันว่าเก่าแก่ศักดิ์สิทธิ์แต่อยู่ในที่ห่างไกลไปถึงได้ยาก เพื่อให้ผู้ที่มีศรัทธาได้มีโอกาสสักการะ

วัดป่ามัญจาคีรีวนาราม

วัดป่ามัญจาคีรีวนาราม อยู่ที่ตำบลกุดเค้า อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น เดิมชื่อวัดป่าโนนบ้านค้าว อาณาบริเวณวัด ๑๘ ไร่ มีต้นไม้อายุหลายร้อยปีโดยเฉพาะจำปาลาว (ลีลาวดี) (*Plumeria acutifolia* Poir.) และต้นมะขาม (*Tamarindus indica* L.) ซึ่งมีกล้วยไม้ช้างกระ (*Rhynchostylis gigantea* (Lindl.) Ridl.) นับพันเกาะอยู่ตามกิ่งและลำต้น เติบโตเจริญพันธุ์ตามธรรมชาติ

ตามบันทึกชุมชนเล่าว่า เมื่อประมาณ ๕๐๐ ปี บริเวณวัดป่ามัญจาคีรีวนารามนี้เคยเป็นที่ประทับของเจ้าแม่จอมจูม สตรีสูงศักดิ์ผู้ทรงศีล มีบริวารจำนวนมากมาร่วมปฏิบัติธรรมพร้อมสร้างสถูปหินทรายขึ้นเป็นที่สักการะ เนื่องจากเป็นบริเวณที่สงบและมีแหล่งน้ำธรรมชาติ ต่อมาเกิดฝนแล้งและอหิวาตกโรค ผู้คนล้มตายและทิ้งร้างหมู่บ้านไป ภายหลังได้มีภิกษุธุดงค์มาเห็นเป็นทำเลเหมาะจึงสร้างวัดป่าโนนบ้านค้าว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ และเปลี่ยนชื่อเป็นวัดป่ามัญจาคีรี และ วัดป่ามัญจาคีรีวนาราม ในเวลาต่อมา

ปัจจุบันมีต้นลีลาวดี (จำปาลาว) อายุ ๓๐๐ ปี มีสภาพแวดล้อมพอเหมาะแก่การเกิดและขยายพันธุ์ของกล้วยไม้ช้างกระ จำนวน ๓,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ต้นในแต่ละปี

กล้วยไม้ช้างกระ

ชื่ออื่น : กล้วยไม้ช้างกระ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Rhynchostylis gigantea* (Lindl.) Ridl.

วงศ์ : ORCHIDACEAE

ช้างกระเป็นกล้วยไม้ป่าหายาก ภาคเหนือเรียก *เอื้องตีกโต* เป็นไม้อากาศ อาศัยตามต้นไม้อื่นแต่ไม่แย่งอาหาร ดอกสีขาวชมพู ออกดอกเดือนธันวาคม - กุมภาพันธ์ ส่งกลิ่นหอมไกล เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ รองศาสตราจารย์ ดร. อำนวย คำตื้อ จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้สำรวจพันธุ์ไม้ในพื้นที่วัดป่ามัญจาคีรีวนาราม พบว่ามีต้นมะขาม ๒๓๐ ต้น มีกล้วยไม้เกาะเจริญพันธุ์ ๔,๑๗๙ ต้น เป็นกล้วยไม้ช้างกระ ๔,๑๖๔ ต้น กล้วยไม้อื่น ๑๕ ต้น ช่วงเวลาที่กล้วยไม้ออกดอกสวยงามอยู่ระหว่างเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ หลังจากนั้นดอกจะร่วงโรยและต้นมะขามเริ่มทิ้งใบ

สารบัญ

วัดพระพุทธบาทภูพานคำ

พระพุทธอุตตรมหามงคลอุบลรัตน์

วัดพระพุทธบาทภูพานคำ อยู่บริเวณไหล่เขาภูพานคำ ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เป็นที่ประดิษฐาน *พระพุทธอุตตรมหามงคลอุบลรัตน์* หรือ *หลวงพ่อพระใหญ่* เป็นพระพุทธรูปสีขาวสูง ๑๔ เมตร บันไดทางขึ้นสู่องค์พระ ๑,๐๔๙ ขั้น ด้านบนมีจุดชมทิวทัศน์ บริเวณใกล้เคียงมีพระพุทธบาทจำลอง

ภูพานคำ เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาภูพาน และเป็นภูเขาที่ต่อเนื่องกับภูเก้า อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของลุ่มน้ำพอง ทอดยาวจากทิศเหนือลงใต้ จากอำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู ถึงเขื่อนอุบลรัตน์ เป็นจุดแบ่งเขตจังหวัดหนองบัวลำภูและจังหวัดขอนแก่น

วัดอุดมคงคาคีรีเขต

วัดอุดมคงคาคีรีเขต (วัดดูน) อยู่ที่ตำบลนางาม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น เดิมเป็นวัดป่า ต่อมาได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ พื้นที่ ๔๘๐ ไร่ ตั้งอยู่บริเวณเชิงภูเม็ง ติดกับพื้นที่ป่าสงวน เป็นที่ประดิษฐานเจดีย์กู่แก้ว ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และเจดีย์อนุสรณ์สถานบรรจุอัฐิและบริขารของหลวงปู่ผาง จิตฺตคุตฺโต พระภิกษุสายปฏิบัติวิปัสสนา

วัดอุดมคงคาคีรีเขต ตั้งอยู่เชิงภูผาแดง ด้านหลังวัดมีบ่อน้ำซึมที่ไม่เคยเหือดแห้งเป็นแหล่งน้ำโบราณที่ชาวบ้านถือว่าศักดิ์สิทธิ์ และเนื่องจากอยู่ติดกับพื้นที่ป่าสงวน ต้นกำเนิดลำน้ำพอง จึงอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่า หลวงปู่ผาง จิตฺตคุตฺโต ได้สร้างวัดอุดมคงคาคีรีเขตและนำราษฎรพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น สร้างโรงเรียน สร้างเจดีย์ถ้ำถงเกวียนเป็นสถานที่วิปัสสนา และเจดีย์กู่แก้วเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

หลวงปู่ผาง จิตฺตคุตฺโต

หลวงปู่ผาง จิตฺตคุตฺโต เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ที่จังหวัดอุบลราชธานี อุปสมบทในคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ที่วัดบ้านกุดเกษียร (วัดเขื่องกลาง) จังหวัดอุบลราชธานีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ต่อมาได้ลาสิกขาบทและมีครอบครัว ภายหลังได้ชวนภรรยาออกบวช ส่วนท่านเองบวชอีกครั้งที่วัดคูขาด จังหวัดอุบลราชธานี และศึกษาอบรมกรรมฐานกับพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม พระอาจารย์มหาปิ่น ปญฺญาพโล ที่สำนักวัดป่าแสนสำราญ จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้ขอญัตติในคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ที่วัดบ้านโนนหรือวัดทุ่ง แล้วจึงออกธุดงค์ปฏิบัติกรรมฐาน ก่อนเข้าอบรมกับพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ที่วัดบ้านหนองผือ แล้วจาริกไปโดยลำพังในป่าเขาจังหวัดเพชรบูรณ์

พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้ธุดงค์ไปถึงภูผาแดง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น บริเวณดังกล่าวชาวบ้านเรียก *ดูน* มีน้ำรินไหลมาจากภูเขาตลอดปี ต่อมาได้สร้างและพัฒนาขึ้นเป็น *วัดดูน* หรือ *วัดอุดมคงคาคีรีเขต* ดังที่เห็นในปัจจุบัน

หลวงปู่ผาง จิตฺตคุตฺโต ละสังขารเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ ท่านได้ชื่อเป็นภิกษุที่พูดน้อยแต่ปฏิบัติมาก มีวิธีสอนธรรมะด้วยคำน้อยแต่แหลมคม มีผู้เปรียบท่านเป็น *พระอริยเจ้า ผู้เป็นที่พึ่งของเหล่ากายทิพย์*

ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมือง

ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมือง อยู่ที่ศาลาสุขใจ ตำบลในเมือง เทศบาลนครขอนแก่น สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ และได้บูรณะครั้งสำคัญแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐

บันทึกประวัติการสร้างศาลหลักเมืองขอนแก่นมีว่า พระราชสารธรรมมุนีและหลวงธุรนัยพินิจ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ได้ริเริ่มสร้างศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมืองหรือ *บือบ้าน* ขึ้นโดยเคลื่อนย้ายเสมาหินทรายจากโบราณสถานบริเวณเมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ มาประกอบพิธีพราหมณ์และพระพุทธศาสนา ตั้งเป็นศาลหลักเมืองและจัดพิธีบวงสรวงเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ลักษณะหลักเมืองเป็นเสาหินทรายแปดเหลี่ยม สูง ๓ เมตร มีอักขระขอมจารึก นอกจากเสมาหินทรายที่เชิญมาสถิตในศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมืองแล้ว บางส่วนได้เคลื่อนย้ายไปสถิตยังศาลหลักเมือง อำเภอชุมแพ และหน้าอุโบสถวัดศรีนวล อำเภอเมืองขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๕๐ มีการบวงสรวงศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมืองหลังจากการบูรณะครั้งใหญ่ ถือเป็นการทำบุญเมืองครั้งสำคัญ ชาวขอนแก่นมาร่วมกันทำบุญตักบาตร จัดโรงทานแจกอาหาร กิจกรรมรื่นเริง แสดงดนตรีพื้นบ้านและสวดมนต์ภาวนาในเวลาค่ำ ถือเป็นงาน *บุญคูนเมือง* หรือการทำบุญเพื่อเพิ่มพูนความเป็นสิริมงคลแก่เมือง ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

ดูที่ เมืองโบราณโนนเมือง

(บน) เสมาหินทราย เสาหลักเมืองขอนแก่น
(ขวา) ศาลหลักเมืองขอนแก่น

ศาลาไหมไทย

ศาลาไหมไทย เป็นส่วนหนึ่งของวิทยาลัยการอาชีพขอนแก่น อยู่ที่อาคารเฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษามหาราชินี ตำบลชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เป็นสถานที่ที่รวบรวมลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ไว้มากที่สุด ลวดลายนับแต่ในอดีตเรียงเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน ได้รับรางวัลดีเด่นประเภทแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม จากโครงการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยครั้งที่ ๗ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑

ศาลาไหมไทย เป็นศูนย์ศึกษา พัฒนา อนุรักษ์ และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมและผ้าพื้นเมือง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธานในพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ภายในศาลาไหมไทยจัดแสดงผ้าไหมลายเก่าแก่ที่สุดที่พบ ได้แก่ *ลายหมี่ข้อ หมี่โคม หมี่บักจับ หมี่กง หมี่ดอกแก้ว หมี่ขอ หมี่ใบไผ่* จนถึงลายที่มีการพัฒนาขึ้นในปัจจุบัน เช่น *ลายขอพระเทพ* ซึ่งช่างทอในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นเตรียมทำขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ด้านนอกของศาลาไหมไทยมีเรือนไทยอีสาน จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันแบบดั้งเดิม สาธิตการเลี้ยงไหมและการทอผ้าไหม

ทุกจุดเปิดให้เข้าชมโดยมีเนื้อหาความรู้และมีร้านจำหน่ายผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น เสื้อผ้า ย่าม กระเป๋า และของใช้ ของตกแต่ง ล้วนเป็นผลงานของชาวขอนแก่น

ดูที่ ผ้าฝ้ายมัดหมี่อำเภอบ้านไผ่ / ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท

ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาขอนแก่น

ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาขอนแก่น อยู่ริมถนนมิตรภาพ ตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พื้นที่ ๕๑ ไร่ จัดเป็นแหล่งทัศนศึกษาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผ่านนิทรรศการและกิจกรรมปฏิบัติ ด้วยแนวคิดเดียวกับศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา หรือท้องฟ้าจำลองกรุงเทพ เพื่อกระตุ้นความสงสัยใคร่รู้และการคิดเชิงเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์

ฐานการเรียนรู้ประกอบด้วย *ห้องนิทรรศการโลกดึกดำบรรพ์ พลังงานธรณีวิทยา* และ *ห้องเจ้าฟ้านักวิทยาศาสตร์* ซึ่งเป็นที่รวบรวมพระประวัติและผลงานของศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ด้านนอกจัดเป็นห้องเรียนดาราศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา และเศรษฐกิจพอเพียง

สัญลักษณ์สำคัญได้แก่ *แคนดาวเหนือ* สร้างเป็นประติมากรรมโลหะรูปแคน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีท้องถิ่นอีสาน ยาว ๒.๕ x ๑ เมตร ตั้งในแนวทำมุมกับจุดที่สามารถมองเห็นดาวเหนือได้ในวันที่ฟ้าโปร่ง

ดูที่ งานเทศกาลดอกคูน เสียงแคน และถนนข้าวเหนียว

แคน

แคนเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน สันนิษฐานว่าเป็นเครื่องดนตรียุคแรก ๆ ของมนุษย์นับย้อนไปได้ประมาณ ๒,๐๐๐ ปี เป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวที่สามารถบรรเลงให้เกิดเสียงประสานพร้อมกันถึง ๑๑ เสียง และทำให้เกิดเสียงยาวนานต่อเนื่องได้ตลอดการบรรเลง

ขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีนักดนตรีแคน หรือ *หมอแคน* ทั้งหญิงชายมากที่สุดในภาคอีสาน

ดาวเหนือ

ดาวเหนือ อยู่ห่างจากโลกเป็นระยะทาง ๔๓๑ ปีแสง เป็นดาวฤกษ์ที่สว่างที่สุดในกลุ่มดาวหมีเล็ก ปรากฏเหมือนนิ่งอยู่กับที่บนท้องฟ้า ตำแหน่งของดาวเหนือเกือบจะเป็นทิศทางเดียวกับแกนหมุนของโลก นักสำรวจอาศัยดาวเหนือในการเดินเรือ แม้ว่าดาวเหนือจะไม่ได้บอกทิศเหนือเสมอไป แต่ปัจจุบันมนุษย์ก็ยังสามารถใช้ดาวเหนือบอกทิศเหนือได้ต่อไป เพราะยังคงเป็นดาวที่อยู่ใกล้ขั้วฟ้าเหนือมากที่สุด

ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ ๕
(ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ ๕ เดิมคือศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ที่ถนนมิตรภาพ ตำบลสำราญ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ สังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นสถานที่ส่งเสริมงานหัตถกรรมให้สามารถสร้างสรรค์ได้ถึงระดับอุตสาหกรรม มีสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองจำหน่าย ไม่เฉพาะจังหวัดขอนแก่น หากรวมถึงหัตถกรรมจากจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด มุกดาหาร สกลนคร และจังหวัดนครราชสีมา

สิมวัดไชยศรี และ ฮูบแต้มสินไซ

วัดไชยศรี อยู่ที่บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีฮูบแต้ม (จิตรกรรมฝาผนัง) บนผนังสิม (โบสถ์) ฝีมือช่างพื้นบ้าน เนื้อหาภาพมาจาก *เวสสันดรชาดก* และนิทานพื้นบ้านเรื่อง *สินไซ* (*สังข์ศิลป์ชัย*) กรมศิลปากรได้จัดให้อยู่ในโครงการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังเร่งด่วน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ และประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔

สิมวัดไชยศรี อายุประมาณ ๗๐ ปี เป็นสิมแบบทึบ ก่ออิฐถือปูน ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีทางเข้า - ออกทางเดียว ขนาดเล็กเช่นสิมทั่วไปในภาคอีสานที่สะท้อนความเรียบง่ายสมถะ กว้างไม่เกิน ๓ เมตร ยาวไม่เกิน ๕ เมตร พื้นที่พอเพียงแก่การประกอบพิธีสงฆ์ไม่เกิน ๑๐ รูป ภายหลังมีการซ่อมแซมเสริมผนังและหลังคาให้สูงขึ้น

ฮูบแต้มสินไซ เป็นจิตรกรรมฝาผนังที่โดดเด่นของวัดไชยศรีและของภาคอีสาน รูปด้านในมาจากเรื่อง *เวสสันดรชาดก* และนิทานพื้นบ้าน *สินไซ* ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของกลุ่มวัฒนธรรมอีสาน ด้านนอกเป็นภาพนรก ๗ ขุม ภาพส่วนใหญ่ใช้สีฝุ่นวรรณะเย็น (cool tone) คือ สีครามฟ้า ขาว ยกเว้นจีวรพระเป็นสีเหลือง ลักษณะเด่นของฮูบแต้มสิมวัดไชยศรี คือ วาดเต็มผนังทุกซอกมุม ภาพเต็มไปด้วยชีวิตชีวาและจิตวิญญาณของชาวอีสาน โดยเฉพาะภายนอก ลักษณะภาพเน้นสัดส่วนเกินจริง อารมณ์ของภาพสนุกสนาน ตัวละครโลดโผน ช่างแต้มฮูบหรือช่างเขียนคือจารย์ทอง ทิพย์ชา ช่างพื้นบ้านชาวมหาสารคาม ผู้กำหนดภาพคือพระอธิการอ่อนสา เจ้าอาวาสรูปแรก

วัดไชยศรี ยังคงรักษาประเพณีอีสาน คือไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเข้าภายในสิม นอกจากนี้ บริเวณวัดยังจัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธที่สมบูรณ์ พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสได้ร่วมกับชุมชนจัดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ห้องสมุดชุมชน และกิจกรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ

ดูที่ สิมวัดสระทอง (บ้านบัว) / สิมวัดสระบัวแก้ว และ ฮูบแต้มพะลัก พะลาม

จารย์

คำว่า *จารย์* หน้าชื่อช่างเขียนภาพ หมายถึง ฆราวาสที่เคยบวชเป็นภิกษุ ชาวบ้านนับถือ ประกอบพิธีฮดสรงหรือรดน้ำ เลื่อนขั้นในลักษณะ *เถราภิเษก* ๑ ครั้ง ก่อนจะสึกออกมา

เรื่องย่อ สินไซ (สังข์ศิลป์ชัย)

ท้าวกุศราชครองนครปัญจาล มีมเหสีชื่อนางจันทาเทวี มีพระขนิษฐาชื่อนางเกสรสุมณฑาซึ่งถูกกุมภัณฑ์แห่งเมืองอโนราชลักพาตัวไป ท้าวกุศราชปลอมตนไปถึงเมืองจำปา ได้ลูกสาวทั้งเจ็ดของเศรษฐีเมืองจำปาเป็นชายา

นางจันทาเทวีมีโอรสนามว่า *ท้าวสีโห* ส่วนชายาทั้งเจ็ดมีลูกเป็นมนุษย์ ยกเว้นคนสุดท้องมีลูกเป็นมนุษย์ผู้ชายคนหนึ่งชื่อ *สินไซ* อีกหนึ่งเป็นหอยสังข์ ชายา ๖ นางติดสินบนโหรให้ทำนายว่าสินไซและหอยสังข์เป็นกาลกิณี แม่ลูกจึงถูกเนรเทศ

กุมารทั้ง ๖ เมื่อเติบใหญ่ไปเรียนวิชาได้พบสินไซ ต่อมาเมื่อกลับสู่บ้านเมือง ท้าวกุศราชให้ไปตามหานางเกสรสุมณฑา กุมารทั้ง ๖ จึงไปหลอกสินไซให้ช่วย สินไซออกตามหาฟันฝ่าอุปสรรคจนสามารถพานางเกสรสุมณฑาคืนเมือง ระหว่างเดินทางกลับ กุมารทั้ง ๖ ผลักสินไซตกเหว แต่พระอินทร์มาช่วยไว้ ภายหลัง ท้าวกุศราชทรงทราบความจริงจึงลงโทษโหร เนรเทศกุมารทั้ง ๖ และให้สินไซครองนครปัญจาลสืบไป

พ.ศ. ๒๕๕๑ เทศบาลนครขอนแก่น เป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันกีฬานักเรียนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใช้ชื่อว่า *สินไซเกมส์* ทำให้ตัวละครในนิทานพื้นบ้าน *สินไซ* แปรรูปเป็นสื่อปัจจุบัน เช่น การ์ตูน และสัญลักษณ์นำโชค (mascot) ฯลฯ

สิมวัดป่าแสงอรุณ

วัดป่าแสงอรุณ อยู่ที่บ้านเลิงเปือย (แอวมอง) ตำบลพระลับ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย มีสิม (โบสถ์) ที่สร้างขึ้นในยุคปัจจุบัน แตกต่างจากสิมทั่วไปในภาคอีสาน

วัดป่าแสงอรุณ เดิมเรียก *วัดป่าพระคือ* ต่อมาได้ชื่อ *วัดป่าอรุโณ* ก่อนจะมาเป็น *วัดป่าแสงอรุณ* ในปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๔๗๓ พระราชนิโรธรังสีคัมภีรปัญญาวิศิษฏ์ (เทสก์ เทสรํสี) พร้อมด้วยพระอาจารย์กรรมฐานหลายรูปได้มาปฏิบัติธรรม ณ บริเวณที่เป็นวัดป่าแสงอรุณในปัจจุบัน และร่วมกันบุกเบิกสร้างวัดป่าแสงอรุณขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมสมาธิภาวนาแก่พุทธบริษัท

สิมวัดป่าแสงอรุณมีขนาดใหญ่โตมลังมเลืองด้วยกระจกประดับ มีเครื่องยอดประดับสันหลังคาแตกต่างจากสิม (โบสถ์) ในวัดอื่นๆ ของจังหวัด ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังอันวิจิตรตระการตา รวมทั้งที่วาดเป็นลวดลายผ้าทอ

ในบริเวณวัดยังมีพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง มีรูปปูนปั้นแสดงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวอีสานตั้งแต่โบราณ การปลูกข้าว หาปลา เลี้ยงไหม เป็นต้น

สิมวัดสระทอง (บ้านบัว)

วัดสระทอง (บ้านบัว) อยู่ที่บ้านบัว ตำบลกุดเค้า อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น มีสถาปัตยกรรมคือสิม (โบสถ์) อายุ ๑๗๕ ปี ฝีมือช่างพื้นบ้าน ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔

ชุมชนบ้านบัวบันทึกไว้ว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๔ พ่อใหญ่ขุนสีวอ พ่อใหญ่โคตรวงศ์ พ่อใหญ่โคตะ พ่อใหญ่แป และพ่อใหญ่กุนอพยพลูกหลานหนีโรคระบาดและภัยแล้งจากบ้านโนนค้าว (วัดป่ามัญจาคีรีในปัจจุบัน) มาอยู่บริเวณริมบึงบัวและเรียกชุมชนของตนว่าบ้านบัว ทั้งได้สร้างวัดสระทองและสิมแห่งนี้ขึ้น

สิมวัดสระทองเป็นสิมทึบ ขนาดเล็กเช่นสิมทั่วไปในภาคอีสานที่สะท้อนความเรียบง่ายสมถะ กว้างไม่เกิน ๓ เมตร ยาวไม่เกิน ๕ เมตร พื้นที่พอเพียงแก่การประกอบพิธีสงฆ์ไม่เกิน ๑๐ รูป ก่ออิฐถือปูน มีประตูเข้า - ออกด้านเดียว เจาะซุ้มหน้าต่างด้านข้าง ข้างละ ๒ ช่อง เมื่อทรุดโทรมลงตามกาลเวลา ชาวบ้านได้ร่วมกันซ่อมแซมด้วยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยขอนแก่น และกรมศิลปากร โดยรักษารูปแบบและเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นบ้านอีสานไว้ พระประธานในสิมเป็นพระพุทธรูปหินทรายแดงมีน้ำหนักมาก

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ สิมวัดสระทอง (บ้านบัว) ได้รับรางวัลด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมแห่งเอเชียแปซิฟิก (2002 UNESCO Asia - Pacific Heritage Award of Merit) จากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) จาก ๔๖ โครงการ ๑๕ ประเทศที่ส่งเข้าพิจารณา คำประกาศส่วนหนึ่งมีว่า

"...Wat Sratong, Khon Kaen, Thailand demonstrates the high standard of conservation work which can be achieved through a grassroots approach. The cooperative approach taken by the project sets a model for local conservation initiatives which is worthy of emulation, particularly in the context of administrative decentralization occurring throughout the region..."

ดูที่ สิมวัดไชยศรี และ ฮูบแต้มสินไซ / สิมวัดสระบัวแก้ว และ ฮูบแต้มพะลัก พะลาม

สิมวัดสระบัวแก้ว และ ฮูบแต้มพะลัก พะลาม

วัดสระบัวแก้ว อยู่ที่บ้านวังคูณ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น มีฮูบแต้ม (จิตรกรรมฝาผนัง) บนผนังสิม (โบสถ์) ฝีมือช่างพื้นบ้าน เป็นศิลปกรรมที่ให้ความรู้เรื่องวิถีชีวิต ความรู้สึก และจิตวิญญาณชาวอีสาน เนื้อหาภาพมาจากพุทธประวัติ นิทานพื้นบ้านเรื่อง *สินไซ* (สังข์ศิลป์ชัย) และวรรณคดีเรื่อง *พะลัก พะลาม* (พระลักษมณ์ พระราม) กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔

สิมวัดสระบัวแก้ว เป็นสิมทึบ มีทางเข้า - ออกทางเดียว สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ สมัยพระครูวิบูลย์พัฒนายุกต์ (ผุย) ชาวจังหวัดมหาสารคาม เป็นเจ้าอาวาส เป็นสิมขนาดเล็กเช่นสิมทั่วไปในภาคอีสานที่สะท้อนความเรียบง่ายสมถะ กว้างไม่เกิน ๓ เมตร ยาวไม่เกิน ๕ เมตร พื้นที่พอเพียงแก่การประกอบพิธีสงฆ์ไม่เกิน ๑๐ รูป รูปแบบคล้ายกับสิมวัดบ้านยาง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ส่วนฮูบแต้มนั้น จิตรกรหรือช่างเขียนเป็นฆราวาสที่เคยบวชเป็นภิกษุ ชาวบ้านนับถือและทำพิธีฮดสรงหรือรดน้ำ ยกย่องเป็น *จารย์* ได้แก่ จารย์กิ พระภิกษุชาวชัยภูมิ จารย์ทองมา ชาวบุรีรัมย์ จารย์น้อย ชาวร้อยเอ็ด จารย์พรหมา ชาวมหาสารคาม ใช้สีน้ำมันวาดบนผนังด้านในและนอกด้วยสีวรรณะร้อน คือเหลืองและแสด เนื้อหาภาพด้านในสิมเป็นพุทธประวัติ นิทานพื้นบ้านเรื่อง *สินไซ* ด้านนอกเป็นวรรณคดีเรื่อง *พะลัก พะลาม* จุดแตกต่างจากฮูบแต้มอีสานทั่วไปคือ มีการใช้ *สินเทา* หรือเส้นแบ่งภาพแบ่งเรื่อง ซึ่งเป็นลักษณะจิตรกรรมฝาผนัง

สมัยอยุธยาและสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ฮูบแต้มดังกล่าว สอดแทรกวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีอีสาน เช่น ประเพณีฮดสรง หรือสรงน้ำพระภิกษุ การทำคลอดโดยหมอตำแยผู้ชาย ขบวนรื่นเริงเป่าแคน การแต่งกายของหญิงสาว และมีภาพพระธาตุที่ได้รับอิทธิพลจากพระธาตุขามแก่น ศาสนสถานสำคัญของจังหวัด ฯลฯ

ดูที่ พระธาตุขามแก่น / สิมวัดไชยศรี และ
ฮูบแต้มสินไซ / สิมวัดสระทอง (บ้านบัว)

หมู่บ้านงูจงอาง

หมู่บ้านงูจงอางอยู่ที่บ้านโคกสง่า ตำบลทรายมูล อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มีราษฎร จัดการแสดงเกี่ยวกับงูเพื่อดึงดูดให้คนมาซื้อสมุนไพร แทนการเร่แสดงประกอบการขายมาแต่เดิม

ในอดีต ชาวบ้านโคกสง่าบางรายมีอาชีพทำนาและเร่ขายสมุนไพร เอกสารชุมชนเล่าว่าเมื่อพ.ศ. ๒๔๙๔ พ่อใหญ่เคน ยงลา หมอยาบ้านโคกสง่าคิดหางูเห่าซึ่งเป็นงูพิษที่ชาวนามักพบหรือถูกกัดอยู่เสมอ มาแสดงดึงดูดคนให้มาดูและซื้อสมุนไพรแก้พิษ แต่เนื่องจากงูเห่ามีอันตรายมาก สามารถพ่นพิษได้ไกลถึง ๒ เมตร จึงเปลี่ยนใช้งูจงอางแสดงแทน และถ่ายทอดวิชาแสดงงูให้คนในหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อสภาพชุมชนเปลี่ยนแปลง ไร่นาป่าเขาลดน้อยลง งูจึงลดลงตาม มีการนำงูจากถิ่นอื่นมาร่วมแสดง ส่วนสมุนไพรที่เคยเก็บได้ในป่าก็มีการปลูกในหมู่บ้านและจากถิ่นอื่นบ้าง นอกจากนี้ รอบบริเวณยังมีกรงงูจัดแสดงไว้ด้วย

นักแสดงต้องเรียนรู้สัญชาตญาณและการเคลื่อนไหวของงูเพื่อหลอกล่อและหลบหลีกให้ทัน การแสดงแบ่งเป็น ๒ เวที ๒ กลุ่ม ได้แก่ *ชมรมงูจงอางแห่งประเทศไทย* โดยนายประยูร ยงลา ที่เวทีวัดศรีธรรมมา และ *ชมรมงูจงอางบ้านโคกสง่า* โดยนายทา บุตดา ที่เวทีปากทางเข้าหมู่บ้าน การแสดงเช่น เด็กหญิง *เชิ้งงู* เด็กชายต่อสู้หรือ *ชกกับงู* ปิดท้ายด้วยการแสดงของครูผู้ฝึก

งูจงอาง

ชื่อสามัญ : king cobra

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ophiophagus hannah*

วงศ์ : ELAPIDAE

งูจงอาง (*Ophiophagus hannah*) เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เมื่อตกใจหรือโกรธสามารถยกตัวขึ้นชูคอได้สูงประมาณ ๑ ใน ๓ ของลำตัว หัวใหญ่กลมทู่ แผ่แม่เบี้ยและพ่นพิษได้เช่นเดียวกับงูเห่า ลำตัวสีน้ำตาลแดงอมเขียว ท้องสีเหลือง ตัวผู้มีสีแดงใต้คอ พบในป่าประเทศอินเดีย พม่า มาเลเซีย อินโดนีเซีย ชุกชุมในภาคใต้ของไทย กินงูเล็ก กบ หนู ตะกวด เป็นอาหาร

สมุนไพรแก้พิษงู

ประเทศไทยมีสมุนไพรแก้พิษงูหรือแมลงสัตว์กัดต่อยหลายชนิด บางชนิดใช้หัว บางชนิดใช้ใบ ส่วนใหญ่ใช้วิธีตำแล้วพอกบริเวณที่ถูกกัด กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก ได้รวบรวมชื่อสมุนไพรดังกล่าวไว้เช่น กกรังกา (*Cyperus digitatus* Roxb.) กระชาย (*Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf.) เสลดพังพอน (*Barleria lupulina* Lindl.) ฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculata* (Burm. f.) Wall. ex Nees) เกล็ดนาค (*Dischidia imbricata* (Blume) Steud.) และเกล็ดนาคราช (*Davallia denticulata* (Burm.f.) Mett. ex Kuhn) หรือที่ชาวบ้านบางแห่งเรียก “ว่านพญางู”

หมู่บ้านเต่า

หมู่บ้านเต่า อยู่ที่บ้านกอกหมู่ ๓ และหมู่ ๑๔ ตำบลสวนหม่อม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น มีสวนเต่าเพ็ก และเต่าเพ็กที่เดินไปมาอยู่ในหมู่บ้านจำนวนนับพัน ชาวบ้านถือเป็นเต่าของบรรพบุรุษผู้สร้างหมู่บ้าน

ตามตำนานของหมู่บ้านเล่าว่า ชุมชนบ้านกอกเกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๑๐ มีชายร่างสูงใหญ่นุ่งขาวห่มขาวเรียกกันว่าเจ้าปู่ มีเต่าเพ็กเป็นบริวาร เมื่อเจ้าปู่สิ้น เต่ายังคงอยู่อาศัยในหมู่บ้านและออกลูกหลานสืบต่อมา ภายหลังชาวบ้านได้สร้าง *ศาลเจ้าปู่ฟ้าระงึม* เพื่อบูชาสักการะเจ้าปู่ และเลี้ยงดูให้อาหารเต่าโดยปล่อยให้หากินโดยอิสระ ไม่ขับไล่หรือทำร้าย งานประเพณีไหว้เจ้าปู่จัดขึ้นในวันที่ ๑๔ เมษายน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ทุกปี

ปัจจุบัน ชุมชนได้ร่วมกับส่วนราชการปรับปรุงพื้นที่ในหมู่บ้านส่วนหนึ่งเป็น *สวนเต่า* มีต้นไผ่ให้ความร่มรื่น กอไผ่และใบไผ่ที่ร่วงหล่นทับถมกันชุ่มชื้นเป็นที่อยู่อาศัยของเต่า ในบริเวณหมู่บ้านช่วงเช้าและเย็นอากาศไม่ร้อนจัด เต่าจะออกมาเดินหาอาหาร เช่น แตงกวา ผักบุ้ง ผักกาด กะหล่ำปลี มะละกอ ขนุน และสับปะรด ซึ่งชาวบ้านนำมากองให้กิน

เต่าเพ็ก

ชื่อสามัญ : Elongated Tortoise

ชื่ออื่น : เต่าเหลือง เต่าเทียน เต่าแขนง เต่าเพ็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Indotestudo elongate*

วงศ์ : TESTUDINIDAE

เป็นเต่าบกที่พบมากที่สุดในประเทศ อาศัยอยู่ตามที่ชื้น พบในประเทศอินเดีย ลาว พม่า กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย และทุกภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ กระดองสูงคล้ายหมวกเหล็กทหาร สีเหลืองปนดำ ขนาดโตเต็มที่หนัก ๗ กิโลกรัม กระดองหลังยาว ๓๐ เซนติเมตร กระดองท้องตัวผู้เว้า ตัวเมียแบนราบ ขาหลังแข็งแรง นิ้วไม่มีพังผืด เล็บสีขาวหรือเหลืองแข็งแรง ผสมพันธุ์ในช่วงปลายฤดูฝน หลังจากนั้น ๑ - ๒ เดือน จึงวางไข่ ๔ - ๖ ฟองในหลุม ไข่เต่าเพ็กกลมรีคล้ายไข่ไก่แต่ป้อมกว่า เปลือกสากและแข็งกว่าเปลือกไข่เต่าทะเล จากนั้น ๓ - ๔ เดือน จึงฟักตามธรรมชาติ ลูกเต่าเพ็กกระดองนุ่มนิ่มยาว ๓ - ๕ เซนติเมตร ค่อยๆ แข็งขึ้นเมื่ออายุ ๑ ปี เต่าเพ็กกินหญ้าเพ็กเป็นอาหาร

หญ้าเพ็ก

ชื่ออื่น : เพ็ก (ร้อยเอ็ด) ไผ่เพ็ด (เพชรบูรณ์) เพ็ด (นครราชสีมา เพชรบูรณ์)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Vietnamosasa pusilla* (Chev. & A. Camus) Nguyen

วงศ์ : GRAMINEAE

เป็นพืชตระกูลไผ่ ลำต้นแข็ง เนื้อไม้เป็นเสี้ยนเหนียวแบบไผ่ ใบหยาบกระด้าง มีกิ่งก้านแตกจากข้อ ดอกเป็นช่อแยกแขนง ระบบรากตื้น แต่มีเหง้าแข็งแรง แพร่พันธุ์โดยหน่อหรือเหง้า ทนแล้ง พบมากทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นสถานที่จัดแสดงนิทรรศการและกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม อยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยขอนแก่น ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ อาคารออกแบบโดยได้รับแรงบันดาลใจจากเล้าข้าว (ยุ้งข้าว) ของชาวอีสาน

เล้าข้าวอีสานมักทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาจั่ว ยกพื้นสูง มีชานยื่นออกไปทางด้านหน้า ยาวไปตามทิศตะวันออก - ทิศตะวันตก ใช้เป็นที่เก็บข้าวเปลือกไว้กิน และเป็นข้าวพันธุ์ในปีต่อไป ใต้ถุนเล้าข้าวมักเป็น

สารบัญ

คอกสัตว์ เก็บเครื่องมือทางการเกษตร และเครื่องใช้ในครัวเรือน บางเล้ามีเพิงต่อออกไปด้านข้างเป็นที่พักผ่อนหรือทอผ้า

พิธีกรรมและคติความเชื่อเกี่ยวกับเล้าข้าว ได้แก่ พิธีเก็บข้าวขึ้นเล้า พิธีสู่ขวัญเล้าข้าว หรือพิธีเปิดประตูเล้าข้าวซึ่งจัดในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ (ประมาณเดือนกุมภาพันธ์) ในกลุ่มชุมชนไทยเชื้อสายโซ่ บริเวณรอบเทือกเขาภูพาน มีการ *ทำขวัญข้าว* แสดงความสำนึกในบุญคุณของข้าว และขอให้ผลผลิตข้าวในปีต่อไปเพิ่มพูน และ *ผูกขวัญวัวควาย* ขออโหสิกรรมที่ได้ดุด่าทุบตีขณะไถนา แสดงความสำนึกในบุญคุณที่ช่วยไถนา และขอให้วัวควายมีลูกดกแข็งแรง ฯลฯ

ภายในอาคารที่มีรูปทรงเล้าข้าวของหอศิลปวัฒนธรรม ชั้น ๒ มีพิพิธภัณฑ์การศึกษา *อีสานนิทัศน์* มีนิทรรศการที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ชีววิทยา ประเพณีวัฒนธรรม ดนตรีและการแสดง สังคม วัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์อีสาน เป็นคลังข้อมูลจากผลงานนักวิชาการของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งได้รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภาคอีสานมาอย่างยาวนานและมากที่สุดแห่งหนึ่ง

หาดบางแสน ๒

หาดบางแสน ๒ เป็นหาดริมอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ตอนบน อยู่ที่ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้ชื่อตามหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นหาดทรายชายทะเลฝั่งอ่าวไทย และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเก่าแก่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ ซึ่งชาวอีสานนิยมไปทัศนาจรมากที่สุดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

หาดบางแสน ๒ เกิดขึ้นเมื่อน้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ลดลงในฤดูร้อน มีบริการแพอาหาร ห่วงยาง เรือกล้วยหรือบานานาโบต (banana boat) และจักรยานน้ำ (เรือถีบ) คล้ายกับหาดบางแสนที่จังหวัดชลบุรี แต่ต่างกันตรงที่บางแสนเป็นหาดทรายชายทะเลน้ำเค็มฝั่งอ่าวไทย ท่องเที่ยวได้เกือบตลอดปี ส่วนบางแสน ๒ เป็นหาดดินปนทรายและน้ำเป็นน้ำจืด ท่องเที่ยวได้เฉพาะฤดูร้อนหรือเดือนเมษายน และสามารถมองเห็นภูเก้าได้ในระยะไกล

ดูที่ เขื่อนอุบลรัตน์ / หาดพัทยา ๒

หาดพัทยา ๒

หาดพัทยา ๒ เป็นหาดท้ายอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ อยู่ที่ตำบลหนองกุงเซิน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ได้ชื่อตามหาดพัทยา จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นหาดทรายชายทะเลฝั่งอ่าวไทย

หาดพัทยา ๒ เดิมเป็นพื้นที่ราบลุ่มทำการเกษตรเรียกว่า *โนนกกฮวก* อยู่ในพื้นที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ กฟผ. ได้อนุญาตให้องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุงเซินพัฒนาพื้นที่ท้ายอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์บริเวณนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

บริเวณหาดเป็นหินกรวดต่อเนื่องกับสนามหญ้าธรรมชาติ มีลานปิกนิก ซุ้มร่มและเก้าอี้ผ้าใบนั่งชมทิวทัศน์อ่างเก็บน้ำที่มีฉากหลังเป็นเทือกเขาภูพาน มีร้านอาหารประเภทปลาน้ำจืดที่จับได้จากอ่างเก็บน้ำฯ และเครื่องเล่น เช่น ห่วงยาง จักรยานน้ำ (เรือถีบ) สกูตเตอร์ เรือกล้วยหรือบานานาโบต (banana boat) เช่นเดียวกับหาดพัทยาต้นแบบ

ฤดูท่องเที่ยวหาดพัทยา ๒ อยู่ระหว่างเดือนมีนาคม – สิงหาคม โดยเฉพาะช่วงสงกรานต์จะมีผู้มาพักผ่อนจำนวนมาก การเดินทางไปต้องผ่านบ้านกุดขอนแก่น และสามารถไปท่องเที่ยวอุทยานไดโนเสาร์ศรีเวียง พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง อุทยานแห่งชาติภูเวียง ซึ่งอยู่ในเส้นทางเดียวกัน

ดูที่ เขื่อนอุบลรัตน์ / พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง / หาดบางแสน ๒ / อุทยานแห่งชาติภูเวียง

อุทยานแห่งชาติน้ำพอง

อุทยานแห่งชาติน้ำพอง เดิมชื่ออุทยานแห่งชาติน้ำพอง - ภูเม็ง เป็นอุทยานแห่งชาติที่ตั้งอยู่ใกล้ตัวเมืองขอนแก่นมากที่สุด ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของจังหวัดขอนแก่นและชัยภูมิ ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยป่าสงวนแห่งชาติ ๔ แห่ง ได้แก่ ป่าโสกแต้ ป่าภูเม็ง ป่าโคกหลวง และป่าโคกหลวง แปลงที่สาม ในเขตอำเภออุบลรัตน์ ภูเวียง บ้านฝาง หนองเรือ มัญจาคีรี และอำเภอโคกโพธิ์ไชย จังหวัดขอนแก่น ในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วยป่าภูผาดำและป่าภูผาแดง ซึ่งเป็นพื้นที่บางส่วนของอำเภอบ้านแท่นและอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ ๑๐๑ เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๓

ภูมิประเทศ พื้นที่ ๑๙๗ ตารางกิโลเมตร (๑๒๓,๑๒๕ ไร่)zของอุทยานแห่งชาติน้ำพอง ต่อเนื่องกับอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ มีเทือกเขาหินทรายทอดตัวเป็นแนวยาวจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ ขนานกับอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ แบ่งพื้นที่เป็น ๒ ส่วน คือ ทิศเหนืออยู่ในเทือกภูพานคำ ทิศใต้อยู่ในเทือกภูเม็ง พื้นที่ฝั่งตะวันตกมีสภาพลาดชันสลับหน้าผา บางจุดเป็นผาชันดิ่งลงจนจดอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ ฝั่งตะวันออกเป็นที่ราบเชิงเขา พื้นที่สูงจากระดับทะเลปานกลาง ๒๐๐ - ๖๐๐ เมตร เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารของลำน้ำพอง ลำน้ำชี ห้วยสามหมอ ห้วยใหญ่ ห้วยหินห้อม เป็นต้น

พืชพันธุ์ ส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรัง และมีป่าเบญจพรรณสลับทุ่งหญ้าขึ้นกระจัดกระจายบางพื้นที่ ตอนกลางเป็นป่าดิบแล้งที่สมบูรณ์และเป็นป่าต้นน้ำลำธารที่ไหลไปรวมกันที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ *พันธุ์ไม้มีค่า* เช่น เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) รัง (*Shorea siamensis* Miq.) เหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) กระบก (*Irvingia malayana* Oliv. ex A. W. Benn.) มะพอก (*Parinari anamense* Hance) ตะเคียนหิน (*Hopea ferrea* Heim.) *พืชพื้นล่าง* เช่น กระเจียว (*Cercuma alismatifolia* Gagnep.) ปรงป่า (*Cycas circinalis* L.) เถาวัลย์ (*Ventilago denticulata* Willd.) ไม้หนาม และพืชสมุนไพรต่าง ๆ

สัตว์ป่า มักอาศัยอยู่ในป่าดิบแล้งบริเวณเทือกภูเม็ง ซึ่งอุดมสมบูรณ์และถูกรบกวนจากมนุษย์น้อย ส่วนใหญ่เป็นสัตว์ป่าขนาดกลางและขนาดเล็ก เช่น หมูป่า (*Sus scrofa*) เก้ง (*Muntiacus muntjak*) สุนัขจิ้งจอก (*Canis aureus*) เม่น (*Hystrix brachyura*) กระต่ายป่า (*Lepus pequensis*) ไก่ป่า (*Gallus gallus*) งู และนกชนิดต่าง ๆ

ภูมิอากาศ มี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน (เดือนมีนาคม - พฤษภาคม) ฤดูฝน (เดือนมิถุนายน - ตุลาคม) ฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์) ซึ่งเป็นฤดูท่องเที่ยวที่สวยงามปลอดภัยที่สุด

แหล่งท่องเที่ยว ที่สามารถไปถึงได้โดยสะดวก ได้แก่ จุดชมทิวทัศน์ *อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ จุดชมทิวทัศน์หินช้างสี* บริเวณที่ต้องติดต่อล่วงหน้าและมีเจ้าหน้าที่นำทาง ได้แก่ *จุดชมทิวทัศน์พลาญชาด คำโพน จุดชมทิวทัศน์ผาสวรรค์ ผาฝ่ามือแดง* ซึ่งมีศิลปะถ้ำบนเพิงหินทราย หันหน้าสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์

นอกจากนี้ ยังมีสถานที่ที่อยู่ห่างออกไปเกินกว่า ๖๐ กิโลเมตรบนเขาอีกลูกหนึ่ง ได้แก่ *ภูเม็ง* เป็นป่าดิบแล้งที่สมบูรณ์ บนยอดภูมีลานหินและแท่นหินคล้ายแท่นที่นอนมองดูคล้ายเม็ง (เม็ง *ภาษาท้องถิ่น* หมายถึง เตียง) *ผาจันได* ซึ่งมีต้นจันไดหรือสลัดได (*Euphorbia antiquorum* L.) ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก *น้ำตกห้วยเข* มีน้ำมากเฉพาะฤดูฝน

ดูที่ เขื่อนอุบลรัตน์ / คำโพน / จุดชมทิวทัศน์ผาสวรรค์ / จุดชมทิวทัศน์พลาญชาด / จุดชมทิวทัศน์หินช้างสี

อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน

อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ครอบคลุมพื้นที่อำเภอภูผาม่าน อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ ๗๒ เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ อยู่ในความดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน มีเทือกเขาหินปูนสลับซับซ้อนต่อเนื่องจากเทือกเขาเพชรบูรณ์ถึงภูกระดึง ในอดีตเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ต่อมาได้รับผลกระทบจากการทำสัมปทานป่าไม้ พื้นที่ป่าและสัตว์ป่าจึงลดลง กรมอุทยานแห่งชาติฯ สำรวจพบเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและมีจุดเด่นทางธรรมชาติจำนวนมาก จึงรวมพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติภูเปือย จังหวัดเลย กับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงลาน จังหวัดขอนแก่น เป็นอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ได้ชื่อจากภูเขาทางทิศใต้ของอุทยานฯ หรือทางตะวันตกของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีหน้าผาสูงชัน มีลักษณะเป็นริ้วคล้ายผ้าม่านผืนใหญ่คลี่จากยอดเขาสู่เบื้องล่าง

ภูมิประเทศ พื้นที่ ๓๕๐ ตารางกิโลเมตร (๒๑๘,๗๕๐ ไร่) สูงจากระดับทะเลปานกลาง ๒๐๐ - ๘๐๐ เมตร เป็นเทือกเขาหินปูนซับซ้อนยาวประมาณ ๑๘ กิโลเมตร สลับกับที่ราบลุ่มเชิงเขาและหุบเขา มีหน้าผาสูง น้ำตกและถ้ำขนาดใหญ่จำนวนมาก สภาพดินเป็นดินร่วนปนทรายและดินลูกรังปะปนกับหินชนิดต่าง ๆ มีลำห้วยสำคัญหลายสายไหลมาจากอุทยานแห่งชาติภูกระดึง จังหวัดเลย ลงสู่ลำน้ำพองและลำน้ำเชิญในจังหวัดขอนแก่น ภูเขาสำคัญ ได้แก่ ภูเปือย ภูโคก ภูหินกอง ภูผักหนาม และภูผาม่าน

*พืชพันธุ์*ประกอบด้วยป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง *พันธุ์ไม้สำคัญ* เช่น ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) มะค่าโมง (*Afzelia xylocarpa* (Kurz) Craib) ตะแบก (*Lagerstroemia calyculata* Kurz) เหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) พลวง (*Dipterocarpus tuberculatus* Roxb.) แดง (*Xylia xylocarpa* (Roxb.) Taub. var. *kerrii* (Craib & Hutch) I.C. Nielsen) เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) รัง (*Shorea siamensis* Miq.) *พันธุ์ไม้พื้นล่าง* เช่น หวาย (*Calamus acanthophylluss* Becc.) หญ้าคา (*Imperata cylindrica* Beauv.) แฝก (*Vetiveria zizanioides* (L.) Nash ex Small) ข่าป่า (*Alphinia malaccensis* (Burm.) Roscoe) เพ็ก (*Vietnamosasa pusilla* (Chev. & A.Camus) Nguyen)

สัตว์ป่า เช่น เลียงผา (*Capricornis sumatraensis*) หมูป่า (*Sus scrofa*) เก้ง (*Muntiacus muntjak*) กระต่ายป่า (*Lepus pequensis*) นิ่มหรือลิ่น (*Manis javanica*) เม่น (*Hystrix brachyura*) ตะกวด (*Varanus bengalensis nebulosus*) ไก่ป่า (*Gallus gallus*) ค่างแว่นถิ่นเหนือ (*Presbytis phayrei*) งูเห่า (*Naja kaouthia*) ตุ๊กแกบ้าน (*Gekko smithii*) นกและแมลงกว่า ๒๐๐ ชนิด และค้างคาวปากย่น (*Tadarida plicata*) นับล้านตัว

ภูมิอากาศ เย็นชื้นเกือบตลอดปี

แหล่งท่องเที่ยว อุทยานภูผาม่านมี *ถ้ำ* จำนวนมาก เช่น ถ้ำพญานาคราช ถ้ำปู่หลุบ ถ้ำภูตาหลอ ถ้ำค้างคาว ถ้ำลายมือ ถ้ำพระ ถ้ำผาแดง ถ้ำพญาคางคก ถ้ำโสดาบัน ถ้ำอรหันต์ ถ้ำซำภู ถ้ำพระอินทร์ ถ้ำเพียงดิน ถ้ำเณรน้อย ถ้ำเหล็กไหล ถ้ำพ่อแก้ว ถ้ำโพธิญาณ ถ้ำซำขี้นาก ถ้ำเสือ ถ้ำพระกายสิทธิ์ ถ้ำปัญจวัคคีย์ ถ้ำเทพนิมิต ถ้ำแม่แก้ว ถ้ำเกล็ดแก้ว และถ้ำผาพวง (ถ้ำร้อยพวง) ซึ่งมีปล่องทะลุยอดเขา *น้ำตก* เช่น น้ำตกตาดฮ้อง น้ำตกตาดใหญ่ น้ำตกตาดฟ้า ซึ่งมีสาขาคือน้ำตกห้วยหม้อแตก น้ำตกห้วยหินลาด ส่วนน้ำตกขนาดเล็ก เช่น น้ำตกสังขะยวน น้ำตกพะลาญทอง และน้ำตกข้าวหลาม นอกจากนี้ยังมีหน้าผาที่สวยงาม เช่น ผานกเค้า ฯลฯ

ดูที่ ถ้ำค้างคาว / ถ้ำปู่หลุบ / ถ้ำพญานาคราช / ถ้ำพระ / ถ้ำภูตาหลอ / น้ำตกตาดฟ้า / น้ำตกตาดใหญ่ / น้ำตกตาดฮ้อง / ผานกเค้า

อุทยานแห่งชาติภูเวียง

แผนที่มาตราส่วน ๑ : ๒๕๐,๐๐๐ แสดงพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

อุทยานแห่งชาติภูเวียง ครอบคลุมพื้นที่ ๔ อำเภอในจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ อำเภอเวียงเก่า สีชมพู ชุมแพ และอำเภอหนองนาคำ ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ ๗๑ เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ อยู่ในความดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำพอง ห้วยบอง และลำน้ำเชิญ ซึ่งไหลไปรวมกันที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ แหล่งศึกษาซากดึกดำบรรพ์จากรอยตีนและกระดูกไดโนเสาร์ แหล่งศึกษาชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทั้งน้ำตก เพิงผา ป่าเขา และทุ่งหญ้า

อุทยานแห่งชาติภูเวียง ได้ชื่อจากอำเภอเก่าแก่และเทือกเขาซึ่งมีรูปทรงคล้ายกระจับล้อมรอบแอ่งที่ราบตรงกลาง โดยมีทางเข้า – ออกเพียงด้านเดียวเหมือนเมืองที่มีภูเขาล้อมรอบ ด้านตะวันออกมีห้วยบองไหลผ่าน

ชื่อภูเวียงจึงมีที่มาจากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีหลักฐานการตั้งชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์ และในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ อำเภอภูเวียงเป็นฐานสำคัญแห่งหนึ่งของขบวนการเสรีไทยในการต่อต้านสงคราม

พื้นที่อุทยานฯ ๓๒๕ ตารางกิโลเมตร (๒๐๓,๑๒๕ ไร่) มีเทือกเขาล้อม ๒ ชั้น ตรงกลางเป็นแอ่งที่ราบและลอนลาดขนาดใหญ่ พื้นที่รอบแอ่งเทเข้าหาใจกลาง เทือกเขามีความลาดชันปานกลางถึงลาดชันสูง เทือกเขาชั้นนอกมียอดเขาสูงสุด ๘๔๔ เมตรจากระดับทะเลปานกลาง เทือกเขาชั้นในมียอดเขาสูงสุด ๔๗๐ เมตรจากระดับทะเลปานกลาง ระดับต่ำสุดของเชิงเขา ๒๑๐ เมตรจากระดับทะเลปานกลาง บริเวณทิศเหนือของอุทยานฯ เป็นแหล่งที่พบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์แห่งแรกของประเทศ

ภูมิประเทศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเวียงเป็นหินตะกอนหรือหินชั้น เกิดจากการสะสมของตะกอนบนแผ่นดินหนากว่า ๔,๐๐๐ เมตร ชั้นหินตะกอนมีสีแดงเกือบทั้งหมด เรียกว่า *หินชั้นตะกอนแดง* (Red Bed) จัดอยู่ใน *กลุ่มหินโคราช* ประกอบด้วยหินหมวดพระวิหาร หินหมวดเสาขัว หินหมวดภูพาน และหินหมวดโคกกรวด หินดังกล่าวถูกปกคลุมด้วยตะกอนร่วนและดินยุคควอเทอร์นารีและยุคปัจจุบัน

พืชพันธุ์ ประกอบด้วยป่า ๓ ประเภท ได้แก่ *ป่าดิบแล้ง* มีพื้นที่มากที่สุด อยู่ทางตอนเหนือของอุทยานฯ และบริเวณลำธาร พันธุ์ไม้สำคัญ เช่น ตะเคียนหิน (*Hopea ferrea* Heim) ชิงชัน (*Dalbergia oliveri* Gamble) พะยูง (*Dalbergia cochinchinensis* Pierre) ฯลฯ พืชพื้นล่างและพืชอิงอาศัย เช่น เอื้องหมายนา (*Costus speciosus* (Koen.) Sm.) จันทน์ผา (*Dracaena loureiri* Gagnep.) ขมิ้นโคก (*Curcuma alismatifolia* Gagnep.) ฯลฯ *ป่าเต็งรัง* อยู่ตามเชิงเขาต่ำกว่าป่าดิบแล้ง เช่น ที่ภูประตูตีหมา พันธุ์ไม้สำคัญ ได้แก่ ยางกราด (*Dipterocarpus intricatus* Dyer) เหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) พลวง (*Dipterocarpus tuberculatus* Roxb.) เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) รัง (*Shorea siamensis* Miq.) ฯลฯ พืชพื้นล่าง เช่น หญ้าเพ็ก (*Vietnamosasa pusilla* (Chev. & A.Camus) Nguyen) มะลิป่า (*Jasminum nobile* C.B. Clarke) เปราะ (ภูกระดึง) (*Caulokaempferia thai-landica* K.Larsen) ฯลฯ *ป่าเบญจพรรณ* อยู่ระหว่างรอยต่อของป่าดิบแล้งและป่าเต็งรัง บางส่วนของภูประตูตีหมาและเชิงเขารอบนอกเทือกเขาภูเวียง พันธุ์ไม้สำคัญ เช่น ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz.) เสลา (*Lagerstroemia tomentosa* C. Presl) ตะแบกใหญ่ (*Lagerstroemia calyculata* Kurz) ฯลฯ

สัตว์ป่า เช่น หมูป่า (*Sus scrofa*) สุนัขจิ้งจอก (*Canis aureus*) ลิงวอก (*Macaca mulatta*) ค้างคาวปากย่น (*Tadarida plicata*) ฯลฯ *สัตว์ปีก* เช่น นกเป็ดผีเล็ก (*Tachybaptus ruficollis*) เป็ดแดง (*Dendrocygna javanica*) เหยี่ยวขาว (*Elanus caeruleus*) ฯลฯ *ปลา* เช่น ปลาหมอช้างเหยียบ (*Pritotepis fasciatus*) ปลาบู่ทราย (*Oxyeleotris marmoratus*) ฯลฯ *สัตว์เลื้อยคลาน* เช่น จิ้งจกหางแบน (*Cosymbotus platyurus*) ตุ๊กแกป่า (*Gecko siamensis*) งูจงอาง (*Ophiophagus hannah*) ฯลฯ

ภูมิอากาศ มี ๓ ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน (เดือนมีนาคม - เมษายน) อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด ๓๗ องศาเซลเซียส ฤดูฝน (เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม) ฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์) อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดเดือนธันวาคม ๑๗ องศาเซลเซียส

แหล่งทัศนศึกษาซากดึกดำบรรพ์ นับเป็นจุดเด่นที่แตกต่างจากอุทยานแห่งชาติอื่น ๆ ของไทย นอกจาก *พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง* แล้ว ยังมี *หลุมขุดค้น* ที่พบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์เป็นแห่งแรกของประเทศและสุสานหอย ที่พบซากดึกดำบรรพ์เปลือกหอยนางรม

แหล่งทัศนศึกษาประวัติศาสตร์ - โบราณคดี มีเพิงผาหรือถ้ำที่ปรากฏร่องรอยว่าเคยมีมนุษย์อยู่อาศัยหรือเดินทางผ่านมา เช่น *ถ้ำฝ่ามือ* มีศิลปะถ้ำยุคก่อนประวัติ-ศาสตร์ *ถ้ำหินลาดหัวเมย* (หัวควายป่า) มีศิลปะถ้ำบนหลืบหินทราย ภาพเขียนสีแดงเป็นเส้นคู่ขนาน เส้นโค้ง ลูกศร ตัววาย (Y) หัวกลับ เป็นต้น *ถ้ำคนนอน* มีศิลปะถ้ำบนหินทราย เขียนสีแดงเป็นลายเส้นและจุด รวมทั้งมีลานหินขนาด ๔ x ๑๕ เมตร ยกตัวขึ้นจากลานหินธรรมชาติ บางส่วนมีซอกหลืบให้เข้าไปพักอาศัยชั่วคราวเมื่อออกป่าล่าสัตว์ เป็นที่มาของชื่อถ้ำคนนอน *พระพุทธรูปปางไสยาสน์* ประดิษฐานอยู่บนยอดภูเวียง ศิลปะทวารวดี พระเศียรหันไปทางทิศตะวันตก พระพักตร์หันไปทางทิศใต้ สลักบนหน้าผายาว ๓.๗๕ เมตร ชาวขอนแก่นมีประเพณีขึ้นเขาไปนมัสการพระพุทธรูปปางไสยาสน์ในช่วงเดือนเมษายน

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น *น้ำตกทับพญาเสือ* มีจุดเด่นคือดงต้นจันทน์ผาดึกดำบรรพ์ (*Dracaena loureiri* Gagnep.) *น้ำตกตาดฟ้า* เป็นน้ำตกขนาดกลางท่ามกลางป่าดิบแล้งที่อุดมสมบูรณ์ *น้ำตกวังสักสิ่ว* เป็นน้ำตกขนาดเล็กและอ่างธารน้ำใหญ่สีเขียวมรกตสวยงาม ชาวบ้านเรียกวังน้ำ *น้ำตกตาดฮางริน* หรือวังน้ำตกตาดฮางริน เป็นน้ำตกขนาดเล็ก มีระบบชลประทานแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นรางไม้ มีเสาค้ำยันผูกโยงกับต้นไม้ รองรับน้ำจากธารน้ำตกไหลลงสู่คลองและไร่นาในฤดูฝน *น้ำตกซำจำปา* สูงประมาณ ๑๕ เมตร *น้ำตกตาดกลาง* น้ำตกขนาดใหญ่ *ทุ่งใหญ่เสาอาราม* ทุ่งหญ้ากว้างใหญ่ที่พบร่องรอยการสร้างอารามและชุมชน *ทุ่งกูกติ* ทุ่งกว้าง ๒,๐๐๐ ไร่ *อ่างเก็บน้ำหัวภูชน* มีลานหินขนาดใหญ่ก้อนหินเรียงรายล้อมรอบด้วยป่าดงดิบอุดมสมบูรณ์ หลังฤดูฝนจะมีดอกไม้ป่า เช่น ม้าวิ่ง (*Doritis pulcherrima* Lindl.) กระดุมเงิน (*Eriocaulon henryanum* Ruhle) กล้วยไม้ดิน (*Spathoglottis plicata* Blume) หยาดน้ำค้าง (*Drosera peltata* Sm.) โคลงเคลง (*Melastoma malabathricum* L. subsp. *malabathricum* L.) *ร่องน้ำจั่น* เป็นร่องหินที่มีน้ำไหลตลอดปี *หินลาดกกกุ่ม* ลานหินที่มีก้อนหินคล้ายรูปสัตว์ สามารถมองเห็นเทือกภูเวียงในมุมที่สวยงาม *โป่งยุบ* เกิดจากพื้นที่บางส่วนถูกน้ำกัดเซาะยุบตัวในขณะที่บางส่วนยังคงรูปคล้ายแพะเมืองผีที่จังหวัดแพร่

อุทยานแห่งชาติภูเวียงมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และซากดึกดำบรรพ์ เส้นทางจักรยานเสือภูเขา เส้นทางดูนก และบริเวณพักแรมท่ามกลางขุนเขา นับเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ธรรมชาติและโลกมนุษย์

ดูที่ เขื่อนอุบลรัตน์ / ถ้ำฝ่ามือ / น้ำตกทับพญาเสือ / พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง

โฮงมูนมังเมืองขอนแก่น

แบบจำลองทับหลังปราสาทหินในภาคอีสาน และ
แบบจำลองพิธีฮดสรง หรือรดน้ำเลื่อนขั้นพระภิกษุที่ชาวบ้านนับถือ ในลักษณะเถราภิเษก

โฮงมูนมังเมืองขอนแก่น อยู่ที่ริมบึงแก่นนคร อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เป็นสถานที่จัดแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชาวขอนแก่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

โฮง หมายถึง โรง ***มูนมัง*** หมายถึง มรดก ***เมือง*** ในที่นี้หมายถึงขอนแก่น ***โฮงมูนมังเมืองขอนแก่น*** จึงหมายถึงสถานที่เก็บสมบัติหรือมรดกของเมือง โดยจัดแสดงเป็นนิทรรศการเรื่องราวของเมืองขอนแก่นนับแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคประวัติศาสตร์ จนถึงยุคปัจจุบัน จุดเด่นคือการจำลองเรือนอีสาน วัด เจดีย์ ร้านค้า ผู้คน สัตว์เลี้ยง ประเพณี วิถีชีวิต ประกอบการใช้หุ่นขี้ผึ้งขนาดเท่าจริง เป็นสถานที่ที่สามารถศึกษาเรื่อง *ฮีตสิบสอง* ได้มากที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น

ฮีตสิบสอง หมายถึงจารีตประเพณีที่ชาวอีสานถือปฏิบัติในแต่ละเดือนตลอดปี ส่วนใหญ่เป็นไปตามฤดูกาลธรรมชาติ หรือเกิดจากศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้แก่ *เดือนอ้าย - บุญเข้ากรรม* พระสงฆ์เข้าปริวาสกรรม เพื่อพิจารณาความบกพร่องและขัดเกลาตนตามพระธรรมวินัย ชาวบ้านจะไปทำบุญปรนนิบัติพระสงฆ์ในช่วงดังกล่าว *เดือนยี่ - บุญคูนลาน* มีพิธีสู่ขวัญข้าวเปลือก *เดือนสาม - บุญข้าวจี่* หรือ *บุญมาฆบูชา* นำข้าวจี่ที่ทำจากข้าวเหนียว น้ำอ้อย และไข่ไปถวายพระ *เดือนสี่ - บุญผะเหวด* (บุญพระเวส) หรือ *บุญมหาชาติ* ถือเป็นการทำบุญใหญ่ ชาวบ้านไปวัดฟังเทศน์ *เดือนห้า - บุญสงกรานต์* หรือ *บุญสรงน้ำ* เป็นการเริ่มต้นปี มีพิธีสรงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ผู้อาวุโส *เดือนหก - บุญบั้งไฟ* หรือ *บุญวิสาขบูชา* มีการทำบั้งไฟเพื่อเป็นอุบายให้เกิดฝนเตรียมเข้าฤดูทำนา *เดือนเจ็ด - บุญซำฮะ* เพื่อชำระล้างจิตใจและรำลึกถึงผู้มีพระคุณ *เดือนแปด - บุญเข้าพรรษา* ฟังธรรมเทศนา ถวายไตร จีวร และเทียนพรรษา *เดือนเก้า - บุญข้าวประดับดิน* อุทิศกุศลแก่ญาติผู้ล่วงลับ จัดหาอาหาร หมากพลู เหล้า บุหรี่ ไปวางไว้ใต้ต้นไม้เพื่อเชิญวิญญาณมารับไป *เดือนสิบ - บุญข้าวสาก* หรือ *บุญสลากภัต* นำของไปถวาย โดยให้ภิกษุสามเณรจับสลาก *เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา* พระภิกษุสงฆ์จะปวารณาตนว่ากล่าวตักเตือนกัน มีการจุดประทีปโคมไฟประดับริมรั้วหรือต้นไม้ *เดือนสิบสอง - บุญกฐิน*

นอกจาก *ฮีตสิบสอง* ชาวอีสานยังมีข้อปฏิบัติที่เรียกว่า *คองสิบสี่* เป็นครรลองหรือแนวทางปฏิบัติโดยยึดพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ชาวขอนแก่นและชาวอีสานปัจจุบันยังคงยึดมั่น *ฮีตสิบสอง คองสิบสี่* เป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยประเพณีดีงามสืบทอดมาจากอดีตนับร้อยปี

ดูที่ บึงแก่นนคร

ดัชนีคำ

ดัชนีภาพ

แหล่งภาพ

กล้วยไม้ช้างกระ	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
กู่ประภาชัย	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
กู่เปือยน้อย	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
เขื่อนอุบลรัตน์	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ค่ายเปรม ติณสูลานนท์ และหอเกียรติยศรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	ค่ายเปรม ติณสูลานนท์ และหอเกียรติยศรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์
คำโพน	อุทยานแห่งชาติน้ำพอง
งานเทศกาลดอกคูน เสียงแคน และถนนข้าวเหนียว	เทศบาลนครขอนแก่น
งานเทศกาลไหม ประเพณีผูกเสี่ยว และงานกาชาด จังหวัดขอนแก่น	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
จุดชมทิวทัศน์ผาสวรรค์	อุทยานแห่งชาติน้ำพอง
จุดชมทิวทัศน์พลาญชาด	อุทยานแห่งชาติน้ำพอง
จุดชมทิวทัศน์หินช้างสี	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ชาวพื้นบ้านขอนแก่น (มณฑลอุดร)	หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
ดวงตราประจำจังหวัดขอนแก่น	กรมศิลปากร
ถ้ำค้างคาว	อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน
ถ้ำฝ่ามือ	อุทยานแห่งชาติภูเวียง
ถ้ำพญานาคราช	อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน
ถ้ำพระ	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช อนุสาร อ.ส.ท.
ถ้ำภูตาหลอ	หนังสือขอนแก่นเมืองเสียงแคน แดนดอกคูน
ถ้ำลายมือ	อุทยานแห่งชาติน้ำพอง
ที่พักหินลาด แขวงเมืองขอนแก่น	หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
น้ำตกตาดฟ้า	อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน
น้ำตกตาดใหญ่	อนุสาร อ.ส.ท.
น้ำตกตาดฮ้อง	อนุสาร อ.ส.ท.
น้ำตกทับพญาเสือ	อุทยานแห่งชาติภูเวียง
บึงแก่นนคร	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
บึงทุ่งสร้าง	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ป่าไม้	บริษัท แปลน โมทิฟ จำกัด
ผานกเค้า	สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ผ้าฝ้ายมัดหมี่อำเภอบ้านไผ่	สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่น
ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
แผนที่จังหวัดขอนแก่น	บริษัท แปลน โมทิฟ จำกัด
พระธาตุขามแก่น	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
พระพุทธบาทหินลาด	สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่น
พระมหาธาตุแก่นนคร	บริษัท แปลน โมทิฟ จำกัด
พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
เมืองโบราณโนนเมือง	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
รอยพระพุทธบาทหินลาด	สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่น
วัดป่ามัญจาคีรีวนาราม	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
วัดพระพุทธบาทภูพานคำ	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
วัดอุดมคงคาคีรีเขต	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมือง	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ศาลาไหมไทย	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา ขอนแก่น	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม ภาคที่ ๕ และศูนย์หัตถกรรม ภาคอีสาน	ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม ภาคที่ ๕ และศูนย์หัตถกรรม ภาคอีสาน
สถานีรถไฟขอนแก่น	หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
สิมวัดไชยศรี และ ฮูบแต้มสินไซ	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สิมวัดป่าแสงอรุณ	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สิมวัดสระทอง (บ้านบัว)	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สิมวัดสระบัวแก้ว และ ฮูบแต้ม พะลัก พะลาม	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
หมู่บ้านงูจงอาง	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
หมู่บ้านเต่า	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น	หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น
หาดบางแสน ๒	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
หาดพัทยา ๒	สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่น
อุทยานไดโนเสาร์เคลื่อนไหวได้	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
อุทยานแห่งชาติน้ำพอง	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน	บริษัท แปลน โมทิฟ จำกัด
อุทยานแห่งชาติภูเวียง	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช บริษัท แปลน โมทิฟ จำกัด
โฮงมูนมังเมืองขอนแก่น	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

บรรณานุกรม

กรมทรัพยากรธรณี. **ทำเนียบซากดึกดำบรรพ์ไทย นามยกย่องบุคคล**. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๙.

__________. **ธรณีวิทยา และทรัพยากรธรณีในประเทศไทย เอกสารประกอบภาพ ชุดที่ ๑**. กรุงเทพฯ : กองธรณีวิทยา, ๒๕๔๔.

__________. **ธรณีวิทยาในประเทศไทย ฉบับปี ๒๕๕๐**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดอกเบี้ย.

__________. **แหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยา เอกสารประกอบภาพ ชุดที่ ๒**. กรุงเทพฯ : สำนักธรณีวิทยา, ๒๕๔๗.

กรมป่าไม้. **แผนแม่บท อุทยานแห่งชาติภูเวียง อ.ภูเวียง จ.ขอนแก่น ๒๕๔๒ – ๒๕๔๖**. ม.ป.ป.

__________, กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. **พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

__________, กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. **พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

__________, กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. **อักขรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ข**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

__________, กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. **อักขรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ก เล่ม ๑ (ฉบับแก้ไขปรับปรุง)**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๐.

__________, กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. **อักขรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ก เล่ม ๒**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

__________, สำนักโบราณคดี. **ศัพทานุกรมโบราณคดี**. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๐.

__________. **ตราประจำจังหวัด**. กรุงเทพฯ : บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒.

__________. **นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น**. รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗), ๒๕๔๓.

__________. พเยาว์ เข็มนาค. **ศิลปะถ้ำสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย**. ๒๕๓๙.

__________. **ศัพทานุกรม โบราณคดี**. ๒๕๕๐.

__________. **ศิลปะถ้ำในอีสาน**. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๒.

__________, อมรา ศรีสุชาติ. **ศิลปะถ้ำสมัยประวัติศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. ๒๕๓๕.

__________. **อักขรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ฉ ช ซ**. กรุงเทพฯ, ๒๕๓๖.

__________. **อักขรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ฌ ญ ฎ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต**. กรุงเทพฯ, ๒๕๓๘.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, สำนักอุทยานแห่งชาติ. **อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กระทรวงมหาดไทย. **บันทึกนักปกครอง ๒๕๕๒**. กรุงเทพฯ : บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑.

__________. **มหาดไทยชวนรู้ ๒๕๕๒**. กรุงเทพฯ : บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Final Report) การศึกษาเทศกาลงานประเพณีไทยเพื่อการตลาดท่องเที่ยว ส่วนที่ ๑ ผลการศึกษาและการวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

__________. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Final Report) การศึกษาเทศกาลงานประเพณีไทยเพื่อการตลาดท่องเที่ยว ส่วนที่ ๒ ผลการศึกษาและการวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. Thailand Salutes our Tourism Roll of Honour.

คณะกรรมการฝ่ายเอกสารและประมวลจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดขอนแก่น**. ๒๕๓๙.

คณะศิษยานุศิษย์ กองทุนจิตตคุตโต (ถ้ำใหญ่น้ำหนาว). **วัดอุดมคงคาคีรีเขต (ดูน)**. ศิลป์สยาม บรรจุภัณฑ์และการพิมพ์, ๒๕๔๖.

คริปส์, ฟรานซิส. **สภาพอีสาน**. แปลโดย "ตุลจันทร์," กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ท จำกัด, ๒๕๕๑.
คำพูน บุญทวี. **ลูกอีสาน**. กรุงเทพฯ : บริษัท เยลโล่การพิมพ์ (1998) จำกัด, ๒๕๔๕.
โครงการเปิดทองหลังพระ – ท่องเที่ยวสืบสานโครงการพระราชดำริ. **เปิดทองหลังพระ ท่องเที่ยวสืบสานโครงการพระราชดำริ**. กรุงเทพฯ : บริษัท แอร์บอร์น พรินต์ จำกัด.
โครงการความร่วมมือมหาวิทยาลัยขอนแก่นและสหวิทยาลัยอีสาน (๒๕๓๒). **พจนานุกรมอีสาน – กลาง ฉบับ มข. – สวอ.**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภัณฑ์ออฟเซ็ท, ๒๕๓๒.
จารุจินต์ นภีตะภัฏ, กานต์ เลขะกุล, วัชระ สงวนสมบัติ. **คู่มือดูนก หมอบุญส่ง เลขะกุล นกเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : คณะบุคคลนายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล, ๒๕๕๐.
ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. **ศิลปะการฟ้อนภาคอีสาน**. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๒.
โชติ กัลยาณมิตร. **พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปเกี่ยวเนื่อง**. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๘.
โชติ ศรีสุวรรณ. **ประเพณีสิบสองเดือน**. สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๑.
ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอเดีย สแควร์, ๒๕๔๖.
ทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค), เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑**. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๕.
ทิพากรวงศมหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
นพวัฒน์ สมพื้น. **งานช่างศิลปกรรมในท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : บริษัท ประชาชน จำกัด, ๒๕๔๒.
ประพิศ พงศ์มาศ. "ซากดึกดำบรรพ์ในประเทศไทย," **ศิลปากร**. ๕๐ (๖) : ม.ป.ป.
พระครูบุญชยากร. **วัดไชยศรี บางแง่ที่น่าคิด บางมุมที่ควรมอง**. ม.ป.ป.
พระเทพวงศาจารย์ (คูณ ขนติโก สุมนเมธี). **ออนซอน ๒๑๗ ปี วัดหนองแวง**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๙.
มณเฑียร ศุภลักษณ์. **รอยพระพุทธบาทในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๑.
ยงยุทธ บุราสิทธิ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : โส้**. กรุงเทพฯ : บริษัท เอกพิมพ์ไทย จำกัด, ๒๕๕๑.
รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, จัดพิมพ์ทูลเกล้าฯ ถวายสนองพระมหากรุณาธิคุณ ในมหามงคลเฉลิมพระเกียรติวันพระบรมราชสมภพ ครบ ๒๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๕๓๐. **จดหมายเหตุ รัชกาลที่ ๓ เล่ม ๑ – ๕**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพาณิชย์, ๒๕๓๐.
ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๕.
__________. **หนังสืออนุกรมวิธานพืช อักษร ก**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๗.
รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. **ปราสาทขอมในดินแดนไทย ความเป็นมาและข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ**. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๑.
ฤดีรัตน์ กายราศ. **ปกิณกคดีวิถีไทยในเรื่องบัว**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑.
วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. **พจนานุกรม หัตถกรรม เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๘.
วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. **สารานุกรมผ้า และเครื่องถักทอ**. กรุงเทพฯ : สนพ.เมืองโบราณ, ๒๕๕๐.
วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย. **ฮีตสิบสอง**. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๘.
วิโรฒ ศรีสุโร. **ธาตุอีสาน**. กรุงเทพฯ : บริษัท เมฆาเพรส จำกัด, ๒๕๓๙.

วีระพงศ์ มีสถาน. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : กะเลิง**. กรุงเทพฯ : บริษัท เอกพิมพ์ไทย จำกัด, ๒๕๔๘.
ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **ศิลปะทวารวดี วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย**. กรุงเทพฯ : สนพ.เมืองโบราณ, ๒๕๔๗.
สมใจ ดำรงสกุล. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย**. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕ - ๒๕๔๖.
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **ผ้าไทย ๒๕๓๗ ปีรณรงค์ผ้าไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว ม.ป.ป.
สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. **สารานุกรมชนชาติกูย**. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จัดพิมพ์เนื่องในมหาวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติ ๕๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๘. นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘.
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. **ธรณีสัณฐานประเทศไทยจากห้วงอวกาศ**. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๘.
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ปฏิทินศาสนา ๒๕๕๒**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.
สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. **สังคมและวัฒนธรรมอีสาน**. ม.ป.ป.
สุทัศน์ จูงพงศ์. **พันธุ์ไม้มงคลพระราชทานประจำจังหวัด**. หจก.ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๑.
สุมาลี เอกชนนิยม. **ฮูบแต้มในสิมอีสาน งานศิลป์สองฝั่งโขง**. กรุงเทพฯ : สนพ.มติชน, ๒๕๔๘.
สุรพล ดำริห์กุล. **แผ่นดินอีสาน**. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๙.
สุวิไล เปรมศรีรัตน์. “สถานการณ์ทางภาษาในสังคมไทย กับความหลากหลายทางชาติพันธุ์,” **วารสารภาษาและวัฒนธรรม**. ๒๕ (๒) ; กรกฎาคม - ธันวาคม, ๒๕๔๙.
———— และคณะ, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. **แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย (Ethnolinguistic Maps of Thailand)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๗.
โสภนา ศรีจำปา. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : เวียดนาม**. กรุงเทพฯ : บริษัท เอกพิมพ์ไทย จำกัด, ๒๕๔๘.
อภิญญา บัวสรวง, สุวิไล เปรมศรีรัตน์. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ ญัฮกุ้ร**. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จัดพิมพ์เนื่องในมหาวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติ ๕๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๙. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.
อำพน ศิริคำ. “วัดป่ามัญจาคีรี อุทยานกล้วยไม้ป่าพันธุ์ช้างกระ,” **เทคโนโลยีชาวบ้าน**. ๑๕ พฤศจิกายน, ๒๕๔๙.
อู่ทอง ประศาสน์วินิจฉัย. **ซ่อนไว้ในสิม : ก - อ ในชีวิตอีสาน Hidden Treasures.** กรุงเทพฯ : บริษัท โฟคัลอิมเมจ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๑.
Boonsong Lekagul and Philip D. Round. **A guide to the Birds of Thailand**. Bangkok : Darnsutha Press, 2005.

แผ่นพับ / เอกสาร

แผ่นพับ หมู่บ้านงูจงอาง บ้านโคกสง่า พ.ศ. ๒๕๕๑

แผ่นพับ โฮงมูนมังเมือง สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๕๑

แผ่นพับ ค่ายเปรม ติณสูลานนท์ ม.ป.ป.

เว็บไซต์

กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (www.dmr.go.th)

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (www.dnp.go.th)

กระทรวงวัฒนธรรม (www.m-culture.go.th)

องค์การบริหารส่วนตำบล กระทรวงมหาดไทย (www.local.moi.go.th)

กรมศิลปากร (www.finearts.go.th)

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล (www.lc.mahidol.ac.th)

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (www.sac.or.th)

โครงการจัดทำหนังสือ
ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย ชุดภาคอีสาน
เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในโอกาสเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ
๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คณะกรรมการอำนวยการ

๑	ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	ประธานกรรมการ
๒	รองผู้ว่าการด้านตลาดต่างประเทศ	รองประธานกรรมการ
๓	รองผู้ว่าการด้านบริหาร	รองประธานกรรมการ
๔	รองผู้ว่าการด้านนโยบายและแผน	รองประธานกรรมการ
๕	รองผู้ว่าการด้านสื่อสารการตลาด	รองประธานกรรมการ
๖	รองผู้ว่าการด้านสินค้าการท่องเที่ยว	รองประธานกรรมการ
๗	รองผู้ว่าการด้านตลาดในประเทศ	รองประธานกรรมการ
๘	ที่ปรึกษา ๑๐	กรรมการ
๙	ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว	กรรมการ
๑๐	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ
๑๑	อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑๒	อธิบดีกรมชลประทาน	กรรมการ
๑๓	เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	กรรมการ
๑๔	อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	กรรมการ
๑๕	อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	กรรมการ
๑๖	ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๑๗	ผู้อำนวยการองค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์	กรรมการ
๑๘	ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๑๙	ผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยว	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑	รองผู้ว่าการด้านสินค้าการท่องเที่ยว	ประธานกรรมการ
๒	ผู้แทนสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว	กรรมการ
๓	ผู้แทนกรมศิลปากร	กรรมการ
๔	ผู้แทนกรมการศาสนา	กรรมการ
๕	ผู้แทนกรมชลประทาน	กรรมการ
๖	ผู้แทนการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๗	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	กรรมการ
๘	ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	กรรมการ
๙	ผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	กรรมการ
๑๐	ผู้แทนสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๑๑	นางสาวรำไพพรรณ แก้วสุริยะ	กรรมการ

๑๒	นายวิษณุ เอมประณีตร์	กรรมการ
๑๓	ผู้อำนวยการฝ่ายกิจกรรม	กรรมการ
๑๔	ผู้อำนวยการฝ่ายบริการการตลาด	กรรมการ
๑๕	ผู้อำนวยการภูมิภาคภาคใต้	กรรมการ
๑๖	ผู้อำนวยการภูมิภาคภาคกลาง	กรรมการ
๑๗	ผู้อำนวยการภูมิภาคภาคเหนือ	กรรมการ
๑๘	ผู้อำนวยการภูมิภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	กรรมการ
๑๙	ผู้อำนวยการสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ	กรรมการ
๒๐	ผู้อำนวยการกองเผยแพร่ตลาดในประเทศ	กรรมการ
๒๑	ผู้อำนวยการกองข่าวสารท่องเที่ยว	กรรมการ
๒๒	ผู้อำนวยการกองวารสาร	กรรมการ
๒๓	ผู้อำนวยการกองประชาสัมพันธ์ในประเทศ	กรรมการ
๒๔	ผู้อำนวยการกองผลิตอุปกรณ์เผยแพร่	กรรมการ
๒๕	ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายบริการการตลาด	กรรมการ
๒๖	ผู้อำนวยการกองบริหารจัดซื้อจัดจ้าง	กรรมการ
๒๗	ผู้อำนวยการกองกฎหมายและระเบียบ	กรรมการ
๒๘	ผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยว	กรรมการและเลขานุการ
๒๙	ผู้อำนวยการกองส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๐	ผู้อำนวยการกองส่งเสริมการบริการท่องเที่ยว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๑	ผู้อำนวยการกองเผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้จัดทำ

คณะที่ปรึกษา

ประธานกรรมการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
นายวันชัย ศารทูลทัต
นายเสรี วังส์ไพจิตร
ดร.โสภา ชูพิกุลชัย ชปีลมันน์ ราชบัณฑิต
ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์
คุณหญิงคณิตา เลขะกุล
นางสร้อยทิพย์ ไตรสุทธิ์
นางสาววนิดา สถิตานนท์
นางสายสุนีย์ สิงหทัศน์
ดร.จำลอง เพ็งคล้าย
ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม
ผศ.วิโรจน์ ดาวฤกษ์
นางสุจิตรา กลิ่นเกษร
นายสุรจิตต์ จันทรสาขา
นายภราเดช พยัฆวิเชียร : ที่ปรึกษา ๑๑
นางสาวเพ็ญสุดา ไพรอร่าม : รองผู้ว่าการด้านบริหาร
นายสันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์ : รองผู้ว่าการด้านตลาดต่างประเทศ
นายสุรพล เศวตเศรนี : รองผู้ว่าการด้านนโยบายและแผน
นางจุฑาพร เริงรณอาษา : รองผู้ว่าการด้านสื่อสารการตลาด
นายอักกพล พฤกษะวัน : รองผู้ว่าการด้านสินค้าการท่องเที่ยว
นายวันเสด็จ ถาวรสุข : รองผู้ว่าการด้านตลาดในประเทศ
นายอุดม เมธาธำรงค์ศิริ : ที่ปรึกษา ๑๐

คณะบรรณาธิการ

นางสาววนิดา สถิตานนท์
นางสายสุนีย์ สิงหทัศน์
นายพงศธร เกษสำลี
นางศศิอาภา สุคนธรัตน์
นางสาวรำไพพรรณ แก้วสุริยะ
นายวินิจ รังผึ้ง

กองบรรณาธิการ

นายอำพัน กิจงาม
นายวารินทร์ จิระสุขทวีกุล
นายนิติ แสงวัณณ์
นางสาวรัตนา ลักขณาวรกุล
นางกุลปราโมทย์ วรรณะเลิศ
นายวิมล ชินวัฒน์
นายบุญส่ง คุ้มบุญ
นางธมลวรรณ เรืองขจร
นายรณพันธ์ กฐินะเสถียร
นายก่อเกียรติ ฉัตรศิริวรกุล
นายจารุเชฏฐ์ เรืองสุวรรณ
นางสาวโสภา ลำเจียก
นางสาวเกศมณี รัศมี
นางสาวประภาพร จันตอม

ดำเนินการผลิต

ฝ่ายส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยว
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ
ISBN 978-974-679-167-0

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
๑๖๐๐ ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๕๐ ๕๕๐๐ โทรสาร ๐ ๒๒๕๐ ๕๕๑๑
Website : www.tourismthailand.org E-mail : info@tat.or.th

ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย | ชุดภาคอีสาน

หนองคาย

ปกหน้า